

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

OTOMATİK VERGİSEL BİLGİ DEĞİŞİMİ VE TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve ÇELİK

EYLÜL - 2021

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

OTOMATİK VERGİSEL BİLGİ DEĞİŞİMİ VE TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve ÇELİK

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Nagihan BİRİNCİ

EYLÜL - 2021

TRABZON

ONAY

Merve ÇELİK tarafından hazırlanan “Otomatik Vergisel Bilgi Değişimi ve Türkiye Değerlendirmesi” adlı bu Çalışma 25.10.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Maliye Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Levent Yahya ESER	Başkan	☐	☐	
Doç. Dr. Mehmet Hanefi TOPAL	Üye	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Nagihan BİRİNCİ	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Otomatik Vergisel Bilgi Değişimi ve Türkiye Değerlendirmesi adlı Yüksek Lisans Tezi içindeki bütün bilgiler etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulmuştur. Ayrıca Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu yüksek lisans tezinde yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Merve ÇELİK
21.09.2021

ÖNSÖZ

Küreselleşme sürecinin başlaması ile birlikte artan sermaye hareketliliği her ne kadar ticari faaliyetlerin hızlanması gibi olumlu sonuçlar doğurmuş olsa da aynı oranda mükelleflerin vergi kaçırma ve vergiden kaçınma eğilimlerini de arttırmıştır. Hiç şüphesiz vergi gelir kaybına neden olan kayıp ve kaçaklar, vergi otoriteleri tarafından istenmeyen bir durum olmakla beraber gün geçtikçe müdahale edilmesi gereken bir hal almıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde geliştirilen vergisel bilgi değişimi yöntemleri ile vergi gelirlerindeki düşüşün minimum seviyeye indirilmesi ve optimal seviyede vergi toplanması hedeflenmiştir.

İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) verileri ve üye ülkeleri temel alınarak hazırlanmış olan Çalışma’da vergisel bilgi değişimi uygulamaya geçirilirken otomatik bilgi değişimi yöntemi kullanıldığı takdirde hem vergi gelirleri yönünden hem de vergi ahlakı yönünden en yüksek faydanın elde edileceği anlaşılmıştır. Bu kapsamda OECD üyesi olsun olmasın birçok ülke vergi sistemlerini otomatik bilgi değişimi yöntemine uyumlu hale getirerek vergi gelirlerini artırmak istemektedir. Küresel ölçekte belirlenen vergi standartlarına ulaşarak vergi gelirlerini artırmak isteyen Türkiye’de yürüttüğü çalışmalar sonucunda geçtiğimiz yıllarda vergisel bilgi değişim anlaşmalarına taraf olmaya başlamıştır. Türk vergi otoritesinin otomatik bilgi değişimi yöntemine yönelik yürüttüğü çalışmalar sonucunda ise uygulamanın 2018 yılında hayata geçireceğini taahhüt edilmiştir. Fakat Türkiye’nin sosyal ve ekonomik altyapısındaki bir takım eksikliklerden kaynaklı olarak OECD’ye vermiş olduğu taahhütler günümüzde hala daha yerine getirilememiştir.

Bu Çalışma’nın amacı; küreselleşme süreci ile birlikte sermaye hareketliliğinin kontrolünün güçleşmesinden dolayı ihtiyaç duyulmaya başlanan vergi bilgi değişim anlaşmaları ve otomatik bilgi değişimi yönteminin Türkiye ve uluslararası boyuttaki getirilerini incelemektir. Ayrıca bu Çalışma etkin vergilendirme için gerekli olan vergi güvenliği kavramı ile otomatik bilgi değişimi arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak, otomatik bilgi değişimi yöntemi uygulanıldığı takdirde vergi kayıplarının nasıl etkileneceğinin değerlendirilmesi yönünden de önemlidir.

Bu Çalışma’nın her aşamasında kıymetli bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nagihan BİRİNCİ’ye teşekkür ederim.

Eylül, 2021

Merve ÇELİK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ	XII
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. VERGİSEL BİLGİ DEĞİŞİMİNİN KAVRAMSAL ESASLARI	4-34
1.1. Vergisel Bilgi Değişiminin Temeli	4
1.1.1. Vergisel Bilgi Değişimi Hakkında Genel Bilgi	10
1.1.2. Vergisel Bilgi Değişiminin Hukuksal Çerçevesi	11
1.2. Vergisel Bilgi Değişiminin Türleri	15
1.2.1. Geleneksel Bilgi Değişimi Türleri	15
1.2.1.1. Talep Üzerine Bilgi Değişimi	16
1.2.1.2. Kendiliğinden Bilgi Değişimi	17
1.2.1.3. Otomatik Bilgi Değişimi	18
1.2.2. Diğer Bilgi Değişim Türleri	22
1.2.2.1. Eşzamanlı Bilgi Değişimi – Eşanlı Vergi Denetimi.....	22
1.2.2.2. Vergi Memurlarının Diğer Ülke Ziyaretleri – Yurtdışında Vergi Araştırmaları	23
1.2.2.3. Endüstriyel (Sektörel) Çapta Bilgi Değişimi.....	23
1.3. Vergisel Bilgi Değişiminin Kapsamı	24
1.3.1. Vergisel Bilgi Değişiminin Önemi.....	25
1.3.2. Vergisel Bilgi Değişiminin Nedenleri.....	26
1.3.3. Vergisel Bilgi Değişiminin Gereklikleri	28
1.3.4. Vergi Mahremiyeti ve Vergisel Bilgi Değişimi İlişkisi	29
1.3.5. Vergisel Bilgi Değişiminin Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkileri	32

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜRESEL DÜZEYDE BİLGİ DEĞİŞİM ANLAŞMA MODELLERİ VE TÜRKİYE’NİN TARAF OLDUĞU VERGİSEL BİLGİ DEĞİŞİM ANLAŞMALARI.....	35-64
2.1. Vergisel Bilgi Değişimi Üzerine Sistemsel Yaklaşımlar	35
2.1.1. İki Taraflı (Bilateral) Sistemsel Yaklaşım	36
2.1.2. Çok Taraflı (Multilateral) Sistemsel Yaklaşım	37
2.1.2.1. Karşılıklı Yardımlaşma ile İlgili Avrupa Birliği Direktifi	38
2.1.2.2. Avrupa Konseyi / OECD - Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Sözleşmesi (EC/EOCD)	40
2.1.3. Bilgi Değişimini Sağlayan Diğer Sistemsel Yaklaşımlar	41
2.2. Küresel Düzeyde Vergisel Bilgi Değişimine İlişkin Çeşitli Modeller.....	42
2.2.1. Birleşmiş Milletler (BM) Modeli	43
2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Modeli.....	47
2.2.3. Türk Projesi.....	47
2.3. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Taraf Olduğu Vergisel Bilgi Değişimi Anlaşma Örnekleri.....	49
2.3.1. OECD Üye Ülkelerinde Otomatik Bilgi Değişimi.....	49
2.3.2. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’nin Taraf Olduğu Vergisel Bilgi Değişimi Anlaşma Örnekleri	54
2.3.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Jersey Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması	54
2.3.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bermuda Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması.....	58
2.3.2.3. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Guernsey Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması.....	61
2.3.2.4. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Man Adası Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması.....	62
2.3.2.5. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Cebelitarık Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. OTOMATİK BİLGİ DEĞİŞİMİNİN TÜRK VERGİ MEVZUATI İÇERİSİNDEKİ YERİ, VERGİ GÜVENLİĞİ VE VERGİ KAYBI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	65-87
3.1. Türk Vergi Mevzuatı İçerisinde Otomatik Bilgi Değişimi	65
3.1.1. Türk Vergi Mevzuatı İçerisinde Otomatik Bilgi Değişimi Yöntemine İlişkin Güncel Durum.....	68

3.1.2. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin İmzalamış Olduğu Otomatik Bilgi Değişimi Anlaşma Örnekleri.....	70
3.1.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında Genişletilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Arttırılması Anlaşması (FATCA).....	72
3.1.2.2. Türkiye – Letonya Otomatik Bilgi Değişim Anlaşması.....	77
3.1.2.3. Türkiye – Norveç Otomatik Bilgi Değişim Anlaşması	78
3.2. Vergi Güvenliği Kavramı	79
3.2.1. Tarhiyat Öncesi Vergi Güvenlik Önlemleri	81
3.2.2. Tahsilat Aşamasındaki Vergi Güvenlik Önlemleri	81
3.3. Otomatik Bilgi Değişiminin Vergi Güvenliği Üzerindeki Etkileri	82
3.3.1. Vergi Güvenlik Önlemleri ve Otomatik Bilgi Değişiminin Ortak Özellikleri	83
3.4. Otomatik Bilgi Değişiminin Vergi Kayıpları Üzerindeki Etkisi	83
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	88
KAYNAKÇA	95
ÖZGEÇMİŞ.....	101

ÖZET

Dünya ekonomisine yön veren uluslararası kuruluşların çalışmaları neticesinde globalleşen dünyanın getirileri sonucu değişen ekonomik düzene ayak uydurulabilmesi açısından vergisel bilgi değişimi yöntemi geliştirilmiştir. Vergisel bilgi değişimi yöntemi; kendiliğinden bilgi değişimi, talep üzerine bilgi değişimi ve otomatik bilgi değişimi olmak üzere üç farklı şekilde hayata geçirilmektedir. Fakat içinde bulunulan dönem itibarıyla ülkeler vergisel bilgi paylaşımı yapacağı zaman genellikle otomatik bilgi değişimi yöntemini uygulayarak vergisel kayıp kaçığın önüne geçerek elde edilecek vergi gelirini optimal seviyede tutmayı hedeflemektedir. Vergi mahremiyeti açısından herhangi bir olumsuzluğa neden olmayacak olan otomatik bilgi değişimi yöntemi sayesinde küresel ölçekte bir vergi standardı oluşturulmuştur. Türkiye'nin de son yıllarda daha fazla ilgi duymaya başladığı otomatik bilgi değişim anlaşmaları neticesinde hem vergisel gelirleri arttırılacak hem de vergi sisteminde şeffaflık sağlanacağı için uluslararası düzeyde ülkemize olan güven artacaktır.

Otomatik bilgi değişiminde, anlaşmalara taraf olan ülkeler belirli periyotlara bağlı kalarak sistemli bir şekilde paylaştıkları bilgiler neticesinde mükelleflerinin elde etmiş oldukları tüm gelirleri vergilendirebilecektir. Özellikle son yıllarda bu tür anlaşmalara daha fazla ihtiyaç duyulduğu için her geçen gün anlaşmaya taraf olan ülke sayısı da artmaktadır. Bu sayede de hazineye girecek olan vergi gelirlerinin azalmasına neden olan vergi kaybı gibi olumsuzlukların önüne geçilebilmektedir. Bu tez çalışmasının amacı; vergisel bilgi değişimi yöntemleri arasında en çok ilgi gören otomatik bilgi değişimi yönteminin Türk Vergi Sistemi içerisindeki yerini tespit edebilmektir. Ayrıca Türkiye'nin otomatik bilgi değişim yöntemine ilişkin güncel durumu ele alınarak otomatik bilgi değişimi ile vergi güvenliği arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Son olarak ise otomatik bilgi değişimi uygulamaları neticesinde vergisel kayıp ve kaçakların ne şekilde değişeceği irdelenmiştir.

Çalışma sonucunda; getirileri çok yüksek olan otomatik bilgi değişim anlaşmalarına Türk vergi mevzuatı içerisinde çok daha fazla yer verilmesi gerektiği kanısına varılmıştır. Ayrıca mevcut anlaşmalara yenileri eklenerek daha fazla ülke ile otomatik bilgi paylaşımı yapılması sonucunda vergi kayıpları minimum seviyeye indirilerek hazineye aktarılacak olan vergi gelirlerinin optimal seviyede tutulabileceği tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Vergisel Bilgi Değişimi, Otomatik Bilgi Değişimi, Türkiye, Vergi Kaybı

ABSTRACT

The tax information exchange method has been developed in order to keep up with the changing economic order as a result of the returns of the globalizing world and the efforts of the societies and countries such as the USA, the UN, the EU, especially the OECD, which shape the world economy. Tax information exchange method; It is implemented in three different ways: spontaneous information exchange, information exchange on demand and automatic information exchange. However, as of the current period, when countries will share tax information, they generally aim to keep the tax revenue to be obtained at an optimal level by applying the automatic information exchange method, preventing tax loss and evasion. Thanks to the automatic information exchange method, which will not cause any adverse effects in terms of tax privacy and global tax standard has been established. As a result of automatic information exchange agreements, our country has started to be more interested in in recent years, both our tax revenues will be increased and transparency in our tax system will be ensured, and the trust in our country will increase at the international level.

In automatic information exchange, the countries that are party to the agreements will be able to tax all the incomes of their taxpayers as a result of the information they share in a systematic way, adhering to certain periods. Especially in recent years, the number of countries that are party to the agreement is increasing day by day, as there is a greater need for such agreements. In this way, negativities such as tax loss, which cause a decrease in tax revenues that will enter the treasury, can be prevented. The aim of this thesis is; One of the most popular tax information exchange methods is to determine the returns of automatic information exchange to the Turkish Tax System. In addition, the current situation of Turkey regarding the automatic information exchange method is discussed and the relationship between automatic information exchange and tax security is revealed. Finally, it is examined how tax losses and evasion will change as a result of automatic information exchange applications.

In the results of working; It has been concluded that automatic information exchange agreements, which have very high returns, should be given much more place in the Turkish tax legislation. In addition, it has been determined that as a result of automatic information sharing with more countries by adding new agreements to existing agreements, tax losses can be minimized and the tax revenues to be transferred to the treasury can be kept at an optimal level.

Keywords: Tax Information Exchange, Automatic Information Exchange, Turkey, Tax Loss

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Güncel OECD Verilerine Göre Otomatik Bilgi Değişimi Standartlarını Uygulamayı Taahhüt Eden ve Henüz Taahhüt Etmemiş Olan Ülkeler	51
2	2018 Yılında İlk Kez Otomatik Bilgi Değişimi Standartlarını Uygulamaya Başlayacağını Taahhüt Edip Taahhüdünü Gerçekleştiremeyen Ülkeler	53
3	Türkiye'nin Taraf Olduğu Ve Yürürlükte Bulunan Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşmaları	54
4	Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşmasına Taraf Olan Türkiye'nin 2021 Yılı İtibari İle Düzenlenmiş Anlaşma İçerisindeki Son Durumu	67
5	Türkiye ile Otomatik Bilgi Değişim Anlaşması İmzalayan Ülkelerin 2021 Yılı İtibari ile Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşması İçerisindeki Durumu	72

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Adım Adım Otomatik Bilgi Değişimi	20
2	Vergisel Bilgi Değişiminin Gereklilikleri.....	28
3	FATCA Modellerinin İşleyişi.....	74

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AC	: Düzenlenmiş Anlaşma
BİDDEP	: Bilgisayar Destekli Denetim Projesi
BM	: Birleşmiş Milletler
CIAT	: Amerika Birleşik Devleti Vergi İdareleri
CMA	: Karşılıklı Anlaşma Modeli
DCT	: Çifte Vergilendirme Yasası
DTAA	: Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları
EC	: Avrupa Konseyi
EOCD	: Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Sözleşmesi
FATCA	: Yabancı Hesapların Vergi Uyumuna Yasası
G-20	: Global 20
GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
IRS	: Amerika Birleşik Devletleri Maliye Bakanlığı
KEYS	: Kurumsal Elektronik Belge Yönetim Sistemi
KDV	: Katma Değer Vergisi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MCMAA	: Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Üzerine Çok Taraflı Sözleşme
MERAK	: Risk Analizi ve Katmanlaştırma Projesi
MOTOP	: Nakil Vasıtaları Vergi Daireleri Otomasyon Projesi
MTV	: Motorlu Taşıtlar Vergisi
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ORS	: Ortak Raporlama ve Usul Standartları
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
ÖTVİRA	: ÖTV İadesi Risk Analizi Sistemi Projesi
P	: Protokol
RG	: Resmi Gazete
SBS	: Sektör Bilgi Sistemi Projesi
TAKKOM	: Takdir Komisyonu Otomasyon Sistemi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TIEA	: Vergi Bilgi Değişim Anlaşmaları
TVS	: Türk Vergi Sistemi

UN	: Birleşmiş Milletler
VUK	: Vergi Usul Kanunu
VEDOP	: Dijital Vergi Yönetimine Geçiş Vergi İdaresi Otomasyon Projesi
VERİA	: Veri Tabanı / Veri Ambarı
VEGAS	: Veri Erişim ve Görsel Analiz Sistemi
YMA	: Yetkili Makam Anlaşması

GİRİŞ

Vergi; temel prensip olarak kamu harcamalarının finansmanında kullanılmak üzere mükelleflerden doğrudan veya dolaylı olarak toplanan ve herhangi bir karşılığı olmayan paralardır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan birçok ülke kamusal harcamalarının finansmanında büyük oranda mükelleflerinden toplamış oldukları vergileri kullanmaktadır. Bu nedenle yıllık olarak belirlenen devlet bütçesinin eksiksiz bir şekilde devletin kasasına girebilmesi içinde etkin vergilendirme her ülke için olmazsa olmazlardanır.

Globalleşme ile beraber mükellefler için artık ülke sınırları ortadan kalkmaya başlamıştır ve bu da birçok alanda olduğu gibi vergi politikalarında da sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ülkelerin sadece kendi egemenlik alanları içerisinde kalacak şekilde vergilendirme yapmaları vergisel kayıplara neden olmaya başlamıştır. Özellikle de vergi cennetleri olarak adlandırılan ülkelere aktarılan gelirler ve bu ülkelerle yapılan hayali ticaretler sonucunda ülkeler arasında zararlı vergi rekabeti ortaya çıkmıştır ve kayıp ve kaçaklar nedeniyle ülkelerin vergi gelirleri azalmaya başlamıştır. Buna ek olarak küreselleşme ile birlikte artık elektronik ticaretin canlanması vatandaşların sağlığı bozan materyallere veya buna olanak sağlayacak bilgilere ulaşma ve bu tür materyal veya bilgilerin kullanımının yaygınlaşmasına imkân tanımaktadır. Bu tür bilgilerin ulaşabilir hale gelmesi de vergilendirme üzerinde yeni adımların atılmasını gerekli kılmıştır.

Dünya ekonomisine yön veren OECD, Avrupa Birliği ve G20 üye ülkeleri gibi topluluklar vergilendirmede meydana gelen zararlı vergi rekabeti, vergi kaçakçılığı, bilgi akışkanlığı ile zararlı ürün ve bilgilere kolayca ulaşılabilmesi gibi olumsuzlukları minimuma indirmek ve hazineye aktarılabilecek gelirlerin optimal düzeyde olmasını sağlayacak adımlar atılması yönünde çalışmalar yapmaya başlamıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde ise bu tür olumsuzların önüne geçebilmek için kullanılacak en etkili yöntemin vergisel bilgi değişimi olduğu kabul görmüştür. Bu sayede uluslararası düzeyde hem maksimum gelir elde edilmesi hem de zedelenmekte olan vergilemede adalet ve şeffaflık ilkeleri düzene girerek etkin vergilendirme sağlanabilecektir.

Vergisel bilgi değişimi kavramı özellikle OECD ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından yürütülen çalışmalar neticesinde bir netlik kazanmış ve gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin ilgisini çekmiştir. Küresel ölçekteki yeniliklere ayak uydurmak isteyen ülkeler için vergisel bilgi değişimi yöntemleri arasında ilk olarak talep üzerine bilgi değişimi yöntemi ön plana çıkmıştır. Uzun yıllar bu yöntem kullanıldıktan sonra kendiliğinden bilgi değişimi yöntemi geliştirilmiş fakat talep üzerine bilgi değişimi kadar ön plana çıkamamıştır. 19. yüzyıldan beri dünya ekonomilerinin

gündeminde olan vergisel bilgi değişimi yöntemleri bir süre sonra gelişen dünyanın gerisinde kalmıştır. Bu nedenle özellikle 20. yüzyıl sonları ve 21. yüzyılda otomatik bilgi değişimi yöntemi adı verilen yeni bir yöntem geliştirilmiştir.

İlk olarak OECD tarafından geliştirilen model anlaşmalar ile otomatik bilgi değişimi yöntemi ülkelerin vergi literatürüne girmeye başlamıştır. Küreselleşme ile beraber artan bilgi akışkanlığı ülkelerin mükelleflerini vergilendirirken tam ve doğru bilgiye ulaşamaması sonucu yetersiz kalmaya başladıkça vergi otoriteleri otomatik bilgi değişimi yöntemini çok daha fazla önemser hale gelmiştir. Bu yöntemle gelirin elde edildiği kaynak ülke vergi makamları vergi ile ilgili çeşitli bilgileri düzenli bir periyoda bağlı kalarak ve karşılıklı olarak ikametgâh ülkesinin vergi makamlarına sunmayı kabul etmektedir. Böylece mükellefler vergilendirilirken daha adil ve doğru bir şekilde vergilendirilmektedir. Ayrıca otomatik bilgi değişimi yöntemi vergilendirmede saydamlığın arttırılarak mükelleflerin uluslararası düzeyde sahip oldukları tüm mal varlıkları ve gelirlerinin vergilendirilmesi ve ülke vergi gelirlerinin arttırılması için kullanılmaktadır.

Gelişmekte olan her ülke gibi Türkiye de vergisel gelirlerini arttırmak, daha şeffaf ve adil bir vergilendirme sağlayabilmek için otomatik bilgi değişimi yöntemini kullanma yolunda birçok önemli adım atmıştır. İlk olarak OECD üye ülkeleri ile imzalamış olduğu vergisel bilgi değişim anlaşmaları olmak üzere geçtiğimiz son birkaç yılda da otomatik bilgi değişim anlaşmalarına taraf olmaya başlamıştır. Fakat ülkenin sosyal ve ekonomik yapısında yaşanan bir takım olumsuzluklar otomatik bilgi değişimi yönteminin uygulanma sürecinin gecikmesine neden olmuştur.

Vergisel bilgi değişimi yöntemlerinin temel olarak ele alındığı bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti devletinin otomatik bilgi değişimine yaklaşımı ve otomatik bilgi değişimi yönteminin küresel ölçekteki getirileri değerlendirilmiştir.

Tez çalışmasının amacı; vergisel bilgi değişimi yöntemleri arasında en çok ilgi gören otomatik bilgi değişimi yönteminin Türk Vergi Sistemi içerisindeki yerini tespit edebilmektir. Ayrıca Türkiye'nin otomatik bilgi değişim yöntemine ilişkin güncel durumu ele alınarak otomatik bilgi değişimi ile vergi güvenliği arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Son olarak ise otomatik bilgi değişimi uygulamaları neticesinde vergisel kayıp ve kaçakların ne şekilde değişeceği irdelenmiştir.

Çalışma içeriğinde değerlendirmeye alınan ülkelerin OECD üye ülkeleri olmasına dikkat edilerek OECD tarafından geliştirilmiş olan model anlaşma verileri kullanılmasına da özen gösterilmiştir. Buna ek olarak dünya ekonomisinde büyük bir paya sahip olan Amerika Birleşik Devletleri'nin geliştirmiş olduğu FATCA anlaşmasına da yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin taraf olduğu anlaşma modelleri incelenirken T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı Gelir İdaresi Başkanlığı'nın kamuoyuna sunmuş olduğu resmi veriler kullanılmıştır.

Tez çalışması içeriğinde literatürdeki mevcut çalışmalar ve veriler ışığında vergi bilgi değişim anlaşmalarının neler olduğu, Türkiye'nin taraf olduğu anlaşma örnekleri, otomatik bilgi değişimi yöntemine neden ihtiyaç duyulduğu ve vergi güvenliği yönünden ne gibi getirileri olduğu konuları ele alınmaktadır.

Üç bölüm halinde hazırlanmış olan tez çalışmasının birinci bölümünde çalışmanın temelini oluşturan vergisel bilgi değişim yöntemleri tüm detayları ile değerlendirilmiştir. İlk olarak vergisel bilgi değişimi yönteminin tarihsel gelişimi ve hukuksal çerçevesine yer verilerek geleneksel bilgi değişim yöntemleri olan talep üzerine bilgi değişimi, kendiliğinden bilgi değişimi ve otomatik bilgi değişimi yöntemleri kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Son olarak vergisel bilgi değişiminin önemi, kapsamı, nedenleri ve gereklilikleri açıklanarak vergi mahremiyeti ve vergisel bilgi değişimi yöntemleri arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Özellikle OECD'ye ait veriler ışığında hazırlanmış olan bu bölümde çalışmanın temeli oluşturulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise vergisel bilgi değişimi küresel ölçekte ele alınarak Türkiye'nin taraf olduğu anlaşma örnekleri ele alınmıştır. İlk olarak vergisel bilgi değişimine yönelik sistemsel yaklaşımlar bunlara ait örnekler ve vergisel bilgi değişimine ait çeşitli modeller incelenmiştir. Daha sonra Türkiye ile Jersey, Bermuda, Guernsey, Man Adaları ve Cebelitarık arasında imzalanmış olan vergisel bilgi değişim anlaşmaları Gelir İdaresi Başkanlığı ve T. C. Resmi Gazete verilerine göre açıklanmıştır.

Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde uluslararası düzeyde etkileri her geçen gün daha fazla hissedilmekte olan otomatik bilgi değişimi yönteminin Türk vergi mevzuatı içerisindeki yeri, vergi güvenliği ve vergi kayıpları ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında imzalanmış olan FATCA anlaşması detayları ile ele alınarak Türkiye ile Letonya ve Norveç arasında imzalanmış olan otomatik bilgi değişimi anlaşma örneklerine de yer verilmiştir. Ayrıca otomatik bilgi değişimi ve vergi güvenlik önlemleri arasındaki ilişki ele alınarak iki kavram arasındaki benzerlikler değerlendirilmiştir. Son olarak ise otomatik bilgi değişimi yönteminin uygulanmasıyla vergisel kayıplar üzerinde nasıl etki yarattığı incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. VERGİSEL BİLGİ DEĞİŞİMİNİN KAVRAMSAL ESASLARI

Çalışmamın ilk bölümünde küresel ölçekte önemi gün geçtikçe artan vergisel bilgi değişimi kavramsal çerçevede ele alınarak tarihsel gelişimi üzerinde durulmuştur. Daha sonra geleneksel vergi değişimi türleri olan talep üzerine bilgi değişimi, kendiliğinden bilgi değişimi ve otomatik bilgi değişimi yöntemleri ve uygulama şekilleri açıklanmıştır. Son olarak ise vergisel bilgi değişiminin kapsamı, önemi, nedenleri ve gereklilikleri açıklanarak vergisel bilgi değişimi ile vergi mahremiyeti arasındaki ilişki değerlendirilmiştir.

1.1. Vergisel Bilgi Değişiminin Temeli

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda ve özellikle de 1980’li yıllar itibarıyla dünya ekonomisinde meydana gelen önemli değişikliklerle birlikte ortaya çıkmış olan yeni ekonomik düzenin etkileri birçok farklı alanda kendini göstermiştir (Demircan, 2007: 136). Bu dönemde ekonomik alanda yaşanan değişikliklerle birlikte eskiye nazaran daha fazla ön plana çıkan liberalizasyon, küreselleşme sürecini tetikleyen en önemli etkenlerden biri olmuştur.

Her ne kadar 1970’li ve 1980’li yıllar itibarıyla etkileri daha fazla görülmeye başlanmış olsa da aslında küreselleşme bu kadar da yeni bir kavram değildir. Çünkü küreselleşme olarak adlandırılmasa da benzer bir evre 1870’li yıllarda başlamış ve 1914 yılına kadar sürekli ivme kazanarak devam etmiştir. 19. yüzyılın sonlarında yaşanan bu süreç birçok yönden günümüzde yaşanan küreselleşme süreciyle birebir örtüşmektedir (Nayyar ve Court, 2002: 4).

Kısa sürede ekonomik, sosyal ve kültürel olmak üzere birçok farklı alanda etkileri hissedilen küreselleşme süreci değişik bakış açılarına göre tanımlanmaktadır. Yapılan tanımlar arasında en yaygın olarak kullanılan ise OECD tarafından yapılmış olan küreselleşme tanımıdır. Bu tanımlamaya göre küreselleşme süreci; mal ve hizmet piyasaları arasındaki finansal, teknolojik ve endüstriyel sistemlerin hızla artan uluslararasılaşması olarak ifade edilebilir. Bu tanım aynı zamanda sürecin işleyişini de ifade ettiği için dünya genelinde kabul gören en genel tanımlamadır (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü [OECD], 2013).

Küreselleşme ile birlikte dünya genelinde yaşanan en önemli değişiklik ise bu çalışmanın da temelini oluşturan bilgi akışkanlığının hızlanması olmuştur. Çünkü küreselleşme sürecinin getirdiği yeniliklerle birlikte bugün herhangi bir ülke vatandaşı diğer ülke vatandaşlarının bilgilerine istediği anda kolaylıkla ulaşabilmektedir. Bilgide meydana gelen bu akışkanlık ise piyasaların daha hızlı gelişmesine imkân tanımıştır. Ayrıca bilgi, sektördeki büyümeye geleneksel üretim faktörleri olarak kabul edilen sermaye ve emekten daha fazla ivme kazandırmaktadır. Bu nedenle eğer ülkeler ellerindeki mevcut bilgiyi etkili bir şekilde kullanmayı başarabilirlerse, bu durum mutlaka büyüme hızlarını olumlu yönde etkileyecektir (Günaydın ve Benk, 2004: 422).

Benzer uygulamalar 19. yüzyılda görülmüş olsa da özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde dünya geçmişe göre daha fazla küreselleşmeye başlamıştır ve sınır ötesinde gerçekleşen ticari ve finansal faaliyetler de buna bağlı olarak artmıştır (OECD, 2012: 5). Çünkü bu süreçte ülkeler sermaye hareketliliği üzerindeki kısıtlayıcı etkilerini azaltmış veya tamamen ortadan kaldırmıştır. Böylece temelinde sermayenin karlılığını hedef alan küreselleşme sürecinin ekonomik alanda da sermaye hareketliliğini hızlandırma gibi önemli bir etkisi ortaya çıkmıştır (Atila, 2008: 65). Küreselleşme ile birlikte piyasa akışkanlığı ve serbestleşme sürecinin başlaması da sermaye hareketliliğinde hızlı bir artış yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca hızla gelişen teknoloji ile birlikte bir nevi ülke sınırları ortadan kalkmış ve böylece ülkeler uluslararası pazarlarda daha hızlı etkileşim kurmaya başlamıştır (OECD, 2013).

Küreselleşmeyle beraber ülkeler arasında bilgi alışverişinin ve serbest ticaretin artması birçok yönden olumlu kabul edilse de bu durumun ortaya çıkardığı bazı olumsuzluklarda söz konusudur. Bu kapsamda küreselleşme ve bununla beraber gelen serbestleşme süreci sermaye hareketliliğinde ciddi bir artış yaşanmasına sebep olmuştur. Sermaye hareketliliğinde meydana gelen artışlar her ne kadar uluslararası ticaretin artması gibi olumlu sonuçlar doğursa da beraberinde gelen bit takım olumsuzluklarda mevcuttur. Örneğin sermaye hareketliliğinde meydana gelen bu artış vergi cenneti olarak kabul edilen ülkelerle yapılan işlemlerde artışlar yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu durum ülkedeki mükelleflerin kontrolünü güçleştirmiş ve ülke sınırları dışında gerçekleşen ticari faaliyetler hakkında da bilgi edinimini sınırlandırmıştır (Öz, 2009: 27). Çünkü vergilendirme yetkisine sahip olan idareler sadece kendi hukuki sınırları içerisinde yetkilerini kullanabilirken mükellefler dünya genelinde serbest bir şekilde faaliyet yürütmeye başlamıştır (Atila, 2008: 60).

Bu süreçte meydana gelen olumsuzluklardan bir diğeri ise artan bilgi akışkanlığı ve serbest ticaretin beraberinde gelen ve birçok farklı alanda kendini gösteren negatif dışsallıklardır. Örneğin günümüzde insanlar hangi ülkede oldukları fark etmeksizin genişleyen küresel pazar sayesinde her türlü ürüne ve bilgiye kolaylıkla ulaşabilmektedir. Bu da sağlığı bozan materyallere veya buna olanak sağlayacak bilgilere ulaşma ve bu tür materyal veya bilgilerin kullanımının yaygınlaşmasına imkân tanımaktadır. Yani küresel ölçekte gelişen ve değişen ekonomi sadece finansal yönden değil aynı

zamanda sağlık sorunları, kültürel çakışmalar veya sosyal sorunların artması gibi negatif dışsallıklara da neden olmaktadır (Günaydın ve Benk, 2004: 422).

Küreselleşme süreci ile beraber gelen ve piyasa yapılarını bozan bir başka olumsuzluk ise zararlı vergi rekabetidir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda gelişen teknoloji, ülkeler arasında gerçekleşen ticari veya finansal işlemlerin saklanması veya farklı şekillerde belgelendirilmesine olanaklar sağlamaktadır. Bu nedenle vergisel bilgilerin saklanması veya eksik aktarılması diğer etkilerinin yanı sıra uluslararası düzeyde yaşanan vergi rekabetini de zararlı bir yapıya dönüştürmüştür. Çünkü bilgi gizliliği ile birlikte rekabet içinde olan ülkeler diğer ülkelerin mükelleflerini kolayca kendi ülkelerine çekebilmektedir. Böylece negatif dışsallıklara neden olan ve komşuyu fakirleştirme olarak da adlandırılan zararlı vergi rekabeti ortaya çıkmaktadır (aşkurlu, 2018: 157). Bu tür olumsuzlukların etkilerinin minimuma indirilmesi ve bilgi alışverişinin etkili bir şekilde sağlanabilmesi için başta OECD olmak üzere birçok ülke zararlı vergi rekabetine karşı mücadele etmeye ve önlemler almaya başlamıştır (ner, 2008: 1).

Uluslararası düzeyde yaşanan bu tür olumsuzluklarla beraber özellikle ülkelerin ekonomik yapılarında bozulmalar yaşanmaya başlamıştır. Bu yüzden ülkelerin sadece kendi ilerinde almış oldukları vergisel önlemler ortaya çıkan olumsuzlukları giderebilmek için yeterli olmamıştır. Küreselleşme ile birlikte ekonomik yapılarda meydana gelen bu bozulmalar vergisel sorunların küresel bir boyut kazanmasına neden olmuştur. Geline son noktada ise ülkeler, mükelleflerinin gerçek vergi yükünü doğru bir şekilde tespit edebilmek için uluslararası bir işbirliği sağlayıp diğer ülkelerle vergisel alanlarda bilgi alışverişi yapmak zorunda kalmıştır. Çünkü bilgi alışverişinin gerçekleşmemesi durumunda sayılan bu olumsuzluklara ek olarak vergi kayıp ve kaçaklarının da n açılacak ve ülkelerin vergi gelirlerinde azalmalar meydana gelecektir. Bu nedenle vergi idareleri arasında bir işbirliği oluşturmak ve mali saydamlığı sağlayabilmek amacıyla yeni adımlar atılmaya başlanmış ve uluslararası anlaşmalara gidilmiştir (ner, 2008: 3).

Mali saydamlık; devletin görev ve fonksiyonlarının, kamu ekonomisine ve mali yönetimine ilişkin bilgilerin, temel iktisat politikalarına ilişkin planların açık ve anlaşılır bir şekilde güven tesis etmesi amacıyla kamuoyuyla düzenli bir şekilde paylaşılmasıdır (Aktan vd., 2004: 175). Mali saydamlık ve bununla birlikte gelen hesap verme sorumluluğu son yıllarda hem ulusal hem de uluslararası alanda gerçekleştirilen işlemlerde önem kazanmaya başlamıştır. Birçok olumlu özelliği de beraberinde getiren mali saydamlık özelikle uluslararası düzeyde yapılan işlemlerde gelişmemiş veya gelişmekte olan lkelere güven duyulup duyulmaması aşamasında belirleyici bir unsur haline gelmiştir (Bakkal ve Kasımoğlu, 2015: 1).

OECD; mali saydamlığın sağlanması, vergisel bilgi değişiminde uluslararası düzeyde bir standardın oluşturulması ve ülkelerin bu standartlara uyum sağlayıp sağlamadığını kontrol altında tutabilmek amacıyla Vergisel Bilgi Değişimi ve Saydamlık Formunu hazırlanmıştır. Ayrıca

hazırlanan bu form ile birlikte, zararlı vergi rekabeti ve vergi cennetleri ile mücadele çalışmaları da eş zamanlı olarak yürütölmeye başlanmıştır (Helvacı, 2011). Örneğın 2002 yılında OECD, vergi cenneti olarak kabul edilen birçok ölkeye çoklu vergi bilgi değışim anlaşması imzalamıştır. Böylece yapılan bu anlaşmaya taraf olmuş ölkeler mükellefleriyle ilgili bilgileri gizli tutmayacak, talep olması halinde üye ölkelere bilgi aktarımında bulunacaktır (Ortaç ve Orkunoğlu Şahin, 2018).

İçinde bulunduğumuz yüzyılda bilgi alışverişine ilişkin kaydedilen bu tür gelişmelere rağmen özellikle 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz, vatandaşların sisteme olan güveninin sarsılmasına neden olmuştur. Kaybedilen bu güvenin geri kazanılabilmesi için çalışmalar başlatılmış ve ölkeler arasındaki bilgi değışimi ile ilgili belli bir standarttın oluşturulması konusu gündeme gelmiştir. Ayrıca yapılan çalışmalarda, krizle beraber vergi cennetleri üzerinden vergi kaçırma ve vergiden kaçınmalardaki artışın önüne geçebilmek için de çok daha fazla önlem alınması gerektiğı konusu da gündeme gelmiştir (Çakmak, 2016). Küresel bir sorun haline gelmiş olan bu uygulamaların çözümü de küresel ölçekte aranmaya başlanmıştır. Yaşanan bu olumsuzlukların önüne geçebilmek amacıyla hem OECD hem de Avrupa Birliğı (AB) tarafından yürütölen çalışmalar da önemli çözüm önerileri geliştirilmeye başlanmıştır (Acuner, 2014: 143).

Çağın gerçeğı olan küreselleşme süreci ile bu sürece uyumun paralel hızda ilerleyememesi ele alındığı üzere bir takım olumsuzluklar yaşanmasına sebep olmuştur. Fakat bu süreç aslında sadece olumsuzluklar getirmemiştir. Küreselleşmenin etkisiyle her ne kadar vergiden kaçınma veya vergi kaçırma yöntemleri artmış olsa da bu süreçte haberleşmenin de yüksek oranda hız kazanması ölkelerin birbiriyle olan iletişimini arttırmıştır. Gelişen bu haberleşme ağıyla beraber özellikle ölkelerin vergisel konular üzerindeki bilgi paylaşımları sıklaşmıştır. Yani küreselleşme hem vergisel kayıp ve kaçaklara imkân sağlamakta hem de yapılan bu olumsuz işlemlerin zamanında önüne geçebilmek için imkanlar sunmaktadır. Önemli olan bu süreci vergisel bilgi değışimi yöntemiyle dünya ekonomisi üzerinde olumlu yönde ilerletmek ve global ölçekte bir vergi standarttı oluşturmak suretiyle etkin bir vergilendirme yapabilmektir. Bu sayede hem ölkelerin vergi gelirleri artacak hem de ölkeler arasındaki zararlı vergi rekabeti sorunu bütünüyle ortadan kalkacaktır (Çeç, 2018).

Tarihsel sürece bakıldığında özellikle son iki yüzyıl içinde daha fazla artan küreselleşme olgusu dünya ekonomisinde de etkilerini önemli ölçüde göstermiştir. Bu süreçte çok uluslu şirketlerin ticari ve finansal faaliyetlerinde yaşanan artışlarla beraber vergi alanında da önemli yeniliklere gidilmiştir. Çünkü küreselleşmeyle gelen hızlı sermaye akışkanlığı ve serbest ekonomik yapı mevcut vergilendirme ilkeleri ile etkin bir vergilendirme yapılmasını engellemeye başlamıştır. Özellikle transfer fiyatlandırması, vergi cennetleri, sadece kâğıt üzerinde kurulan iş yerleri veya vergi anlaşmalarının boşluklarından yararlanarak hazırlanan vergi stratejileri gibi oluşumlar ciddi oranda vergi gelir kayıplarına neden olmuştur (Kılıç, 2006: 106).

Yeni ekonomik düzen ile geldiği söylenilen bu tür sorunlar aslında sanıldığı kadar yeni bir oluşum değildir. Çok uzun zamandır sermaye gelirleri üzerindeki vergiler, vergi oranlarının düşük olduğu bölgelere aktarılarak ikametgâh esasına göre vergilendirme yapmakta olan ülkelerin vergi gelir kaybı yaşamasına neden olmaktadır. Bu yüzden küreselleşme olgusuyla birlikte sermaye hareketliliğindeki engellerin azalmış olması vergi kayıp ve kaçakçılığı ile ilgili sorunların daha fazla gün yüzüne çıkarak artmasına neden olmaktadır.

Zaman içerisinde yaşanan bu sorunlara hem teoride hem de uygulamada çözümler aranmıştır. Birkaç evre halinde ilerlemiş olan çözüm sürecinde ilk olarak düşük vergi oranı uygulayan ülkelerin de yüksek oranlı vergi uygulamasının etkili olabileceği düşünülmüştür. Fakat getirilen bu çözüme karşı mükellefler tarafından beklenmeyen bir direniş oluşmuştur. Vergi idarelerinin karşı karşıya kalmış olduğu bu direniş sermaye gelirleri üzerindeki vergi oranlarının belirlenmesine müdahale edilmemesi gerektiğini açıkça ortaya koymuştur. Bu nedenle farklı çözümler aranmaya başlanmış ve ortaya çıkan bu direniş dikkatleri yeni bir alternatif stratejiye çevirmiştir. İkinci evre olarak kabul edilen bu stratejiyle düşük vergi oranı uygulayarak sermaye gelirlerini çeken ülkeler, mükelleflerin ikamet ettikleri ülkelere yeterli bilgileri sunacak ve böylece dışa aktarılan gelirler de etkili bir şekilde vergilendirilebilecektir. Ayrıca bu sayede düşük oran uygulayan ülkeler daha az cazip hale geleceği için daha az vergi ödemek amacıyla sürekli olarak sermayenin mükellef açısından avantajlı bölgelere taşınmasının da önüne geçilebilecektir (Keen ve Lighthart, 2004; 6).

Vergisel alanda yapılan reformlar ilk olarak 1921 yılında Milletler Cemiyeti tarafından geliştirilen anlaşma metinleriyle resmi bir hale getirilmiştir. Hazırlanan bu anlaşma vergisel alanda yapılan çalışmaların temel taşı niteliğinde olduğu için o günden bu yana ele alınan birçok anlaşmanın Milletler Cemiyeti tarafından geliştirilen bu ilke ve yapılara dayandığı görülmektedir. Günümüzde halen daha uygulanmakta olan OECD Modeli ve BM Modeli gibi önemli ve dünya çapında etkileri olan vergisel anlaşmaların temeli de Milletler Cemiyeti'nin uluslararası iletişimin yavaş olduğu bir dünya ekonomisinde hazırladığı bu ilkelere dayanmaktadır. Bu nedenle 1920'lerden günümüze kadar küreselleşmenin etkisiyle uluslararası ticarete meydana gelen birçok önemli değişikliğe rağmen uluslararası düzeyde vergilendirmenin temel amacı değişmemiştir. Bu amacı kısaca ifade etmek gerekirse, vergi kayıp ve kaçaklarının önüne geçmek ve vergilendirmede kullanılan kaynak ve ikametgâh ilkelerinin çakışması sonucu ortaya çıkan çifte vergilendirme sorununu önleyici tedbirler almaktır (Kobetsky, 2011). Bu nedenle birçok alanda değişen ve yenilenen dünya ekonomisine rağmen temel prensibi aynı kalan vergisel anlaşmaların hala ilk hedefi etkin bir vergilendirme gerçekleştirmek ve vergi kaçakçılığına engel olmaktır.

Uluslararası düzeyde yapılmakta olan vergilemelerde de üzerinde durulan kaynak ve ikametgâh ilkelerinin çakışması sorunu, sınır ötesi gelirlerin çifte vergilendirmesine sebep olmaktadır. Ülkeler, özgün vergi sistemlerini oluşturmakta egemenlik hakkına sahip oldukları için dünya çapında farklı ilkelere dayalı birçok vergi uygulamaları ortaya çıkmaktadır. Bu durumda

özellikle mükelleflerin birden fazla devletle olan ticari ve finansal ilişkileri sonucu elde ettikleri gelirlerin vergilendirilmesi hususunda sorunlara neden olmaktadır. Hatta aynı vergilendirme yetkisini kullanan iki ülke arasında bile kanun maddelerinin değişik şekillerde yorumlanması ve uygulanması sonucu aynı yükümlünün veya aynı konunun iki kez vergilendirilmesi yani çifte (mükerrer) vergilendirme sorunu ortaya çıkmaktadır (Dağlıoğlu ve Çiçek, 2014: 28). Yaşanan bu sorunun önüne geçebilmek için ülkeler arasında mahsup, muafiyet ve istisna yöntemleri uygulanarak çeşitli çifte vergilendirmeyi önleyici anlaşmalar yapılmaya başlanmıştır (Pehlivan, 2014: 39).

OECD ve BM Modellerinde de çifte vergilendirmeyi önleyici yöntemler farklı seçenekler halinde düzenlenmektedir. Bunlara ek olarak çifte vergilendirmenin önüne geçmek için yapılan anlaşma metinleri içerisinde doğrudan çifte vergilendirmeyi önleme amacıyla olmasa da korumalı mahsuba olanak sağlayan bazı maddeler de yer almaktadır (Öz, 2005: 42). Çifte vergilendirme sorunu uzun yıllardan beri vergi idarelerinin gündeminde olduğu için bugüne kadar konuyla ilgili birçok çalışma yürütülmüştür. Bu kapsamda ilk olarak 1928'de Milletler Cemiyeti tarafından çifte vergilendirmeyi önlemek için bir vergi anlaşması modeli geliştirilmiştir. Hazırlanan bu anlaşma modeli aynı zamanda OECD Modeli, BM Modeli ve modern vergi anlaşmalarının hukuksal temelini de oluşturmaktadır (Kobetsky, 2011).

Vergisel bilgi değişimi ile ilgili ilk düzenlemeler ise uluslararası bir sorun haline gelmiş olan çifte vergilendirmenin önlenmesi amacıyla hazırlanmış olan anlaşmaların bir maddesi olarak anlaşma metinlerinde yer almıştır (Helvacı, 2011). İlk zamanlar tek bir anlaşmayla hem çifte vergilendirme önlenmekte hem de bilgi değişimi sağlanmaktaydı. Fakat küreselleşme ile birlikte sermaye hareketliliğinde yaşanan artış, vergisel konularda farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olmaya başlamıştır. Böylelikle özellikle ülkelerin vergi gelir kaybı yaşamasına sebebiyet veren olumsuzlukların giderilmesi konusunun tek bir anlaşma metni ile çözüm üretilmesi zorlaşmıştır. Bu nedenle ülkeler çifte vergilendirme anlaşmalarına ek olarak bilgi değişim anlaşmalarını da ayrıca hazırlamaya başlamıştır.

Bilgi değişiminin sağlanması ve çifte vergilendirme sorununun önlenmesi için yapılan bu anlaşmalar birbirleri ile bağlantılı oldukları için aslında bilgi değişimi ile ilgili anlaşmalara taraf olan ülkeler aynı zamanda çifte vergilendirme sorununun giderilmesine de olanak sağlamaktadır. Örneğin ülkeler; iki farklı ülkede ticari ve finansal faaliyet gerçekleştiren tam veya dar mükelleflerin işlemleri ve bağlı işletmeler arasında transfer fiyatlandırması ve vergi matrahının hesaplanmasında transfer fiyatlarının yerine kullanılacak olan emsal fiyatların belirlenmesi ile ilgili konularda bilgi değişimine giderek hem çifte vergilendirme sorununun önüne geçmekte hem de mükelleflerle ilgili bilgileri tam ve eksiksiz olarak elde etmektedirler. Böylece hem mükellefleri zor duruma sokan çifte vergilendirme sorunu ortadan kalkmakta hem de ülkelerin vergi gelirlerinin azalmasına sebep olan vergilendirilecek gelirlerin saklanması önüne geçilmektedir (Kalaycıoğlu, 2003).

Tarihsel süreçte etkili bir vergilendirme yapılması hususunda özenle üzerinde durulan vergisel bilgi değişimi anlaşmaları kendiliğinden, talep üzerine ve otomatik bilgi değişimi şeklinde üç farklı yöntem olarak ele alınmaktadır. Bilgi değişimi yöntemleri her ne kadar günümüzde üçe ayrılmış olsa da ilk zamanlar sadece talep üzerine bilgi değişimi yöntemi uygulanmaktaydı. Fakat çağın gereklilikleri ile birlikte bilgi değişimi yöntemleri genişletilmiştir. Bu kapsamda 2014 yılında G-20 üye ülkelerinin Maliye Bakanları tarafından alınan bir kararla bilgi değişimi aşamasında otomatik bilgi değişiminin diğer yöntemlere kıyasla daha fazla etkili olduğu vurgulanarak tercihler otomatik bilgi değişimi uygulamasına dönüştürülmüştür. Buna bağlı olarak da özellikle son yıllarda birçok ülke otomatik bilgi değişimi anlaşmalarını imzalamaya başlamıştır (Uçanok, 2015).

1.1.1. Vergisel Bilgi Değişimi Hakkında Genel Bilgi

Bilgi değişimi, en genel tanımıyla vergi kaçakçılığını ve vergiden kaçınmaları tespit etmek ve önlemek için vergi idareleri arasındaki sınır ötesi paylaşımlardır (Revenue, 2018). Yani vergisel veya mali konularda iki veya daha fazla devletin kendi yetki alanları içerisindeki gerçek veya tüzel kişilere ait ülkelerinde gerçekleşen ticari ve finansal faaliyetler ile ilgili bilgileri raporlayıp anlaşmalı oldukları ülkelere sunmasıdır (Jaiswal ve Biyani, 2016). Ülkeler arasında yapılan bu anlaşmaların temelini finansal işlemler oluşturduğu için yapılan işlemler ‘vergi bilgi değişim anlaşmaları’ olarak da adlandırılmaktadır (Ortaç ve Orkunoğlu Şahin, 2018).

Aslında vergisel konulardaki bilgi değişiminin işleyişi ile ilgili iki boyutlu bir idari işbirliği söz konusudur. Bunlardan ilki vergi matrahının doğru tespit edilerek, doğru şekilde vergilendirme yapılabilmesi için uygulanan işbirliği yöntemidir. Yani uygulanan vergi yöntemleri üzerinden bir işbirliği sağlanmaya çalışılmaktadır. İkinci yöntem ise tarh edilen verginin tahsilatı aşamasındaki konuları ele alan işbirliği yöntemidir (Kılıç, 2006: 105). Çalışma içeriğinde baz alınacak yöntem daha kapsamlı olması nedeniyle vergi yöntemleri üzerinden gerçekleştirilen bilgi değişimi yöntemi olacaktır.

Vergi idareleri arasındaki sınır ötesi bilgi paylaşımlarını ifade eden yöntemde vergisel bilgi değişimi ile hedeflenen en temel amaç, mükelleflerin yurt dışında elde etmiş oldukları vergiye tabi gelirlerini vergi dairelerine doğru bir şekilde bildirip bildirmediklerinin anlaşılabilmesi için gelirin elde edildiği ülkeden bilgi alınıp mevcut mükellef bilgileri ile karşılaştırma yapılarak gerçeğe ulaşılmasıdır (Ateş, 2015: 668).

Bilgi alışverişi; talep üzerine, kendiliğinden ve otomatik bilgi değişimi olmak üzere üç farklı şekilde yapılmaktadır (OECD, (t.y.)). Yapılan çalışmalarda özellikle bu üç tür etrafında yoğunlaşmış olsa da ülkeler farklı biçimlerde de bilgi alışverişinde bulunmaktadır. Bilgi değişim türleri ilerleyen aşamalarda kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır. Yine de konunun pekişmesi

açısından bir örnek vermek gerekirse, vergi makamları belli bir sektörde ortaya çıkan transfer fiyatlandırması ile ilgili bilgileri diğer ülkelerle paylaşabilmektedir. Bu sayede transfer fiyatlandırması ile vergi gelir kaybı şeklinde ortaya çıkabilecek olan olumsuzlukların önüne geçilebilmektedir (Ateş, 2015: 668).

Vergisel bilgi değişimi her ne kadar ilk zamanlar ülkeler tarafından göz ardı edilmiş bir konu gibi görülse de zamanla OECD, Birleşmiş Milletler (BM), AB gibi önemli kuruluşların öncülük etmesiyle birlikte konuya gereken önem verilmeye başlanmıştır (Kılıç, 2006: 106). Uzun yıllardan beri vergisel konularda işbirliğinin sağlanabilmesi için en etkili adımlar ise OECD tarafından atılmıştır. Çünkü OECD, uluslararası vergi işbirliğinin temelini bilgi alışverişi ile sağlanabileceğini kabul eden bir teşkilattır. Tam da bu nedenle OECD tarafından 1971 yılında Vergiden Kaçınma ve Vergi Kaçakçılığı ile İlgili Çalışma Grubunun kurulmuştur. Bahsi geçen bu grup kurulduğu günden bu yana OECD, her türlü bilgi alışverişini teşvik etmek için uluslararası alanlarda yapılan çalışmalarda daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır (OECD, (t.y.)).

OECD, 1971 yılında bilgi değişimi ile ilgili yürütmeye başladığı çalışmalarla birlikte vergi idarelerinin vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığını azaltabilmesi için gerekli olan yüksek vergi şeffaflığı ve etkili bir bilgi paylaşımı standardının sağlanabilmesi konusunda çok ciddi bir ilerleme kaydetmiştir (OECD, (t.y.)). Ayrıca vergisel bilgi değişimi ile ilgili birçok standartların belirlenmesine de öncülük eden OECD, bilgi değişimi ile ilgili temel esasları belirleyebilmek amacıyla Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması Modelini de tasarlamıştır (Helvacı, 2011).

1.1.2. Vergisel Bilgi Değişiminin Hukuksal Çerçevesi

Vergisel bilgi değişimi konusunda yaygın olarak kabul gören hukuki dayanak, uluslararası düzeyde imzalanan çifte vergilemeyi önleme anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalar daha öncede açıklandığı üzere zaman içerisinde asıl amacı olan çifte vergilemeyi önleme fonksiyonuna ek olarak vergisel konularda bilgi değişimine de olanak sağlayan bir yapıya dönüşmüştür.

Geçmişten bugüne uzun zamandır uygulanmakta olan birçok vergisel anlaşmanın temel taşı aynıdır. Çünkü bu tür anlaşmalar hazırlanırken 1921 yılında Milletler Cemiyetinin oluşturduğu ilkeler örnek alınmaktadır. Tam da bu nedenden ötürü bahsi geçen ilkeler aynı zamanda bilgi değişim anlaşmalarının hukuksal temelini de oluşturmaktadır. Örneğin 1921 yılında yapılan bu çalışmaları dikkate alan OECD, 1963 yılında OECD Model Vergi Konvansiyonunu (OECD Model Tax Convention) yayınlamıştır. 1963 yılında yayınlanıp 1977 yılında kabul edilmiş olan OECD Model Konvansiyonu günümüzde bilgi değişim anlaşmalarının temel dayanağı haline gelmiştir. Yayınlanan bu modelin özellikle 26. Maddesi incelendiği zaman vergisel bilgi değişimi ile ilgili detaylı açıklamalarda bulunduğu fakat hiçbir hukuki yaptırım içermediği görülmektedir. Bu kapsamda

OECD üyesi ülkeler hukuksal bir yaptırımı olmamasına rağmen vergisel bilgi değişimi konusunda detaylı bir şekilde açıklanmış olan OECD Model Vergi Konvansiyonunun 26. maddesine sıkı sıkıya bağlı kalarak hareket etmektedirler. Bu yüzden bahsi geçen model anlaşma metni ve özellikle 26. maddesi yayınlandığı günden itibaren sürekli güncel tutulmak için birçok değişikliğe uğramıştır. Yapılan bu güncellemelere ilişkin ilk kapsamlı değişiklik ise 2004 yılında gerçekleşmiştir (Atila, 2008: 60).

Vergisel bilgi değişimi anlaşmalarının temel dayanağı haline gelmiş olan OECD Model Vergi Konvansiyonunun 26. Maddesi son olarak 18.12.2017 tarihinde güncellenmiştir. Bahsi geçen maddenin son hali ise şu şekildedir (OECD, 2017);

1. Akit Devletlerin yetkili makamları, bu anlaşma hükümlerini veya anlaşmanın yönetimini yerine getirmek için bilgi paylaşımında bulunur. Ayrıca anlaşmaya aykırı olmamak kaydıyla, akit devletlerin veya onların siyasi alt bölümlerinin yahut yerel yönetimlerinin her türlü vergiyle ilgili iç yasalarının uygulanması için de bilgi paylaşımı yapılır. Bilgi değişimi 1. ve 2. maddelerle sınırlı değildir.

2. Birinci paragraf uyarınca herhangi bir akit devlet tarafından alınan her türlü bilgi söz konusu devletin kendi iç hukukuna göre elde edilen bilgilerle aynı ölçüde gizli muameleye tabi tutulur ve bu bilgiler sadece ilgili mahkemeler ve idari organlar gibi yetkili kişi veya mercilere açıklanır. Bunun yanında birinci paragrafta atıfta bulunulan vergilerin tahakkuk ve tahsili ile ilgili icra ve idari takibatın yapılması içinde aynı şekilde sadece yetkisi olan kişi ve mercilere müracaat edilir. Yetkili kişi veya makamlar, bu bilgileri gerek duyulması halinde kamu mahkemelerinde veya adli kararlar alınırken açıklayabilirler. Yukarıdaki açıklamalar dikkate alınmaksızın bir akit devlet tarafından alınan bilgiler her iki devletin hukuk kuralları çerçevesinde dikkate alınarak, bilgiyi veren devletin yetkili makamlarının izniyle başka amaçlar içinde kullanılabilir.

3. Aşağıda maddeler halinde belirtilen hiçbir durumda birinci ve ikinci paragrafta yer alan hükümler akit devletleri yükümlülük altına sokacak şekilde yorumlanamaz.

a) Alınan idari önlemlerin herhangi bir akit devletin yasaları veya idari uygulamalarıyla uyusmaması;

b) Mevcut yasalar uyarınca herhangi bir akit devletin normal şartlarda elde edemeyecekleri bilgilerin tedarik edilmesi;

c) Herhangi bir ticari, sınai, mesleki sırrın veya ticari süreci ifşa edecek bilgilerin ya da kamu düzenini bozacak olan bilgilerin açıklanması; akit devletleri yükümlülük altına sokacak şekilde yorumlanamaz.

4. Bu madde kapsamında herhangi bir akit devlet tarafından bilgi talep edilmesi durumunda anlaşmaya taraf olan diğer devlet veya devletler kendi vergisel amaçları için bu tür bilgilere ihtiyaç duymasa da istenilen bilgileri toplamalıdır. Fakat bu yükümlülük üçüncü paragrafta bahsedilen sınırlamalar kapmasında geçerlidir. Ayrıca bu sınırlamalara ek olarak akit devletlerin ulusal herhangi bir çıkarları olmadığı gerekçesiyle bilgi aktarımını reddetme hakkına izin verileceği şeklinde yorumlanamaz.

5. Üçüncü paragrafta yer verilen hükümler bilginin sadece bir bankada, mali kurumda, bir kuruma bağlı olarak hareket eden bir kişide veya vekil sıfatıyla işlem yapan birinde bulunması hiçbir suretle akit devletlere bilginin sağlanmasını reddetme hakkını vermez.

Beş ayrı fıkra halinde ele alınan kanun maddesinde vergisel bilgi değişimi ile ilgili detaylı bir şekilde tanımlamalar yapılmakta, anlaşma taraflarının kimler olduğu belirtilmekte, anlaşmanın sınırları ve kapsamı net bir şekilde açıklanmaktadır. Bu nedenle uluslararası düzeyde yapılan vergisel

bilgi değişim anlaşmaları aslında hiçbir hukuki yaptırımı olmamasına rağmen OECD Model Konvansiyonunun 26. maddesi hukuki bir dayanak gibi kabul edip yukarıda sayılan fıkralar etrafında anlaşma metinlerini erevelendirmektedir.

26. madde kapsamında elde edilen bütün bilgiler gizlilik esasına tabi tutulduğu için sadece gerekli görülen hallerde vergi idarelerindeki ve adli makamlardaki görevlilerle paylaşılabilir. Özellikle 26. maddenin 2. paragrafında ele alınan bu husus bilgi paylaşımı ile vergi mahremiyetinin ihlal edilip edilmediği sorusuna bir cevap niteliğindedir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında daha detaylı bir şekilde ele alınacak olan bilgi paylaşımı ile vergi mahremiyeti arasındaki ilişki hukuki olarak gerekli düzenlemeler yapıldığı takdirde herhangi bir çatışma yaşanmayacağını göstermektedir.

26. maddeye ilişkin üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise anlaşmaya taraf olan devletlerin bilgi aktarımı yaparken kesinlikle kendi yasa ve anayasalarına aykırı olacak şekilde idari yaptırımlar uygulamayacağıdır. Buna ek olarak akit devletler kamu düzenini bozacak olan herhangi bir bilgiyi de aktaramazlar. Fakat anlaşmaya taraf olan devletler vergisel konulardaki bilgilerinin talep edilmesi halinde bu tür bilgileri aktarmakla mükelleftir. Yani ulusal çıkarlarını ne sürerek bu tür bilgileri aktarmama gibi bir durum söz konusu değildir (Batirel, 2014: 44).

Vergisel bilgi değişiminde temel dayanak olarak kabul edilmiş olan 26. maddeye ek olarak uluslararası vergi makamları, vergisel bilgi değişimini hukuksal çerçevede ele aldığı zaman 3 ayrı hususa dikkat etmektedir. Bunlar; yapılan vergisel bilgi değişim anlaşmalarına yön veren n anlaşmalar, uluslararası düzeyde yapılmış olan asıl anlaşmalar ve AB Hukukudur (Ortaç ve Orkunoğlu şahin, 2018). Katılımcı ülkelerin ve yapılan anlaşmaların niteliğine dayalı olarak uluslararası bilgi değişiminin yasal temeli ise 4 ayrı kategoriye ayrılmaktadır (Jaiswal ve Biyani, 2016).

1.Çifte Vergilendirme Yasası / ifte Vergilendirmeyi nleme Anlaşmaları (DTC/DTAA): Katılımcı lkeler arasında ikametgahından farklı yargı bölgelerinde faaliyet gösteren kuruluşlar için katılımcı ülkeler arasında vergilendirmeye yönelik haklarının ve bilgilerin paylaşılmasını baz alan ikili anlaşmalardır.

2.Vergi Bilgi Değişim Anlaşmaları (TIEA): Bu anlaşmalar, ülkeler arasındaki bilgi alışverişinin amaçlarını belirlemek için imzalanmaktadır.

3.Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım zerine çok Taraflı Sözleşme (MCMAA): OECD tarafından hazırlanmış olan MCMAA, bilgi değişiminin yapısıyla ilgili farklı maddeler içeren çok taraflı bir vergi sözleşmesidir. Bu anlaşma kapsamında her bir ülke üzerinde anlaşmak istediği maddeleri seçebilir ve seçtiği özel maddeleri kullanarak bilgi değişimi için hangi ülkelerle ilişki

kurmak istediğine karar verebilir. İlerleyen kısımlarda detaylarıyla ele alınacak olan talep üzerine, kendiliğinden veya otomatik olarak gerçekleşen bilgi değişimi anlaşmaları bu sözleşmelere örnek olarak gösterilebilir.

4. Yabancı Hesapların Vergi Uyumunu Yasası (FATCA): FATCA, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Hükümeti ve diğer ülkeler arasında imzalanan bir ABD federal yasasıdır. Bu anlaşmaya göre diğer ülkelerin vergi otoriteleri ABD kuruluşlarının finansal kayıtlarını yıllık olarak ABD'nin vergi otoritelerine rapor etmelidir. Bunun yanında anlaşma içeriğinde ABD'nin de üye ülkelere karşı kısmi bilgi aktarımı yapacağına dair hükümler de yer almaktadır. Bilgi değişimi türlerinden otomatik bilgi değişimi modeline iyi bit örnek olan bahsi geçen yasaya ilişkin detaylar ikinci bölümde ele alınacaktır.

Bu dört temel dayanak kapsamında imzalanan anlaşmalar arasında (OECD, 2006);

- Karşılıklı Yardımlaşma ile ilgili Avrupa Birliği Direktifi,
- OECD Gelir ve Sermayeye İlişkin Model Sözleşmesi,
- Birleşmiş Milletler Model Sözleşmesi,
- Avrupa Konseyi / OECD Sözleşmesi,
- 2002 tarihli Vergisel Konularda Bilgi Değişimi Üzerine Model Anlaşma,
- İskandinavya Yardımlaşma Anlaşması, Nordic Yardım Sözleşmesi
- Amerika Birleşik Devleti Vergi İdareleri (CIAT) tarafından geliştirilen Vergi Bilgilerinin Değişimi Model Anlaşması,
- Rusya Federasyonu tarafından geliştirilen Vergisel Konularda Karşılıklı İşbirliği ve Yardımlaşma Model Anlaşması,
- Uluslararası adli yardımlaşma anlaşmaları, çifte vergilemeyi önlemek için yapılan anlaşmalar ve uluslararası bilgi değişimi anlaşmaları örnek gösterilebilir.

Temel 4 dayanak kapsamında imzalanan anlaşmalara ek olarak, 1977 Avrupa Konseyi'nin Karşılıklı Yardımlaşmaya İlişkin Direktifi, 1989 Nordik Anlaşması, ABD'nin Vergi Konulu bilgilerinin Değişimi Anlaşması ve Vergi Konularında İdari Yardım Anlaşma Taslağı da hukuki dayanaklar arasında örnek olarak gösterilebilir (Atila, 2008: 62).

Örneklerde de görüldüğü üzere vergisel konulardaki bilgi değişimi üzerine birçok anlaşma imzalanmıştır. Konu üzerine bu kadar fazla anlaşma yapılmış olması vergisel bilgi değişimine küresel ölçekte ne kadar önem verildiğinin kanıtı niteliğindedir. Ayrıca ülkeler, aralarındaki bilgi değişimini hukuksal bir dayanağa bağlayarak garanti altına almak istedikleri için bu tür anlaşmalara taraf olmuşlardır. Çünkü çifte vergilemeyi önlemek gibi iki taraflı vergisel bilgi değişimi antlaşmaları, bu anlaşmaları uygulamak için uluslararası bir organ bulunmasa da imzalayan

hükümetlerin haklarını ve yükümlülüklerini açıklayan bağlayıcı bir kanun niteliğindedir (Keen ve Lighthart, 2004: 5).

1.2. Vergisel Bilgi Değişiminin Türleri

OECD, bilgi değişimini tanımlarken üç farklı bilgi paylaşım türü olduğunu belirtmiştir. Bunlar aynı zamanda OECD Model Anlaşma kapsamındaki yöntemler olarak da bilinmektedir (OECD, (t.y.)).

- Talep üzerine bilgi değişimi,
- Kendiliğinden bilgi değişimi,
- Otomatik bilgi değişimi.

Daha önce ele alınan OECD Model Anlaşması'nın 26. maddesi bu üç bilgi değişimi türü içinde temel oluşturmaktadır (OECD, 2012: 5). 26. madde aynı zamanda bilgi değişiminin gerekliliğini de açıkça ifade eden yöntemlerin uygulanması bakımından herhangi bir sınırlama getirmemiştir. Bu nedenle geleneksel bilgi değişimi türleri olarak ifade edilmiş olan yukarıda ele alınan üç bilgi değişimi türünün birlikte ya da ayrı ayrı kullanılmasına herhangi bir engel yoktur (Öz, 2005: 43).

OECD Model Konvansiyonunun 26. Maddesi uygulamada hangi türün kullanılacağına dair bir sınırlama getirmemiş olsa da hazırlanan bu model genel itibarı ile talep üzerine bilgi değişimini baz almaktadır. Buna rağmen anlaşmaya taraf olan ülkeler, imzaladıkları anlaşmalarda bilgi değişiminin sınırlarını genişletebilmek için istedikleri takdirde otomatik veya kendiliğinden bilgi değişimi yöntemlerini de uygulatabilmektedirler (OECD, 2006: 7).

Uluslararası düzeyde vergi incelemeleri yapılırken sadece bahsi geçen geleneksel yöntemler kullanılmamaktadır. Bu yöntemlerin yanı sıra bilgi değişiminde kullanılan diğer yöntemler ise şu şekildedir (Öner, 2008: 78);

- Eşzamanlı Bilgi Değişimi – Eşanlı Vergi Denetimi
- Vergi Memurlarının Diğer Ülke Ziyaretleri – Yurtdışında Vergi Araştırmaları
- Endüstriyel Bilgi Değişimi

1.2.1. Geleneksel Bilgi Değişimi Türleri

Küresel ölçekte bilgi değişimine ilişkin en etkili adımları atmış olan OECD'nin yaptığı tanımlamada belirtildiği üzere üç tür geleneksel bilgi değişimi yöntemi vardır. Bunlar; talep üzerine bilgi değişimi, kendiliğinden (spontane) bilgi değişimi, otomatik bilgi değişimidir (OECD, (t.y.)).

1.2.1.1. Talep Üzerine Bilgi Değişimi

Uygulamadaki üç yöntem arasında ilk uygulamaya başlanan ve en çok kullanılan bilgi değişimi türü olan talep üzerine bilgi değişimi isminden de anlaşıldığı üzere vergi makamları arasında istek üzerine gerçekleştirilen bir bilgi değişimi türüdür. Talep üzerinde bilgi değişimi uygulanırken genellikle bilgi, ikametgâh ülkesinin talebi üzerine mükellefin geliri elde ettiği kaynak ülkeden aktarılmaktadır. Kısaca, bilgi ikamet ülkesinin talebine cevaben iletilmektedir. (Keen ve Lighthart, 2004: 4).

Uygulama aşamasında ilk olarak vergi makamları mükellefleri ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşmak için ellerindeki tüm imkanları kullanmalıdır. Ancak buna rağmen istedikleri bilgileri temin edememişlerse bu durumda diğer ülkelerin vergi makamlarına müracaat ederek bu bilgileri temin edip sunmalarını isteyebilirler. Fakat burada bahsedilen bilgi her zaman spesifik bir kişi veya konuyla ilgili olmalıdır (Turan, 2001: 3). Yani talep üzerine bilgi değişimi gerçekleştirilirken belli bir kişi veya konu hakkında belirli yıllara ilişkin vergisel konulardaki inceleme ve araştırmalar ele alınmalıdır (Öner, 2008: 65). Buradaki amaç vergi idarelerinin gereksiz veya fazladan bilgi talebinde bulunup, bilgi talep edilen ülkedeki işlem yoğunluğunun artmasına engel olmaktır. Ayrıca istenilen bilginin belirli bir çerçevede sınırlandırılmış olması bilginin toplanması ve sunulması aşamasında da kolaylık sağlamaktadır.

Talep üzerine bilgi değişimi gerçekleştirilirken istenilen bilginin spesifik olmasının yanı sıra hangi unsurları içereceği konusunda da bazı sınırlamalar getirilmesi gerekmektedir. Çünkü istenilen bilgi ile ilgili gerekli açıklamalar yapılmadığı takdirde, talebe tam anlamıyla ve zamanında karşılık verilmesi güçleşmektedir. Bu nedenden ötürü yaşanan sorunların önüne geçebilmek için bilgi talep edilirken özellikle aşağıda maddeler halinde sıralanmış olan bazı hususlara özellikle dikkat edilmelidir (Kalaycıoğlu, 2003).

- Yapılan anlaşmanın ilgili maddesine atıfta bulunulmalıdır.
- Mükellefin isim ve adresi açık bir şekilde belirtilmelidir.
- Bilgi değişimi ile ilgili yabancı kişi veya kurumların isimleri ve adresleri detaylı bir şekilde belirtilmelidir.
- İstenilen bilginin ne olduğu açıkça ifade edilmeli ve konuyla ilgili arka planda yer alan bilgilere de yer verilmelidir.
- İncelemenin yapılacağı yıl ve vergilendirilme dönemi belirtilmelidir.
- İstenilen bilginin vergisel önemi ve bu bilgiye ulaşmanın bilgi talep eden ülke tarafından ne kadar acil olduğu belirtilmelidir.
- Bilgiyi sunacak olan devlette incelemenin hangi aşamada olduğu belirtilmelidir.

Talep üzerine bilgi değişimi gerçekleştirilirken yukarıda belirtilen ayrıntılara değinilmemişse veya bilginin talep edildiği devlet yeteri kadar bilgiye sahip değilse bu durumda verimli bir bilgi değişimi sağlanamayacaktır (Spencer, 2000: 92). Ayrıca gerçekleştirilen işlemde en üst düzeyde fayda elde edebilmek için talep edilen veya sunulan bilgiyi eksiksiz ve doğru bir şekilde tercüme edecek tercümanlara da ihtiyaç duyulmaktadır (Kalaycıoğlu, 2003).

1.2.1.2.Kendiliğinden Bilgi Değişimi

Kendiliğinden bilgi değişimi, ülkelerin vergi idarelerinin bir denetim sonucu veya farklı şekillerde elde ettikleri bilgileri diğer ülkelerin vergi makamlarına herhangi bir talep olmaksızın aktarması işlemidir (Keen ve Lighthart, 2004: 11). Kendiliğinden yani spontane bilgi değişiminde işleyiş, ülkelerin vergi denetimleri sırasında anlaşmaya taraf olan lkelere ait vergisel bilgilere ulaşması sonucu elde edilen bilgiyi hiçbir talep olmadan, sadece kendileri önemli gördükleri için ilgili devlete iletmesi şeklindeir (z, 2005: 43).

Kendiliğinden bilgi değişimi yönteminin sıklıkla kullanıldığı durumlar şu şekilde sıralanabilir (Karadeniz, 2009b: 21);

- Bilgiyi elinde bulunduran ülke bu bilgi neticesinde karşı tarafın büyük bir vergi gelir kaybına uğrayacağını düşünüyorsa veya bu bilgi vergisel kaçınmaya veya vergi kaçakçılığına sebep oluyorsa,
- Vergilendirme esnasında ikametgâh ülkesi esas alınarak vergilendirme yapılacaksa ve mükellefin ikametgâh ülkesine harcamalarını raporlaması sırasında şaibeler olduğu düşünülüyorsa,
- Belli bir topluluğa ait farklı ülkelerde şubeleri bulunan şirketlerin kendi aralarındaki finansal işlemlerin ciddi vergi indirimi ve muafiyetine tabi tutulduğu tespit edilmişse herhangi bir talep beklenmeksizin gerekli görülen bilgiler karşı tarafa iletir.

Ayrıca sözleşmeye taraf olan ülkeler talep olmaksızın sundukları bu tür bilgilerle ilgili geri bildirim isteyerek etkin bir vergi düzenlemesini de elde edebilmektedirler. Örneğin anlaşmaya taraf olan bir vergi idaresi yabancı mükellefleri ile ilgili kendi ülkelerinde gerçekleşen maaş ödemelerinin komisyon creti ödemesi olarak gösterildiğini tespit edebilir. Böyle bir durumda gerçek bilgiler, anlaşmaya taraf olan diğer lkelere bildirilerek mükelleflerle ilgili vergilendirilebilir gelirin doğru bir şekilde tespit edilmesine ve uluslararası düzeyde daha etkin bir vergi düzenlemesi yapılmasına olanak sağlanmış olacaktır (OECD, 2006: 7).

Aslında bu uygulama diğer bilgi değişim türlerine kıyasla çok daha sınırlı bir bilgi değişimi yöntemidir (Spencer, 2000: 92). Çünkü her ülkenin vergilendirme ilkeleri kendi hukuki ve idari yapılarına göre belirlenmektedir. Dolayısıyla vergilendirme açısından bir ülke için çok önemli

görülen herhangi bir bilgi diğer ülkeler için çok fazla önem arz etmeyebilir. Bu nedenle kendiliğinden bilgi değişimi çok fazla uygulama alanı bulamamıştır. Yine de kendiliğinden yani spontane bilgi değişimi zaman zaman kullanılan ve etkili bir şekilde vergilendirme yapılmasına yardımcı olan bir bilgi değişimi türüdür.

1.2.1.3. Otomatik Bilgi Değişimi

Otomatik bilgi değişimi, gelirin elde edildiği kaynak ülke vergi makamlarının vergi ile ilgili çeşitli bilgileri düzenli aralıklarla ve karşılıklı olarak ikametgâh ülkesinin vergi makamlarına sunmayı kabul ettiği bilgi değişimi türüdür (Keen ve Lighthart, 2004: 11). Otomatik bilgi değişimi uygulanırken, talep üzerine bilgi değişimi uygulamasında olduğu gibi spesifik bir konuyla sınırlı kalınmamaktadır. Ayrıca otomatik bilgi değişimi uygulanırken özellikle kaynak ülkede yapılan ödeme ve kesilen vergi bilgilerinin sistematik olarak anlaşmaya taraf olan diğer ülke veya ülkelere aktarılması da ele alınmaktadır (Öz, 2005: 43).

Otomatik bilgi değişimi uygulaması vergi anlaşmaları içerisinde son birkaç yıldır yer alıyor olsa da günümüzde en kapsamlı ve etkili bilgi değişimi türü olarak kabul edilmektedir. Hem bilgilerin belirli kişi ve konularla sınırlı kalmaması hemde bilginin talep edilmesini beklemeden belirli periyodik aralıklarla aktarımının gerçekleşmesi uygulamanın etkinliğini fazlasıyla arttırmıştır. Anlaşmaya taraf olan kaynak ülke ile ikametgâh ülkesi arasında otomatik olarak aktarılan bilgiler; temettü gelirleri, maaşlar, emekli maaşları, faiz gelirleri ve telif hakları gibi çeşitli gelir kategorilerine ayrılmıştır. Böylece ülkelerin istedikleri bilgilere karışıklık yaşanmadan ulaşması kolaylaşmıştır. Ayrıca taşınmaz malların alım satımı, KDV iadesi veya ikametgâh değişikliği gibi bilgilerde otomatik olarak aktarılmaktadır (OECD, 2012: 6).

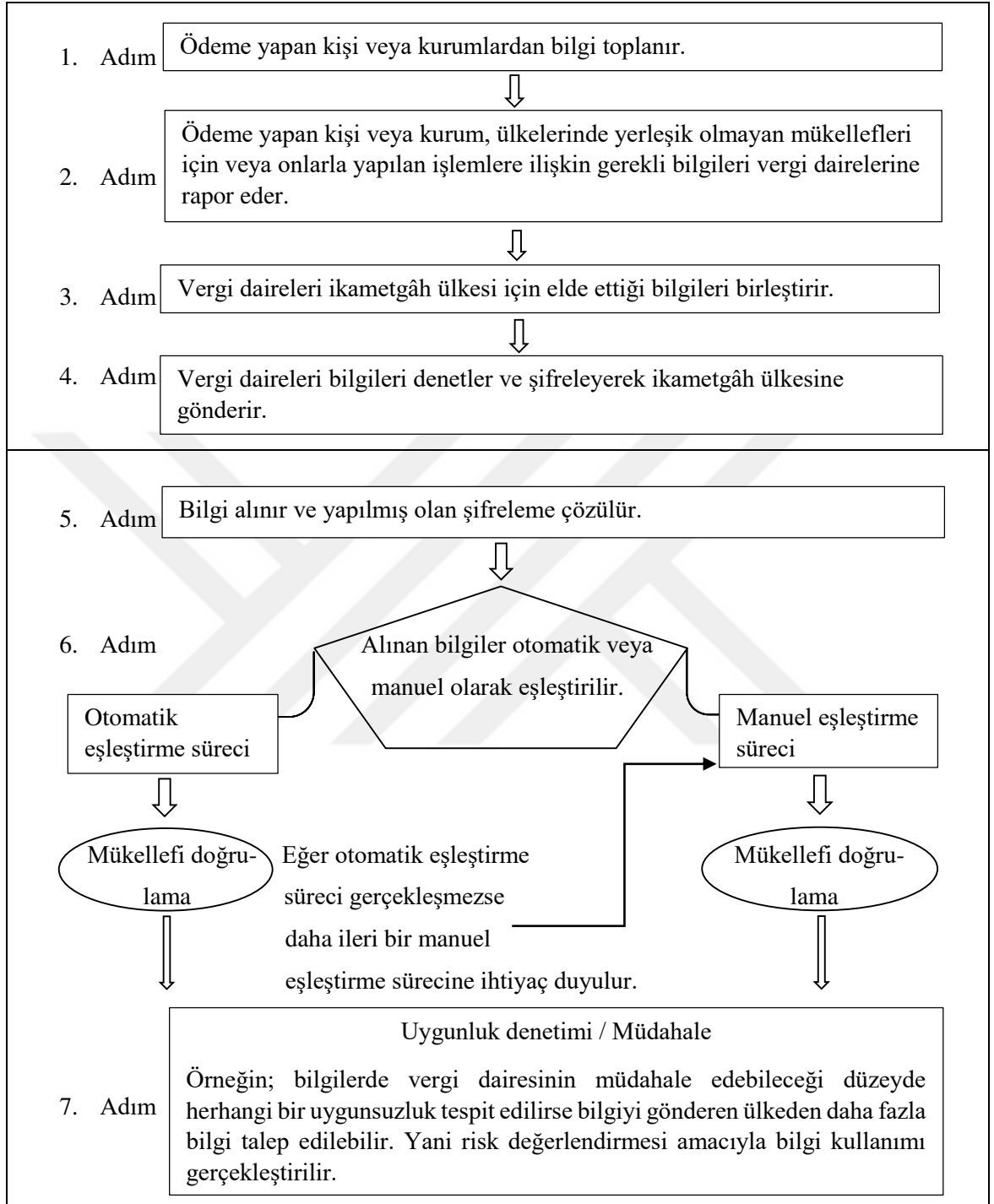
Ele alınan bu bilgilere, vergi idarelerinin sahip olması uygulamanın gerçekleşmesi için önemli bir kriterdir. Periyodik aralıklarla alınıp verilen bu bilgiler genellikle kaynak ülkelerdeki ödemeyi gerçekleştiren iş veren veya finans kurumları tarafından rapor edilmektedir. Otomatik bilgi değişimi ile elde edilen bu bilgiler ikametgâh ülkesi tarafından doğruluğunu teyit etmek amacıyla kontrol edilebilir. Ayrıca sunulan raporun yapılan işlemi yeterli ölçülerde açıklayıp açıklamadığını tespit edebilmek içinde gerekli kontroller yapılabilir (OECD, 2012: 7).

Vergi etkinliği açısından ciddi bir öneme sahip olan otomatik bilgi değişiminin uygulanma süreci 7 aşamada gerçekleşmektedir (OECD, 2012: 9).

1. Aşama; Kişi veya kurum olduğu fark etmeksizin ödemeyi gerçekleştiren vergi sorumlusu, vergi mükellefinden bilgi toplamakta veya bilgiyi kendisi üretmektedir. Fakat çoğu ülkenin vergi sistemi bu şekilde çalışsa da istisna olarak bazı ülkeler bizzat vergi mükellefinin ödeme yapmasını zorunlu tutabilmektedir.

2. Aşama; Ödemeyi yapan kişi veya kurumun ödemeyi yaptıktan sonra vergi makamlarına bildirimde bulunması gerekmektedir.
3. Aşama; Vergi makamları, elde ettikleri bilgileri bulundukları ülkenin vergi mevzuatına göre konsolide etmektedir. Yani elde edilen bilgileri teyit ederek güçlendirmektedir.
4. Aşama; Toplanan bilgiler vergi makamları tarafından şifrelenerek ikametgâh ülkesinin vergi makamlarına gönderilmektedir.
5. Aşama; İkametgâh ülkeleri bilgiyi almakta ve güvenlik amaçlı yapılan şifrelemeyi çözmektedir.
6. Aşama; İkametgâh ülkesi elde ettiği bilgileri kendisindeki mevcut bilgilerle otomatik olarak veya manuel şekilde eşleştirmeye tabi tutmaktadır.
7. Aşama; Son aşamada ikametgâh ülkesi elde ettiği sonuçları analiz etmekte ve gerekli tedbirleri almaktadır. Bu aşamada uyumsuzluk tespit edilmesi durumunda vergi daireleri bilgiyi gönderen ülkeden daha fazla bilgi talep etmektedir.

Şekil 1: Adım Adım Otomatik Bilgi Değişimi

Kaynak: OECD, 2012: 11

Yukarıdaki tabloda ayrıntılı bir şekilde ele alınmış olan otomatik bilgi değişiminin uygulama aşamalarından ilk 4 adım bilgiyi gönderen ülke tarafından gerçekleştirilmektedir. Son üç adım ise bilgiyi alan ülkenin yaptığı işlemleri göstermektedir. Yani otomatik bilgi değişimi gerçekleştirilirken her iki ülkeye de sorumluluklar verilmiştir ve yapılan işlemler gizlilik esasına dikkat edilerek gerçekleştirilmektedir. Sonuç olarak otomatik bilgi değişimi ile elde edilen bilgiler mevcut mükellef

bilgileri ile karşılaştırılarak varsa farklılıklar tespit edilmekte ve böylece daha etkin bir vergileme süreci gerçekleştirilmektedir. Fakat her zaman elde edilen bu bilgiler yeterli olmayabilmekte ve bu durumda daha fazla bilgi talep edilebilmektedir (OECD, 2012: 9).

Otomatik bilgi değişimi yönteminin uygulandığı takdirde sunacağı avantajlar şu şekilde sıralanabilir (OECD, 2016: 7);

- Otomatik bilgi değişimi, temel sermaye miktarı ya da bir yatırım getirisinden vergi kaçırıldığı zaman ortaya çıkan olumsuzluğu gidermek için zamanında bilgi sağlanmasına olanak tanımaktadır.
- Vergi idareleri daha önceden gerçekleşmiş olan vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma gibi uygunsuz işlemlerle ilgili bilgi sahibi olmasa da yaşanan bu uygunsuzlukların tespiti için imkân sağlamaktadır.
- Otomatik bilgi değişimi, caydırıcı etkileri olan bir yöntem olduğu için vergisel uygulamalara gönüllü uyumu arttırmaktadır ve vergi mükelleflerini kendileri ile ilgili tüm bilgileri açıkça beyan etmeleri için teşvik etmektedir.
- Otomatik bilgi değişimi vergi mükelleflerini, kazançlarını doğru ve eksiksiz bir şekilde bildirmeleri için eğitmeye bu sayede vergi gelirlerini arttırmaya ve vergi adaletini sağlamaya yardımcı olmaktadır. Ayrıca tüm vergi mükelleflerinin vergilerini doğru yerde ve zamanda ödemelerine olanak sağlamaktadır.
- Otomatik bilgi değişimi ile ülkeler otomatik olarak alınan bilgileri kendi sistemlerine entegre edebilmektedir. Bu sayede gelir vergisi beyannamelerinin önceden doldurulmasına imkân sağlanacaktır.

Otomatik bilgi değişimi her ne kadar günümüzde geniş bir uygulama alanı bulup, etkili bir vergilendirme için önemli bir unsur olarak nitelendirilse de yöntemin uygulama aşamasında karşılaşılan ve aşağıda sıralanmış olan bir takım güçlükleri ve olumsuzlukları da söz konusudur (Spencer, 2000: 93-94).

- İkametgâh ve kaynak ülkeleri arasında yani bilgiyi gönderen ve bilgiyi alan devletler arasında özellikle otomatik bilgi değişimini kabul ettiklerine dair bir anlaşma imzalanmak zorundadır. Bu kapsamda daha önce bahsedilmiş olan OECD Model Anlaşması ve BM Model Anlaşmalarında otomatik bilgi değişimine atıfta bulunulmuştur. Fakat yapılan bu anlaşmalar otomatik bilgi değişiminin gerçekleştirilmesine dair bir zorunluluk içermemektedir. Buna karşılık AB Direktifinde, tasarrufların vergilendirilmesine ilişkin özellikle ödenen faiz gelirleri ile ilgili bilgilerin otomatik olarak değiştirilmesi gerektiği bir zorunluluk olarak vurgulanmıştır. Ayrıca vergisel bilgi değişimi konusunda belirtilen

anlaşmalar arasındaki bu tutarsızlık ülkeler arasında otomatik bilgi değişiminin gerçekleştirilmesi noktasında uyumsuzluklar yaşanmasına neden olmaktadır.

- Otomatik bilgi değişimi gerçekleştirilirken normalde bilgiyi gönderen devlet tarafından konu ile ilgili yeterli ölçüde toplanan bilgi, bilgiyi alan devlete belirli bir periyodik takvime bağlı kalınarak iletilmektedir. Bilgiyi alan devletin edindiği bu tür bilgileri etkin bir şekilde kullanabilmesi için mükelleflerin bilgiyi alan devlet tarafından kullanılan vergi kimlik numaralarını dikkate alarak bilgileri derleyip düzenlemeleri gerekmektedir. Bunun gerçekleşmesi için de bilgiyi gönderen devlet bilgiyi alan devletin vergi makamları tarafından belirlenen vergi kimlik numaralarına göre bilgileri toplamalı, derlemeli, korumalı ve iletmelidir. Fakat konu ile ilgili OECD'nin yürüttüğü çalışmalar olmasına rağmen bu uygulamanın gerçekleşmesi şimdilik mümkün görünmemektedir. Çünkü her ülke kendi iç yönetimine ve egemenlik hakkına dayanarak vergilendirme yapmaktadır. Ele alınan bu durumun sağlanabilmesi için bütün ülkelerin aynı veya en azından benzer yöntemler uygulayarak vergilendirme yapması gerekmektedir. Bu da günümüz koşullarında mümkün görünmemektedir.
- X ve Z ülkesi gibi iki ülke otomatik bilgi değişimini kabul edebilir. Fakat anlaşmaya taraf olan X ve Z ülkelerinden herhangi birisi yatırımlarını Y ülkesi gibi üçüncü bir ülkede bulunan şirketler üzerinden yönlendirebilir. Burada bahsedilen üçüncü ülke genellikle ciddi vergisel avantajlar sunan ve vergi cennetleri olarak bilinen ülkelerdir. Bu nedenle anlaşma her ne kadar X ve Z ülkeleri arasında imzalanmış olsa da X ülkesinin Y ülkesiyle ayrı bir otomatik bilgi değişimi anlaşması yoksa ve otomatik bilgi değişimi konusunda Y ülkesi Z ülkesi ile aynı fikirde değillerse X ülkesi Z ülkesi ile arasında olan otomatik bilgi değişimi anlaşmasını sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmeyeceği gerekçesiyle fes edebilir.

1.2.2. Diğer Bilgi Değişim Türleri

Genel olarak bilinen ve uygulanmakta olan bu üç yöntem dışında uluslararası alanda vergi denetimlerinde kullanılan farklı bilgi değişim yöntemleri de söz konusudur. Bahsi geçen bu yöntemler (Öner, 2008: 78);

- Eşzamanlı Bilgi Değişimi – Eşanlı Vergi Denetimi,
- Vergi Memurlarının Diğer Ülke Ziyaretleri – Yurtdışında Vergi Araştırmaları,
- Endüstriyel Bilgi Değişimidir.

1.2.2.1. Eşzamanlı Bilgi Değişimi – Eşanlı Vergi Denetimi

Eş zamanlı vergi incelemesinde ortak çıkarları olan ülkeler kendi egemenlik alanları içinde olmak üzere her iki ülkede de faaliyet göstermekte olan kişi veya kişilerin vergisel işlemlerini

birbirlerinden bağımsız olarak aynı zaman aralığında incelemeye almaktadır. Ayrıca eşzamanlı vergi incelemesi vergi idareleri arasında bir uyum ve kontrol aracı olarak da kullanıldığı için özellikle vergi kaçakçılığının tespit edilmesi noktasında önemli etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle de bahsi geçen yöntem geniş bir uygulama alanına sahiptir (Karadeniz, 2009b: 23).

Başlıca amacı mükelleflerin gerçek vergi borcunu tespit etmek ve bu sayede etkin bir vergilendirme yapmak olan eşzamanlı vergi incelemeleri aynı zamanda vergisel bilgi değişimini de kolaylaştırmaktadır. Çünkü vergi idareleri arasında uluslararası işbirliğinin sağlanması için özellikle eşzamanlı vergi incelemeleri yapılması gerektiği bilinmektedir (Karadeniz, 2009a: 30).

1.2.2.2. Vergi Memurlarının Diğer Ülke Ziyaretleri – Yurtdışında Vergi Araştırmaları

Anlaşmaya taraf olan ülkeler arasında inceleme yetkisi olan kişilerin sadece istisnai durumlarda diğer ülkelerdeki vergi incelemelerine veya görüşmelerine katılması şeklinde gerçekleşen bilgi değişimi benzeri bir yöntemdir. Fakat incelemeye katılma yönteminin uygulanması noktasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Çünkü her ülkenin anayasası inceleme konusunda böyle bir uygulamanın yapılmasına izin vermemektedir. Bu nedenle yurt dışında vergi araştırması yöntemine, vergisel bilgi değişimi yöntemleri arasında çok fazla yer verilmemektedir (Kalaycıoğlu, 2003).

1.2.2.3. Endüstriyel (Sektörel) Çapta Bilgi Değişimi

Endüstriyel çapta bilgi değişimi gerçekleştirilirken, spesifik olarak kişiler değil endüstriyel sektörün tamamı bir bütün olarak ele alınmaktadır. Endüstriyel yani sektörel bilgi değişimini gerekli kılan en önemli unsur ise hiç kuşkusuz küreselleşme ile birlikte gelen iktisadi değişikliklerdir. Bu nedenle anlaşmaya taraf olmuş ülkeler arasında belirli endüstriyel alanlarda uluslararası ticaretin ve finansal işlemlerin yaygınlaşmasıyla birlikte bilgi edinimi noktasında ülkeler arasında olduğu gibi sektörler arasında da yardımlaşma ihtiyacı artmıştır. Bu nedenle endüstriyel bilgi değişimi vergi idarelerinde görevli olan kişilerin özellikle belli bir sektörde faaliyet göstermekte olan mükelleflerle ilgili olarak yürütülen inceleme ve denetimlerinin daha etkili ve kapsamlı olabilmesi için bilgi sunmaktadır (Atila, 2008: 60 - 62).

Endüstriyel bilgi değişiminin uygulama aşamasında ise işleyiş şu şekildedir. Anlaşmaya taraf olan ülkelerin temsilcileri toplanıp belirlenmiş olan bir sektörün işleyişinin nasıl olacağına, sektördeki fiyatların belirlenmesine ve sektördeki vergiden kaçınmaların önüne geçebilmek adına neler yapılabileceğine ilişkin hususlarda kararlar almaktadır (Atila, 2008: 62).

1.3. Vergisel Bilgi Değişiminin Kapsamı

Vergisel konulardaki bilgi değişiminin kapsamına genel itibarıyla yapılan anlaşmayla herhangi bir uyumsuzluk söz konusu olmadığı sürece her türlü bilgi ve konuyla ilgili iç mevzuat hükümlerinin uygulanma şekilleri girmektedir (Kalaycıoğlu, 2003).

Aslında devletler vergilendirme yetkilerini sadece kendi ülke sınırları içerisinde kullanabilirler. Fakat bazı durumlarda bu yetki milli sınırları aşarak vergiyi doğuran olayın gerçekleştiği ülkeyi de etkilemektedir. Vergi idareleri kendi coğrafi sınırları dışında da vergilendirme yetkilerini kullanmak istedikleri zaman ikametgâh (yerleşiklik) ilkesi, kaynak ilkesi ve uyrukluk ilkesi devreye girmektedir. Bu ilkeler aynı zamanda ülkeler arasındaki vergilendirme yetkilerinin ve mükellefiyetin sınırlarını belirlediği için etkin bir vergilendirmenin de temelini oluşturmaktadır (Öz, 2009: 27).

İkametgah ilkesi uygulanırken vergiyi doğuran olayın ya da vergiye tabi unsurun yerine bakılmaksızın yükümlünün ikametgahına göre vergilendirme yapılmaktadır. Yani bu ilke kapsamında mükellefin hangi ülkede gelir elde ettiğine bakılmaksızın bütün gelirinin ikametgah ülkesinde vergilendirilmesi esas alınmaktadır. Kaynak ilkesinde ise mükellefin yerleşim yeri değil vergiyi doğuran olay ya da vergiye tabi gelir unsurunun nerede gerçekleştiği dikkate alınmaktadır (Çaşkurlu, 2018: 133). Yani kaynak ilkesi gelirin doğduğu veya kazanıldığı yer esas alınarak uygulanmaktadır. Burada önem verilen mükellef değil mükellefin geliridir. Uyrukluk ilkesinde ise devletler kendilerine uyrukluk bağı ile bağlı olan herkesin dünya çapındaki bütün gelir ve servetleri üzerinden vergilendirme yapabilmektedir (Öz, 2005: 24).

Sayılan bu vergilendirme ilkeleri içerisinde en az uygulama alanı bulanı ise uyrukluk ilkesidir, çünkü modern devlet yönetimi anlayışına sahip olan ülkeler uyrukluk ilkesini tercih etmemektedir. Dünya geneline bakıldığında özellikle gelişmekte olan ülkelerin sermaye ithal eden ülkeler oldukları bilinmektedir. Bu nedenle küresel ölçekte daha etkili bir vergilendirme yapılabilmesi için ülkelerin kaynak ilkesini tercih ettikleri görülmektedir. Öte yandan gelişmiş ülkeler sermaye ihraç eden ülkeler oldukları için ikametgâh ilkesini tercih etmektedirler. Uluslararası düzeyde geniş bir uygulama alanı bulan ikametgah ve kaynak ilkelerinin uygulanabilmesi için ise ülkeler arasında etkili bir vergisel bilgi değişimi gerçekleşmesi şarttır (Kobetsky, 2011).

‘Vergisel bilgi değişimi’ ve ‘vergisel bilgi paylaşımı’ kavramları ilk anda her ne kadar aynı anlamı taşıyormuş gibi görünseler de aslında bilgi paylaşımı bilgi değişiminden daha geniş bir kavramı ifade etmektedir. Çünkü bilgi değişimi taraflar arasında karşılıklılık temeline dayanmaktadır. Ayrıca bu durum bilgi paylaşımını sınırlamakta ve gerçek anlamda bir bilgi paylaşımının yapılmasını da engellemektedir. Eğer anlaşmaya taraf olan ülkeler karşılıklılık esasını baz almaksızın bilgileri birbirlerine aktırırsalar ancak bu durumda gerçek anlamda bir bilgi paylaşımı gerçekleşmiş olacaktır. Fakat OECD hazırlamış olduğu model vergi anlaşmalarında karşılıklılık

esasını baz aldığı için ‘bilgi değişimi’ kavramını öngörmektedir. Ayrıca bazı ülkelerin yasaları veya anayasaları bilgi paylaşımı kavramı ile kast edilen düzeyde bir bilgi aktarımına izin vermediği için bu iki kavram arasında ‘vergisel bilgi değişimi’ daha fazla önem kazanmıştır ve kapsama alanı çok daha geniştir (Özer, 2006).

Vergisel konulardaki bilgi değişimi, yukarıda belirtilen gerekçelerden dolayı karşılıklılık esasını dikkate almaktadır ve bu durum yapılan bilgi alışverişindeki maliyetleri de etkilemektedir. Örneğin anlaşma taraflarında bilgi sağlama yetkisi olan ülke bilginin toplanması esnasında ortaya çıkan olağan maliyetler için herhangi bir maddi tazminat talep edemez veya bilginin sunulması sonucu ortaya çıkan ek gelirden herhangi bir pay talep edemez. Olağanüstü maliyetler ise genellikle bilgiyi talep eden ülke tarafından karşılanır. Ayrıca bazı istisnai durumlarda bilgiyi talep eden ülke yetkilileri denetim amaçlı anlaşmaya taraf olan diğer ülkeleri ziyaret edebilir. Bu durumda ortaya çıkan maliyetler ise bilgiyi talep eden ülkeye aittir (Keen ve Lighthart, 2004: 6).

1.3.1. Vergisel Bilgi Değişiminin Önemi

Gelişen dünya ekonomisinde küreselleşme ile birlikte gelen teknolojik yenilikler vergi mükelleflerinin ulus sınırlarını aşarak farklı ülkelerde ticari ve finansal işlem gerçekleştirmelerine de olanak sağlamıştır. Bu nedenle artık ülkeler arasındaki vergi alışverişi geçmişe göre çok daha fazla önem kazanmıştır. Ayrıca uluslararası vergi idareleri arasında çoğunlukla sermaye gelirleri ile ilgili vergi mükelleflerine ait bilgilerin değiştirilmesi son yıllarda uluslararası vergi politikalarının oluşturulmasında ve konuyla ilgili tartışmalarda da kilit noktası haline gelmiştir. Özellikle de OECD tarafından yürütülen zararlı vergi rekabetine karşı projeler ve AB’nin tasarruflu vergi girişimi çalışmaları ile bilgi değişimi küresel ölçekte popülerlik kazanmıştır (Keen ve Lighthart, 2006).

Bilgi değişiminin son yıllarda bu kadar çok önem kazanmasının bir başka nedeni ise artık birçok vergi mükellefinin çoğunlukla sınır ötesi faaliyetlerde bulunmasıdır. Bu nedenle vergi idarelerinin kendi vergi tabanlarını koruyabilmeleri için diğer ülkelerle karşılıklı olarak bir işbirliği yapmaları gerekmektedir. Yapılması gereken bu işbirliğinin temel unsurlarından biriside karşılıklı bilgi değişimidir (Revenue, 2018).

Mükelleflerin uluslararası düzeyde gerçekleştirdikleri ticari veya finansal işlemler hakkında bilgi toplanması mükelleflerin gerçek vergi yükünü ve vergi sorumluluklarını tespit etmekte en önemli kriterlerden birisidir. Özellikle de ikametgâh ilkesine göre yapılan vergilendirme işlemlerinde bilgi değişiminin önemi daha da artmaktadır (Çeç, 2018: 1).

Ayrıca anlaşmaya taraf olan ülkeler arasında karşılıklı olarak yürütülen bilgi değişimi süreci her iki ülke için de daha verimli ve etkin bir vergilendirme sistemi oluşmasına olanak sağlamaktadır. Bu kapsamda vergisel bilgi değişimi anlaşmaları imzalanırken karşılıklılık esası dikkate alınan en

önemli unsurlardan birisidir. Fakat burada kast edilen aynı tür bilginin karşılıklı olarak değiş tokuş edilmesi değildir. Çünkü bir taraf için çok önemli olan bir bilgi diğer devletler için o kadarda önemli olmayabilir. Örneğin, A ülkesi faiz gelirleri ile ilgili konularda bilgi sahibi olmak isterken B ülkesi maaş gelirleri ile ilgili bilgi sahibi olmak isteyebilir (Keen ve Lighthart, 2004: 5). Bu durumda anlaşmaya taraf olan akit devletlerden gelen hangi konu hakkında bilgi almak istediklerine dair talepler dikkate alınabilir ve talep üzerine bilgi değişimi gerçekleştirilebilir.

Vergisel bilgi değişimine bu kadar önem veriliyor olmasının bir diğer gerekçesi ise günümüzde birçok ülke sunmakta olduğu kamu hizmetlerinin bedelini topladığı vergilerle karşılamaktadır. Özellikle son yıllarda dünya nüfusunun ve ülkelerin sundukları kamu hizmetlerinin artması vergilere olan ihtiyacı daha fazla arttırmıştır. Bu nedenle ülkelerin vergi gelirlerini eksiksiz ve doğru bir şekilde tespit edip tahsil edebilmesi de sunulan kamu hizmetlerinin kalitesini ve hızını arttıran bir unsurdur. Vergilerin eksiksiz ve doğru bir şekilde tahsil edilebilmesi için daha öncede bahsedildiği gibi ülkelerin etkin bir vergilendirme sistemi oluşturabilmesi gerekmektedir. Bunun için en önemli kriter ise vergisel bilgi değişimidir (Çakmak, 2016: 143). Bütün bunların dışında bilgi değişiminin yargısal konular üzerinde de önemli bir etkisi vardır ve yerel vergi mevzuatlarının doğru uygulanmasına olanak sağlamaktadır (Revenue , 2018).

1.3.2. Vergisel Bilgi Değişiminin Nedenleri

Vergisel konularda bilgi değişiminin uygulanmasına ihtiyaç duyulan iki ana nedeni vardır. Öncelikle iki ülke arasında bir vergi sözleşmesi imzalandığında belirlenen kuralların uygulanacağı durumlarla ilgili bilgi edinmek amacıyla bilgi alışverişine ihtiyaç duyulmaktadır. İkinci olarak da anlaşmaya taraf olmuş devletlerden herhangi birisinin kendi vergi kanun ve kurallarını idare etmesine veya yürürlüğe koymasına yardımcı olmak amacıyla bilgi değişimi gerçekleştirilmektedir. Temelde bu iki gerekçe öne sürülmüş olsa da globalleşen dünya ile birlikte bunların dışında bilgi değişiminin uygulanmasına neden olan daha farklı sebeplerde ortaya çıkmıştır. Çünkü her geçen gün etkisi daha fazla hissedilmekte olan küreselleşme sürecinin ekonomi üzerindeki etkileri özellikle uluslararası düzeyde yapılan ticari veya finansal işlemlerde güvenilirlik ve şeffaflığın gerekliliğini üst düzeye çıkarmıştır (OECD, 2006: 4).

Bu süreçte hızla artan uluslararası finansal hareketlilikler ve ticari alışverişlerle doğru orantılı olarak vergi cenneti olarak adlandırılan ülkelerle yapılan işlemlerde de artış yaşanmaya başlamıştır. Ayrıca uluslararası boyutta yaşanan sermaye hareketlerinde de artışlar meydana gelmiştir. Kısacası küreselleşme ile birlikte değişen dünya ekonomisinde gerçekleşen ticari ve finansal faaliyetlerin kontrolü güçleşmiştir. Bu nedenle uluslararası vergi idareleri, mükelleflerinin yurt dışında elde etmiş olduğu gelirleri ile ilgili her türlü kazanç ve iradın vergilendirilebilmesi için bilgi edinmek ve çifte vergilendirmenin önüne geçebilmek amacıyla bilgi değişimine ihtiyaç duymaktadır (Acuner, 2014: 144).

Bütün ülkeler, egemenlik haklarına dayanarak kendi sınırları içerisinde vergiyi doğuran olayı gerçekleştiren ister yabancı vatandaş isterse kendi vatandaşı olan her gerçek veya tüzel kişiden vergi alma hakkına sahiptir. Uluslararası düzeyde en çok uygulanan vergilendirme ilkeleri ise daha öncede bahsedildiği gibi kaynak ilkesi ve ikametgâh ilkesidir (Pehlivan, 2014: 39). Fakat günümüzde sadece ikametgâh ülkesinde elde edilen bilgilerle uluslararası ölçekte faaliyet gösteren bir firmanın veya kişinin tam ve doğru şekilde vergilendirilmesi mümkün değildir. Çünkü ülkeler arasındaki milli sınırlar uluslararası düzeyde iş yapan firmalar arasında tamamen ortadan kalkmış olsa da ülkelerin vergisel egemenlik hakları sebebiyle vergi idareleri için bu durum söz konusu değildir. Bu nedenle hem verginin tespit edilmesi hem de tahsil edilmesi aşamalarında fiili imkansızlıklar ortaya çıkmaktadır (Kılıç, 2006: 106).

Vergilendirme ilkelerine ilişkin karşı karşıya kalınan bir diğer durum ise vergi idarelerinin kendi seçimlerine göre uyguladıkları farklı vergilendirme ilkeleri, ülkeler arasında zaman zaman çifte vergilendirme sorunlarının yaşanmasına da neden olmaktadır. Kaynak ilkesini uygulamayı tercih eden devletler, vatandaşlık kriterine bakmaksızın vergi borcunun meydana geldiği ülkede gelirin vergilendirilmesi gerektiğini kabul etmektedir. İkametgâh ilkesini tercih eden devletler ise, kendi ülke sınırları içerisinde ikamet etmekte olan gerçek ve tüzel kişilerin diğer ülkelerdeki faaliyetleri sonucu elde ettikleri gelirlerinin kaynağına bakmaksızın kendi ülkelerinde vergilendirilmesi gerektiğini kabul etmektedirler (Pehlivan, 2014: 39). Ülkeler kendi vergilendirme ilkelerini belirlemede özgür oldukları için bu iki yöntemden herhangi birini seçebilecekleri gibi faydalarını maksimize edebilmek için her iki yöntemi de aynı anda kullanabilirler. İki vergilendirme ilkesinin de sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için ülkeler arasında etkili bir bilgi değişimi şarttır. Çünkü ülke sınırları dışında mükelleflerin gelirlerini kontrol etmek çok güçtür. Bu yüzden çifte vergilendirme sorununun önüne geçebilmek ve küresel ölçekte etkili bir vergi sisteminin sağlanabilmesi için ülkeler arasında vergi alanında bilgi değişimi şarttır.

Bilgi değişimine ihtiyaç duyulmasının bir diğer nedeni ise günümüzde ticari faaliyetlerin uluslararası bir boyut kazanmış olmasıdır. Çünkü finansal işlemlerin küresel ölçekte yaygın bir şekilde uygulama alanı bulmuş olması ülkelerin vergi mükelleflerinin matrahlarını tespit etmekte güçlükler yaşamaya başlamasına sebebiyet vermiştir. Bu durum da ülkelerin vergi gelirlerinde aşınmaya yol açan vergi kayıp ve kaçakçılığının artmasına neden olmuştur (Helvacı, 2011). Yaşanan bu olumsuzlukların bir sonucu olarak artık ülkeler arasındaki bilgi gizliliğinin önüne geçebilmek için sadece çifte vergilendirme anlaşmalarının tek başına yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle ülkeler, yeni ekonomik düzene ayak uydurmak ve etkin bir vergilendirme yaparak vergi gelirlerini arttırmak istedikleri için çifte vergilendirme anlaşmalarına ek olarak bilgi değişim anlaşmalarına yönelmişlerdir.

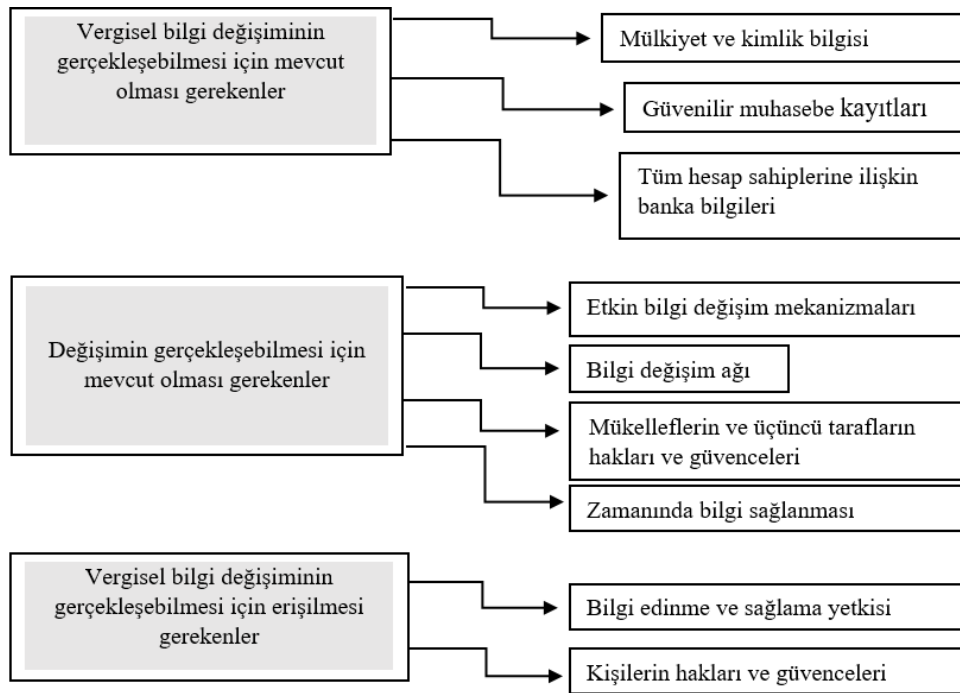
1.3.3. Vergisel Bilgi Değişiminin Gereklikleri

Uluslararası düzeyde vergi idareleri arasında gerçekleştirilen vergisel bilgi değişimi yöntemleri uygulanmadan önce yerine getirilmesi gereken 3 koşul bulunmaktadır. Bunlar (Keen ve Lighthart, 2004);

- Ulusal vergi makamlarının sahip oldukları bilgileri diğer ülkelerin vergi idareleri ile paylaşabilmesi için yasal bir dayanağa ihtiyaçları vardır.
- Ulusal vergi makamları, bütün finansal kurumlardan veya diğer üçüncü şahıslardan vergi mükellefleri ile ilgili bilgileri almak için yeterli yetkiye sahip olmalıdır.
- Son olarak ulusal vergi makamlarına bilgi sunan finansal kurumlar ve diğer üçüncü şahıslar mükelleflerle ilgili detaylı birçok bilgiye sahip olmalıdır.

Yukarıda belirtilmiş olan bu üç koşulun her aşamasında farklı engeller ortaya çıkabilir. Fakat bütün koşullar sağlanmadığı sürece tam anlamıyla vergisel konularda bilgi değişimi sürecinin yaşanması mümkün değildir. Ayrıca tam bir bilgi paylaşımı için ele alınmış olan bu bilgiler vergiyi belirlemeye, değerlendirmeye ve verginin tahsilatını kolaylaştırmaya yarayan vergiyi kavrayıcı bilgileri de içermektedir (Özer, 2006). Bu nedenle etkili bir şekilde vergisel bilgi değişimi yöntemlerini uygulamak isteyen ülkeler, öncelikle yukarıda belirtilmiş olan koşulları eksiksiz olarak yerine getirmelidirler.

Şekil 2: Vergisel Bilgi Değişiminin Gereklikleri

Kaynak: Özdemir, 2020: 39

1.3.4. Vergi Mahremiyeti ve Vergisel Bilgi Değişimi İlişkisi

Vergiler, uygulanmaya başlandığı ilk dönemlerden bugüne kadar ülkelerin kamu gelirlerinin büyük kısmını finanse eden önemli bir gelir kalemdir. Bu nedenler vergi otoriteleri, vergilendirmeye gönüllü uyumu sağlamak ve bu sayede vergi gelirlerini maksimum seviyede tutmak için sürekli yeni uygulamalar geliştirmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de vergi uyumunun arttırılmasına ilişkin Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından yürütülen çalışmalar neticesinde vergilendirme sürecinde karşılaşılabilecek sorunların önüne geçebilmek için mükelleflere ilişkin genel ve özel haklar belirlenmiştir. Bahsi geçen bu haklar 2014 yılında yayımlanan Mükelleflerin Hakları ve Ödevleri Rehberi’nde açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bu rehber mükelleflerin hak ve ödevlerini açıklamasının yanında vergi otoritelerinin mükelleflerine olan yükümlülüklerini ele almaktadır. Bu kapsamda mükelleflerin vergi ödeme ödevlerine karşılık, vergi otoritelerinin de bu bilgileri vergi mahremiyeti ilkeleri çerçevesinde koruma yükümlülüğü vardır. Özellikle son yıllarda mükellefiyete ilişkin en çok üzerinde durulan hususlardan biri olan ve vergi otoritelerinin yükümlülükleri arasında yer alan vergi mahremiyeti de bu rehberde ele alınan özel haklar arasında, 6. sırada yer almaktadır. Vergi mahremiyeti ile vergi otoritelerinin mükelleflere sunacağı güven ortamı neticesinde vergisel uyum sağlanarak, ülkelerin vergi gelirlerini maksimum düzeye çıkarma hedeflerinin önemli bir oranda gerçekleşmesi beklenmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı [GİB], 2014: 8).

Vergiler her ne kadar devlet eli ile toplanıyor olsa da mükelleflerin haklarının ve kişisel verilerinin korunuyor olması da son derece önemlidir. Tam da bu nokta da ihtiyaç duyulan vergi mahremiyeti kavramı, temelde mükelleflere ait bilgilerin korunması amacını gütmektedir. Bu sayede güven ortamı oluşturulmakta ve mükelleflerin beyan ettikleri bilgilere ve gelirlerine ilişkin gizliliğin sağlanacağından emin olmaları daha doğru ve etkili bir vergilendirme yapılmasına olanaklar sağlamaktadır. Böylece hem vergi ödemekle yükümlü olan gerçek ve tüzel kişilerin verileri koruma altına alınmakta hem de vergi otoriteleri bi nevi denetim altında tutularak güven ortamı oluşturulmaktadır (Karataş Durmuş, 2017: 375). 1949 yılında 5432 sayılı kanunla vergi mevzuatımıza girmiş olan vergi mahremiyetinin hedefi ise mükelleflerin vergisel ve kişisel bilgilerine ilişkin güvenli ortamın sağlanması neticesinde mükelleflerin gelirlerine ilişkin daha doğru beyanlarda bulunacak olmasıdır. Bu sayede vergi toplamakla yükümlü olan vergi otoriteleri de mükelleflerin ödemesi gereken vergileri daha kolay ve daha sağlıklı bir şekilde tespit edebilecektir (Erol, 2015: 3).

Vergi otoriteleri ile mükellefler arasında vergilendirme aşamasında elde edilen bilgilerin gizlenmesi gerekliliğini ortaya koymakta olan vergi mahremiyeti kavramı, aşağıda sayılı olan kişilerin görevleri sırasında mükelleflere ilişkin öğrendikleri bilgileri gizli tutmasını temel almaktadır. Bu kapsamda (GİB, 2019);

- Vergi muameleleri ve incelemeleri ile uğraşan memurların,
- Vergi Mahkemeleri, Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay da görevli olan yetkililerin,
- Vergi kanunlarına göre kurulan komisyonlara iştirak edenlerin,
- Vergi işlerinde kullanılan bilirkişilerin görevleri dolayısıyla öğrendikleri bazı bilgileri gizli tutması gerekmektedir.

Sayılan bu kişiler, görevlerinden ayrılışları dahi mükelleflerin ve mükelleflerle ilgili kişilerin şahıslarına, ailevi durumlarına, muamele ve hesap durumlarına, işlerine, işletmelerine, faaliyetlerine, faaliyet alanlarına, servetlerine veya mesleklerine ilişkin öğrenilen sırları veya gizli kalması gereken diğer hususları kesinlikle yetkili olmayan kişilere ifşa edemeyecekler ve üçüncü kişiler lehine kullanamayacaklardır (GİB, 2019). Toplanan bilgileri saklama yükümlülüğünün kimlere ait olduğu ise kanun koyucular tarafından ayrıca belirlenmektedir. 213 sayılı Vergi Usul Kanun'unun (VUK) vergi mahremiyetini konu olan 5. ve 362. maddelerinde de belirtildiği üzere bu hakkın ihlal edilmesi halinde belli oranlarda hapis ve para cezası gibi ciddi hukuki yaptırımlar uygulanabilecektir. Çünkü vergi mahremiyeti ülkelerin vergi güvenliğini sağlamak amacıyla getirilmiş bir uygulamadır ve ihlal edilmesi halinde ciddi yaptırımlarla karşı karşıya kalınması söz konusu olacaktır (Karataş Durmuş, 2017: 376). Bahsi geçen bu cezai yaptırımlar mükelleflere değil aksine vergilendirme hususunda görevlendirilmiş olan yetkili kişilere uygulanmaktadır (Gedikli, 2018: 118).

Fakat bazı özel durumlar Vergi Usul Kanunu'nun 5. maddesinde de açıklandığı üzere vergi güvenliğini sağlamak amacıyla vergi mahremiyetinden istisna tutulmaktadır. Örneğin (Pehlivan, 2014: 105);

- Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinin isimlerinin ve beyan ettikleri matrah bilgilerinin vergi dairesi ile ilgili meslek kuruluşlarında (örneğin, ticaret ve sanayi odalarında) ilan edilmesi,
- Mükelleflerin vergi tarhına esas olan beyanlarının, kesinleşen vergi ve cezaları ile vadesi geçtiği halde ödenmemiş bulunan vergi ve ceza miktarlarının Maliye Bakanlığınca açıklanması,
- Sahte veya muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge düzenledikleri veya kullandıkları vergi inceleme raporlarıyla tespit edilenlerin ilgili mesleki kuruluşlara bildirilmesi vergi mahremiyeti sayılmaz.

Yukarıda da ele alındığı üzere mükelleflerin vergi matrahlarını veya ödedikleri vergileri ilan etmeleri ve vergi levhası bastırmaları vergi mahremiyetini ihlal olarak kabul edilmez. Ayrıca her yıl yayınlanan vergi yüzüstüleri veya vergi rekortmenleri listeleri, adli ve idari soruşturmalarda mükelleflerle ilgili verilen bilgiler ve bankaların yapacakları tahsil işlemlerine yönelik verilen bilgiler de vergi mahremiyetini ihlal olarak kabul edilmemektedir (Pehlivan, 2014: 105).

Global ölçekte özellikle de içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda finansal yapılarda yürütülen çalışmalar neticesinde ön plana çıkmaya başlamış olan vergisel bilgi değişimi kavramıyla beraber

artması muhtemel vergi şeffaflığı, mükelleflerin endişelerini de arttırmıştır. Çünkü vergisel bilgi değişimine ilişkin yürütülen çalışmalar sunduğu avantajlardan ötürü, gün geçtikçe daha fazla ülkenin dikkatini çekmekte ve bu kapsamda verilen taahhütnamelerin sayısı da artmaktadır (Gedikli, 2018: 107). Bu durumda mükellefler üzerinde uluslararası düzeyde imzalanan vergisel bilgi değişim anlaşmaları neticesinde mevcut bilgilerinin aktarılabilmesine ilişkin bir tereddüt yaratmıştır. Fakat ilk bakışta vergi mahremiyeti kavramı her ne kadar tanımı gereği vergisel bilgi değişimi kavramı ile çelişiyormuş gibi görünse de anlaşma metinleri içerisinde gerekli önemler alındığı takdirde herhangi bir olumsuzluk söz konusu olmamaktadır. Çünkü her iki uygulamada daha verimli ve daha etkin bir vergilendirme için geliştirilmiş yöntemlerdir. Yani vergi mahremiyeti ülkelerin vergi güvenliği için ne kadar önemliyse vergisel bilgi değişimi de demokratik ve şeffaf bir vergilendirme için o kadar önemlidir. Bu nedenle vergi mahremiyeti ile vergisel bilgi değişimi birbirleriyle çelişmeyecek bir şekilde uygulamaya geçirilmelidir. Sorunsuz bir şekilde her iki yönteminde uygulanabilmesi için gerekli düzenlemeler hazırlanan anlaşmaların maddeleri ile veya yapılan vergisel bilgi değişim anlaşmalarına eklenecek ek maddeler ile belirlenmelidir (Ağar, 2012: 379).

OECD Model Anlaşmasının 26. maddesinin 2. fıkrasında da ele alındığı üzere “*akit devlet tarafından alınan her türlü bilgi söz konusu devletin kendi iç hukukuna göre elde edilen bilgilerle aynı ölçüde gizli muameleye tabi tutulur ve bu bilgiler sadece ilgili mahkemeler ve idari organlar gibi yetkili kişi veya mercilere açıklanır.*” Bahsi geçen bu maddeden de rahatlıkla anlaşıldığı üzere vergisel bilgi değişimi uygulaması sırasında elde edilen bilgilerin sadece yetkili kişi ve kurumlarla paylaşıyor olması bu iki kavram arasında herhangi bir ihlal olmayacağını açıkça göstermektedir. Çünkü bilgiler sadece yetkili kişilerle ve gizlilik esasına uygun olarak paylaşılmaktadır (Atila, 2008: 61). Bu nedenle anlaşmaya taraf olan ülkelere bilgi istenildiği takdirde ülkelerin vergi mahremiyeti gerekçesi ile bilgi vermekten kaçınması mümkün değildir. Çünkü vergisel konularda bilgi değişimi gerçekleştirilirken gizlilik esasına dikkat edildiği için bilgi talep edilen ülkenin bilgilerin gizli kalması gerekçesi bir engel olarak görülmez. Yani böyle bir nedenden dolayı bilgi vermekten kaçınılması söz konusu olmayacaktır (OECD, 2017). Hatta talep edilen bilgi eğer ilgili ülke vergi idareleri tarafından toplanan bilgilerden farklı ise bu durumda ilgili ülkedeki vergileme hususunda yetkili olan kişiler kendi kanunlarının izin verdiği ölçüde talep edilen bilgiyi temin etmekle ve sunmakla yükümlüdür. Yani vergi otoriteleri, kendi içlerindeki vergilendirme sisteminde o bilgiye ihtiyaç duymayıp bilgiye ulaşmamış olsa dahi talep edilmesi durumunda o bilgileri toplayıp sunmak zorundadır. Kısacası imzalanan anlaşma metinleri içerisinde gerekli düzenlemeler yapılmışsa vergi mahremiyeti uygulaması vergisel bilgi değişiminin önünde bir engel teşkil etmemektedir. Aksine yapılan düzenlemeler neticesinde birbirine uyumlu hale getirilmiş iki kavrama dönüşmektedirler (Konca ve Çelebi, 2013).

Son olarak Türk vergi mevzuatı içerisinde 2016 yılında taslak halinde yayımlanmış ve Vergi Usul Kanunu tasarında ele alınmış olan vergi mahremiyeti kavramı Türkiye’nin uluslararası anlaşmalara uyumunu arttırıcı niteliktedir. Tasarının 9. maddesi vergi mahremiyeti başlığı ile ele

alınmakla birlikte 6. fıkrada konuya ilişkin şu açıklama yapılmaktadır; “*Usulüne uygun olarak yürürlüğe girmiş olan uluslararası anlaşmaların vergi ile hükümleri kapsamında, söz konusu anlaşmalara taraf ülke yetkili makamları ile bilgi değişimi yapılması vergi mahremiyetini ihlal sayılmaz.*” Bu fıkradan da anlaşıldığı gibi Türkiye, vergisel bilgi değişimine ilişkin çalışmalarını usulüne uygun olarak yürüttüğü takdirde mükellef bilgilerinin gizliliğini koruyacak ve böylece vergi mahremiyetine ilişkin herhangi bir sorun yaşanmayacaktır (İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası [İstanbul YMMO] , 2016: 3).

1.3.5. Vergisel Bilgi Değişiminin Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkileri

Vergisel bilgi değişimi, uygulanmaya başlandığı ilk günden bu yana temelde vergi kayıp kaçaklarının önüne geçmek ve bu sayede vergi gelirlerini maksimum seviyeye ulaştırmak isteyen bir uygulamadır. Bu kapsamda verginin tespit edilmesi ve toplanması aşamalarında da önemli ölçüde etkili bir yöntem olduğu göz ardı edilemez. Konuya ilişkin ilk ve en etkili adımların OECD tarafından atılmasından sonra küresel ölçekte birçok ülke, vergisel uyumun artması ve vergi dağılımının daha adaletli bir hal alması gibi nedenlerden ötürü vergisel bilgi değişimi anlaşmalarına ilgi duymaya başlamıştır. Hızla etkileri hissedilen bu uygulamaya istinaden birçok uluslararası anlaşma imzalanmıştır (Gedikli, 2018: 5).

Yapılan vergisel bilgi değişimi anlaşmaları sayesinde vergi otoriteleri, mükelleflerine ilişkin bilgilere kolayca ve sağlıklı bir şekilde ulaşmaya başlamıştır ve böylece mükelleflerin vergi kaçırma ya da vergiden kaçınma imkanları da önemli ölçüde kısıtlanmıştır. Çünkü imzalanacak olan vergisel bilgi değişimi anlaşmaları ile özellikle vergi cennetleri üzerinden gerçekleştirilen finansal ve ticari faaliyetlerde mükelleflerin örtülü kazançları, gizledikleri iş ve işlemleri ortaya çıkmaya başlayacak ve bu faaliyetlerin gizlenmesi eskisi kadar kolay olmayacaktır. Ülkelerin vergi gelirlerini arttırmak konusundaki kararlılığı ve bu yönde atılan adımlar neticesinde küresel ölçekte saydamlığın ve bilgi akışının hızlanması vergi otoriteleri ile mükellefler arasında gönüllü uyumu gündeme getirmiştir. Bu nedenle uluslararası ölçekte birçok vergi otoritesi, mükelleflerini gönüllü olarak vergi uyumuna teşvik etmek amacıyla OECD tarafından da desteklenen Gönüllü Beyan Programlarına yönelmeye başlamıştır (Gökçe Altınbaş, 2019: 156).

OECD tarafından yürütülen çalışmalarla birlikte bilgi değişimi uygulamasının aktif bir hal alması ve bundan kaçınmak isteyen mükelleflerin vergi cennetleri olarak adlandırılan ülkeler üzerinden finansal ve ticari faaliyetlerini örtülü bir şekilde yürütmeye çalışmaları küresel ölçekte vergi uyumunu zedelemeye başlamıştır. Bu nedenle OECD, mükellefleri gönüllü olarak doğru beyannameye vermeye teşvik etmek amacıyla Gönüllü Beyan Programını geliştirmiştir. Bahsi geçen Gönüllü Beyan Programına ilişkin bir standart oluşturarak başarılı bir sonuç elde edilebilmesi için de 2015 yılında bir rapor düzenlemiştir. Bu raporda Gönüllü Beyan Programının dayandırılması gereken ilkeler açık bir şekilde belirlenmiştir. İlkelerin uygulama aşamasına ise bir standart

getirilmemiştir yani bu ilkeler ülkelerin kendi vergi mevzuatlarına ve özel hukuki koşullarına göre şekillendirilebilecektir. Bu ilkelere göre (OECD, 2015: 18);

- Gönüllü Beyan Programının amaçları ve koşulları net olmalıdır.
- Düşük maliyetli uygulamalarla cari gelirden belirli artışlar sağlanmalıdır.
- Vergisel mevzuata ve vergi politikalarına uyumlu bir program olmalıdır.
- Vergisel kayıp ve kaçakları caydırma yönünden etkili olmalıdır.
- Vergisel politikaların uygulandığı kesimle yani mükelleflerle de uyumlu olmalıdır.
- Program neticesinde elde edilen gelir uzun vadede vergisel uyumu arttıracak şekilde kullanılmalıdır.

Ele alınan bu maddelere uygun politikalar geliştirildiği takdirde mükelleflerin vergiden kaçınma veya vergi kaçırma eğilimleri ister istemez azalacaktır. Bu sayede vergiye gönüllü uyum artacak ve kamusal hizmetlerin finansmanında bel kemiği olan vergi gelirleri yükselecektir. Özellikle ülkelerin içinde bulundukları kriz dönemlerinde en çok ihtiyaç duyulan gelir kalemi olan vergi gelirlerinin arttırılmak istenmesi her ülke için önemlidir. Bu nedenle gönüllü beyan programı ile beraber daha önce beyannamelerini doğru bir şekilde vermemiş ve gönüllü beyan programının avantajlarından yararlanmak isteyen birçok yeni mükellef, gönüllü beyanda bulunarak ülkelerin vergi gelirlerinde önemli artışlar yaşanmasını sağlamıştır. Örneğin; Almanya’da 20.000’den fazla yeni mükellef doğru bir şekilde beyanname verdikleri için vergi gelirlerinde 4 milyar avroluk ciddi bir artış görülmüştür. Yine aynı şekilde Avustralya’da da 2000’li yılların başında yapılan taramalar sonucunda uygulanan gönüllü beyan programları sayesinde 1200’den fazla yeni mükellef tespit edilerek bu mükelleflerden 3 milyon dolar vergi geliri elde edildiği tespit edilmiştir (OECD, 2010: 10).

Gönüllü beyan programı ile beraber gelen bu artışlar zamanla yerini otomatik bilgi değişimi uygulamasına bırakmıştır. Fakat otomatik bilgi değişimi geliştirilinceye kadar birçok ülke gönüllü beyan programını kullanmış ve bu sayede 25 ülke toplam 37 milyar avroluk gelir artışı elde etmiştir (Uçanok, 2015: 192). Bu ülkelerden biri olan Türkiye’de otomatik bilgi değişimi sürecini başlatana kadar vergiye gönüllü uyumu arttırmak amacıyla 03/08/2016 tarih ve 6736 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin bir kanun hazırlamıştır. Bahsi geçen kanun ve bu çerçevede düzenlenen 18/05/2018 tarih ve 7143 sayılı Vergi ve Diğer Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına ilişkin Kanun neticesinde ‘Varlık Barışı’ olarak adlandırılan yeni bir uygulama geliştirilmiştir. Bu uygulama sayesinde de mükellefler yurtdışında elde etmiş oldukları her türlü gelirlerini herhangi bir incelemeye tabi tutulmadan Türkiye’de beyan etmeye başlamıştır (Gedikli, 2018:7). Vergisel bilgi değişimi, vergiye gönüllü uyum ve akabinde gelen otomatik bilgi değişimi uygulamaları neticesinde anlaşıldığı üzere küresel ölçekte birçok ülke bilgi paylaşımı ve bunun sayesinde oluşan şeffaflıktan olumlu dışsallıklar elde etmektedir. Özellikle

otomatik bilgi değişimi uygulamasının tüm dünyada etkili bir şekilde uygulanması sağlanırsa vergi mükelleflerinin gelirlerini tespit etmek kolaylaşacaktır ve gönüllü olarak gelirlerini doğru bir şekilde beyan edip etmemelerinin önemi kalmayacaktır. Bu nedenle özellikle son birkaç yıldır çok daha fazla ön plana çıkarılan otomatik bilgi değişimi yöntemi tüm dünyada daha adil bir vergi dağılımı sağlamakla beraber ülkelerin vergi gelirlerinde de önemli artışlar yaşanmasına da katkı sağlayacaktır (Gedikli, 2018: 8).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜRESEL DÜZEYDE BİLGİ DEĞİŞİM ANLAŞMA MODELLERİ VE TÜRKİYE’NİN TARAF OLDUĞU VERGİSEL BİLGİ DEĞİŞİM ANLAŞMALARI

Çalışmanın ikinci bölümünde vergisel bilgi değişimi anlaşma örnekleri üzerinde yoğunlaşarak ilk olarak küresel ölçekte vergisel bilgi değişimine yönelik sistemseller yaklaşımlar ele alınmıştır. Daha sonra global ölçekte vergisel bilgi değişimine ilişkin çeşitli modellere değinilerek Türkiye ile OECD arasında imzalanmış olan vergisel bilgi değişimi anlaşma örnekleri hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Vergisel Bilgi Değişimi Üzerine Sistemseller Yaklaşımlar

Gelişen ve değişen dünya ekonomisi ile birlikte üretimin temel dayanaklarından olan sermaye ve emek faktörü ciddi bir akışkanlık kazanmıştır. Üretim faktörlerindeki akışkanlığın bir sonucu olarak da zaman içerisinde ülkeler arasında vergisel konularda rekabet sorunu ortaya çıkmaya başlamıştır ve ülkeler vergi gelirlerini kendi ülkelerine çekebilmek adına düşük oranlı vergi uygulamalarına yönelmişlerdir. Çünkü ülkelerin gelir kalemleri ele alındığında en yüksek oranın vergi gelirlerine ait olduğu görülmektedir. Bahsi geçen bu durumda ülkelerin elde edebilecekleri maksimum düzeydeki vergileri toplayarak, gelirlerini arttırmak istemeleri sonucunu doğurmuştur (Kartal ve Yüksel, 2017: 33). Tüm bu nedenlerden ötürü ülkeler vergi gelirlerini arttırabilmek adına ister istemez zararlı vergi rekabeti yoluna başvurmaya başlamışlardır ve bu sayede global ölçekte ticaret daha da canlanmıştır. Zararlı vergi rekabeti ile her ne kadar uluslararası ticari ve finansal faaliyetler canlanmış olsa da bu durum bir takım olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Özellikle uluslararası düzeyde yaşanan zararlı vergi rekabetinin, vergi gelirlerini arttırması hedeflenirken uzun vadede vergi gelirlerinde azalmalara neden olması sorunu, ulus-devlet anlayışının bu duruma karşı hızlı bir şekilde önlem alması gerektiğini gündeme getirmiştir (Özer, 2006: 88).

Yaşanan bu olumsuzlukların giderilebilmesi için birçok çalışma yürütülmüş olsa da istenen sonuçların tam olarak elde edilmesi bir hayli zaman almıştır. Yürütülen çalışmalar neticesinde, en etkili ve sağlıklı çözümün ülkeler arasında vergisel konulardaki bilgi değişimi yöntemi ile sağlanabileceği konusunda uzlaşmaya varılmıştır. Yani ülkeler ‘vergi kavrayıcı bilgileri’ uluslararası ölçekte birbirleri ile paylaşarak bir nevi küresel ölçekte bütün ülkelerin vergisel bir eşitliğe ulaşmasını hedeflemişlerdir (Özer, 2006: 89). Burada ‘vergi kavrayıcı bilgi’ ile kast edilen, mükelleflerin finansal veya ticari işlemleri sonucu elde ettikleri bütün gelirlerinin şeffaflıkla ve hiçbir

kayıp ve kaçağa mahal vermeyecek şekilde yani tam ve eksiksiz bir şekilde tespit edilip, vergi tahakkuk ettirilecek aşamaya gelmiş olmasıdır. Ayrıca vergisel açıdan uluslararası bir eşitlik hedefiyle üzerinde çalışmalar yürütülen vergisel bilgi değişiminin, zararlı vergi rekabeti sorununun önlenmesi yanında, dünya ekonomisini olumsuz yönde etkileyen ve piyasalarda hızla yayılmakta olan kara paranın aklanması sorununun da önüne geçilmesi hususundaki önemi göz ardı edilemeyecek kadar fazladır (Keen ve Lighthart, 2004: 16).

Vergisel bilgi değişimi özellikle globalleşme süreciyle beraber daha fazla gündeme gelen ve sorunların giderilmesi aşamasında ihtiyaç duyulan bir kavram haline geldiğinden ötürü konu üzerinde iki tür sistemsal yaklaşım öne sürülmüştür. Bahsi geçen sistemsal yaklaşım türleri ile başarılı bir sonuç elde edebilmek için belirli bir düzene bağlı kalınarak anlaşmalar hazırlanmakta ve bu anlaşmalara taraf olan ülke sayılarına göre ülkeler gruplara ayrılmaktadır. Bu kapsamda iki gruba ayrılmış olan sistemsal yaklaşım türlerinden ilki; iki taraflı diğer bir ismiyle bilateral sistemsal yaklaşım, diğeri ise çok taraflı yani multilateral sistemsal yaklaşım olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca bu iki yaklaşıma ek olarak ayrı bir başlık altında ele alınacak olan bilgi değişimine ilişkin farklı bir takım vergisel sistemler de mevcuttur.

2.1.1. İki Taraflı (Bilateral) Sistemsal Yaklaşım

İki taraflı yani bilateral sistemsal yaklaşım türü, çifte vergilendirmeyi önlemek ve iki taraflı bilgi alışverişini güçlendirmek gibi iki temel amacı olan anlaşmaları ele almaktadır. Günümüzde bilgi değişimini sağlayabilmek için yürürlükte olan çifte vergilendirme anlaşmaları, çok taraflı sözleşmeler ve vergi anlaşmaları dışında kalan diğer anlaşmalar gibi bir çok yasal dayanak bulunmaktadır. Yapılan bütün bu anlaşmaların ortak noktası ise belirli bir işletme veya bireyin vergiden kaçındığına veya vergi kaçakçılığı yaptığına dair kanıt niteliğinde dayanaklar bulunması gerektiridir (Keen ve Lighthart, 2004: 13).

Vergisel konularda bilgi değişimine yönelik yapılan çalışmalarda önde gelen kuruluşlardan olan OECD ve BM'nin çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla da geliştirdiği ciddi çalışmaları olmuştur. Özellikle günümüzde, OECD Model Konvansiyonu'nun 26. maddesi bilgi alışverişi ve çifte vergilendirmenin önüne geçilmesi hususunda önemli bir dayanak haline gelmiştir (Kılıç, 2006:106). Bu kanun maddesi (OECD Model Konvansiyonu 26. Madde) temelde çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla hazırlanmış olsa da vergisel bilgi değişimine ilişkin hususlar çifte vergilendirmeyi de ortadan kaldıracak hükümler içerdiği için bir nevi vergisel bilgi değişiminin de temel dayanağı olarak kabul görmüştür. Özellikle de kendiliğinden, talep üzerine veya otomatik olarak bilgi değişimi yöntemleri ile bilgi değişimi sağlandığı için vergisel bilgi değişimi ve çifte vergilendirmeyi önleme amaçlı yapılan anlaşmalar ortak paydada buluşmaktadır. Konuya ilişkin çalışmaların başladığı ilk dönemlerde var olan anlaşmalarda değişikliklere gidilmesi yeni bir anlaşma hazırlanmasından çok daha kâlfetli olacağı için bilgi değişiminden sadece çifte vergilemeyi önleyici

anlaşmalar içerisinde bahsedildiği görülmektedir. Ancak vergisel bilgi değişimi, her ne kadar ilk zamanlarda çifte vergilendirmeyi önleyici anlaşmaların içerisinde yer alıyor olsa da günümüzde sadece bilgi paylaşımını konu alan ve bu alanda hazırlanmış olan birçok ikili anlaşma mevcuttur (Keen ve Lighthart, 2004: 13).

Bu kapsamda uluslararası düzeyde imzalanan vergisel bilgi değişimi anlaşmalarının iki taraflı sistemsel yaklaşıma uygun olanları üç şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunlar (Özer, 2006: 90);

1. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları.
2. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının bilgi değişimi ile ilgili maddelerinin geliştirilerek, bilgi paylaşımı koşullarını içerecek şekilde yeniden bir düzenleme sonucunda oluşan anlaşmalar. Daha açık bir ifadeyle; taraflar arasında yapılan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına bağlı kalınarak, yine bu çerçevede hazırlanan bilgi paylaşımını arttırmaya yönelik anlaşmalar.
3. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının dışında, özellikle ‘Bilgi Paylaşımına’ yönelik yapılan anlaşmalar. Yani bilgi paylaşımını ele alan anlaşmalar gerek görüldüğü takdirde çifte vergilendirmeyi önleyici anlaşmalara ihtiyaç duyulmadan da hazırlanabilir.

2.1.2. Çok Taraflı (Multilateral) Sistemsel Yaklaşım

İki taraflı yani bilateral sistemlerde ele alınan anlaşmaların hazırlanıp imzalanması ciddi finansal destek gerektirmektedir. Ayrıca bu tür anlaşmalarda ortaya çıkan ve genellikle anlaşmaların içeriğinden kaynaklı olan bazı potansiyel zorluklar da mevcuttur. Bütün bunların yanında iki taraflı sistemsel yaklaşıma uygun olarak imzalanan anlaşmaların üçüncü ülkeleri kapsam dışı bırakmaktadır. Bahsi geçen anlaşmalar sonucunda ortaya çıkan bu tür eksiklikler göz önüne alındığında bilgi değişimi üzerinde çok taraflı yani multilateral sistemsel yaklaşımlar kapsamında bir takım anlaşmalar yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Özer, 2006: 92).

Kabaca birden fazla ülke arasında imzalanan anlaşmalar olarak tanımlanan çok taraflı (multilateral) sistemsel yaklaşımların içeriğine bakıldığında çoğunlukla bölgesel odaklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle de imzalanan anlaşmaların genellikle endüstrileşmiş bölgeleri kapsama alanı içine aldığı görülmektedir. Endüstrileşme nedeniyle özellikle sanayileşmiş yani gelişmiş ülkelerde daha fazla görülmekte olan çok taraflı (multilateral) sistemsel yaklaşımların katılımcı oranları ise çoğu ticari anlaşmaya kıyasla daha azdır (Keen ve Lighthart, 2004: 14). Çok uluslu anlaşmalara taraf olan ülkelerin sayısına bakıldığında 25 ülkeden az olduğu görülmektedir, yani anlaşmaya taraf olan ülke sayısı benzer anlaşmalardaki kadar yüksek değildir. Fakat imzalanan bu anlaşmaların etki alanları çok daha geniştir ve bu nedenle ortaya çıkan olumsuzlukları önleyebilme potansiyelleri de daha fazladır. Ayrıca çok uluslu anlaşmaların, iki taraflı imzalanan

çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına nazaran daha fazla çözüm odaklı olduğu da söylenebilir. Ancak uygulama alanlarına bakıldığında zaman çok uluslu yaklaşımların sayısının çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla imzalanan iki taraflı anlaşmalara kıyasla daha az olduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak da ülkeleri ticari ve finansal yönden kısıtlayan anlaşmalarla uluslararası ticaretteki serbest dolaşım hızının kesilmesinin istenmemesi öne sürülmektedir (Öner, 2008: 108).

Özellikle gelişmiş ve endüstrileşmiş bölgelerde daha fazla tercih edilen çok taraflı (multilateral) sistemseller yaklaşımlar belirli ülkeleri ve belirli bölgeleri daha fazla etkisi altına almıştır. Örneğin 1995 yılında OECD tarafından hazırlanan ve 9 ülke (Kanada, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Hollanda, Norveç, Polonya, İsveç ve ABD) tarafından imzalanmış olan ‘Karşılıklı Anlaşma Modeli (CMA – Convention on Mutual Administrative Assistance)’ çok taraflı sistemseller yaklaşımlara sunulan örnekler arasında önemli bir yere sahiptir. Bunun yanında bölgesel bazda imzalanan anlaşmalara; 1991 yılında Danimarka, Fareo Adaları, Finlandiya, Grönland, İzlanda, Norveç ve İsveç İskandinav Ülkeleri tarafından imzalanan ‘Vergi Konusunda Karşılıklı Anlaşma Modeli (Nordic Convention on Mutual Assistance in Tax Matters)’ 1999 yılında ise CIAT Modeli (The Inter-American Center of Tax Administration) örnek gösterilmektedir (Özer, 2006: 94).

Görüldüğü üzere vergisel bilgi değişiminde çok uluslu yaklaşımlara ilişkin imzalanan anlaşmalara birden fazla örnek verilebilir. Fakat konuyu özetleyen en iyi iki örnek Karşılıklı Yardımlaşma ile ilgili AB Direktifi ve Avrupa Konseyi / OECD arasında imzalanmış olan Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Sözleşmesidir (OECD, 2006). 1977 de yayınlanan AB Karşılıklı Yardım Direktifi, AB’ye üye ülkeler arasında doğrudan vergiler ve KDV gibi dolaylı vergiler hakkında bilgi paylaşımında bulunmayı kolaylaştırmıştır. Ayrıca AB Karşılıklı Yardımlaşma Direktifi, ulusal vergi idareleri arasında zamanında ve etkin bir işbirliğinin sağlanabilmesi için gerekli olan hükümleri de içermektedir (Keen ve Lighthart, 2004: 15). Bu sayede anlaşmaya taraf olan ülkeler, ihtiyaçları olan bilgileri hızlı bir şekilde elde edebilmekte ve ayrıca finansal kuruluşların denetim raporlarına da ulaşabildikleri için etkili bir işbirliği sağlayabilmektedirler.

2.1.2.1. Karşılıklı Yardımlaşma ile İlgili Avrupa Birliği Direktifi

Karşılıklı Yardımlaşma ile İlgili AB Direktifini ele almadan önce AB’nin bilgi değişimi konusundaki yaklaşımını çok iyi anlamak gerekmektedir. AB dünya ekonomisine yön veren bir topluluk olmakla birlikte vergisel konulardaki temel prensibini iki bileşen üzerinde kurmuştur. Bu prensipler ise üye ülkelerin sorumluluğunda olan doğrudan vergilendirme ve malların serbest dolaşım hızını etkileyen yani sektörleri ve ülkeleri tek pazarda hizmet sağlamaya zorlayan dolaylı vergiler şeklinde sınıflandırılmaktadır (European Union [EU], https://europa.eu/european-union/topics/taxation_en). Böylece AB, vergi sistemini özellikle üretim faktörlerinin serbest dolaşımını ve zararlı vergi rekabetini engelleyici özellikler taşıması üzerine şekillendirmiştir. Bu kapsamda ülkeler arasındaki vergisel rekabetin önüne geçebilmek için en etkili yöntem ise bilindiği

üzere iki taraflı veya çoklu olarak imzalanan çifte vergilendirmeyi önlemeye yönelik anlaşmalardır (Öz, 2009: 35).

AB, üye ülkelerin topladığı veya toplayacağı vergilere müdahale etmese de üyeler arasında birbirleri ile uyumlu ortak bir vergi sistemi olması gerektiğini vurgulamaktadır (Yazarkan ve Mezararkalı, 2015: 64). Tam da bu nedenle AB Anlaşması'nın 293. maddesinde, AB'ye üye olan devletlerin çifte vergilendirmeyi önleyici görüşmeler yapması gerektiği öne çıkarılmıştır (Öz, 2009: 35) Ortak bir sistem oluşturulmak istemesinin altında yatan neden ise üye ülkeler arasında farklı içeriklerle çok sayıda anlaşmalar imzalanacak olması yapılan ticari ve finansal faaliyetlere kısıtlamalar getirecektir. Bu durumda ticari ve finansal faaliyetlerin yavaşlamasına yol açacağı için olumlu karşılanmamaktadır (Yazarkan ve Mezararkalı, 2015: 64).

AB'nin karşılıklı yardımlaşma ile ilgili ilk düzenlemesi, 1977 yılında hazırladığı 77/799 EC sayılı AB Direktifidir (EU, https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/tax-cooperation-control/administrative-cooperation-mutual-assistance-overview_en). Bu Direktif AB üyesi ülkeler arasında dolaylı ve doğrudan vergiler hakkında bilgi alışverişinde bulunulması maksadıyla hazırlanmıştır. Ayrıca hazırlanmış olan bu Direktif ile sadece yurtiçinde değil yurtdışında da vergi incelemelerine izin verildiği için OECD ve BM Model Anlaşma metinlerine kıyasla daha kapsamlı olduğu ve daha geniş çerçeveli bir bilgi alışverişi sağlaması beklenmektedir. Yani bu Direktifle beraber bir ülkede vergi incelemesi yapan yetkili personelin aynı anda başka bir üye ülkede de vergi incelemesi yaparak bilgi toplamasına izin verilmektedir. Ayrıca AB Karşılıklı Yardımlaşma Direktifi ulusal vergi idareleri arasında, zamanında ve etkin bir işbirliği sağlanmasını teşvik eden hükümlerde içermektedir (Keen ve Lighthart, 2004: 15). Bahsi geçen Direktif ile bilgi alışverişinin sağlanmasının temel nedeni ise üye ülkeler arasında gelir ve servet üzerinden alınan vergiler ile Katma Değer Vergisi ve alkollü içecekler, tütün ürünleri, lüks tüketim malları gibi belirli maddeler üzerinden alınan Özel Tüketim Vergisinin tarhiyat sürecinin yani verginin hesaplanma aşamasının doğru bir şekilde gerçekleşebilmesidir (Öz, 2009: 36).

1977 yılında hazırlanmış olan 77/799 EC sayılı Direktif, imzalandığı döneme göre bir çok yeniliğe öncülük etmiş olsada bir süre sonra içerikte eksiklikler hissedilmeye başlamıştır. Çünkü globalleşen dünya, gelişen teknoloji ve bunlarla beraber gelen yenilikler, ülkeler arasındaki fiziksel sınırların ortadan kalkması, uluslararası düzeyde finansal ve ticari faaliyetlerin hızlanması gibi nedenlerden ötürü 1977 yılında hazırlanmış olan mevcut içerik yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu nedenle AB Karşılıklı Yardımlaşma Direktifine ilişkin yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur ve yapılan çalışmalarla etkinliği arttırılan ve çağa uyum sağlayan güncel bir içerik oluşturulmak istenmiştir. Bu kapsamda konuya ilişkin en güncel düzenlemeler ise aşağıdaki gibi sıralanabilir (EU, https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/tax-cooperation-control/administrative-cooperation-mutual-assistance-overview_en).

- ÖTV alanındaki idari işbirliğinin sağlanabilmesi için 2004 yılında, 2073/2004 sayılı Konsey Tüzüğü ve 2004/106 sayılı Konsey Direktifi düzenlenmiştir.
- KDV alanındaki idari işbirliğinin sağlanabilmesi için 2010 yılında, 904/2010 sayılı AB Konsey Tüzüğü hazırlanmıştır.
- Doğrudan vergilendirme alanındaki idari işbirliğinin sağlanabilmesi için 2011 yılında, 2011/16/EU sayılı Konsey Direktifi düzenlenmiştir.
- Alacakların düzenlenmesi alanındaki idari işbirliğinin sağlanabilmesi için 2010 yılında, 2010/24/EU sayılı AB Konsey Direktifi ve 2011 yılında da 1189/2011 sayılı AB Yönetmeliği hazırlanmıştır.

Yapılan bu düzenlemeler ışığında 77/799 EC sayılı AB Direktifi, günümüz koşullarında gerçekleştirilen ticari ve finansal işlemlere ilişkin daha kapsamlı bir hal almıştır (EU, https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/tax-cooperation-control/administrative-cooperation-mutual-assistance-overview_en).

2.1.2.2. Avrupa Konseyi / OECD - Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Sözleşmesi (EC/OECD)

Avrupa Konseyi ve OECD arasında Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Sözleşmesi 1988 yılında, OECD ve Avrupa Konseyi tarafından ortaklaşa yürütülen çalışmalar neticesinde hazırlanmıştır. Fakat bu sözleşme 1988 yılında hazırlanmış olmasına rağmen ancak 1995 yılında Danimarka, İsveç, Norveç, Finlandiya ve ABD olmak üzere 5 OECD üyesi olan ülkenin imzası ile yürürlüğe girmiştir. Hazırlanmış olan bu anlaşmanın vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma gibi olumsuzluklarla mücadelede diğer bütün vergi işbirliği modellerine kıyasla en geniş kapsamlı ve çok taraflı bir vergi anlaşması olduğu bilinmektedir (OECD, <http://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/convention-on-mutual-administrative-assistance-in-tax-matters.htm>).

Daha açık ifade etmek gerekirse 32 maddeden oluşan sözleşme metni ilk maddesinde yerel ve merkezi olmak üzere her düzeydeki idarenin topladığı vergileri ve her türlü dolaylı ve dolaysız vergiyi kapsayan özelliğiyle farkını ortaya koymaktadır. Ayrıca söz konusu Avrupa Konseyi / OECD Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Sözleşmesinin 1. maddesinde diğer sözleşmelerden farklı olarak; dış ülke vergi incelemeleri, eş zamanlı bilgi değişimi modeli, tahsilatta yardımlaşma ve belgelerin tebliğine ilişkin bilgilere de yer vermektedir. Tüm bunlara ek olarak sosyal güvenlik primleri, veraset ve intikal vergisi, taşınmazlar üzerinden alınan her türlü vergi, KDV, ÖTV, MTV ve her türlü taşınır mallar üzerinden alınan vergiler bu sözleşmenin kapsamındadır (OECD, t.y.: 5). Kapsamı bir hayli geniş tutulmuş olan sözleşme metninin 27. maddesinde de özellikle yer verildiği üzere bu sözleşme aynı zamanda herhangi bir sınırlandırmaya da tabi değildir. Bu nedenle anlaşma metni sadece anlaşmaya taraf olan ülkeler arasında sınırlı kalmamıştır ve anlaşmaya taraf olmayan

lkeleri de kapsamaktadır. Tüm bu sayılan nedenlerden ötürü Avrupa Konseyi ve OECD arasında imzalanmış olan Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Sözleşmesi vergisel konulardaki idari işbirliği noktasında en geniş kapsamlı sözleşme metni olarak kabul edilmektedir (OECD, t.y.: 15).

O dönemde böyle bir sözleşmeye ihtiyaç duyulmasının en önemli nedenleri şu şekilde özetlenebilir. Mevcut düzende bireylerin, sermayenin, mal ve hizmetlerin uluslararası dolaşımdaki hızı serbestleşmeyle beraber artmıştır ve bu yüzden ülke içindeki sermayenin kontrolü zorlaşmıştır. Ayrıca gelişen teknolojiyle beraber vergi kaçırma ve vergiden kaçınma yöntemlerindeki çeşitlilik artmaya başlamıştır. Ele alınan bu nedenler ülkelerin vergi idareleri arasındaki işbirliğini zorunlu hale getirmiştir (z, 2009: 36). Konuyu yakından takip eden Avrupa Konseyi ve OECD de bu duruma kayıtsız kalmayıp aralarında bilgi alışverişine ilişkin bir anlaşmaya varmışlardır. Öncelikli amacı diğer benzeri anlaşmalarda da olduğu gibi bilgi değişimi ağını genişletmek olan Avrupa Konseyi / OECD Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Sözleşmesi diğer anlaşmalardan farklı olarak bilgi edinimi noktasında araç ve imknlarına yenilerini eklemiş ve kapsamını genişletmiştir (ner, 2008: 118).

25 Ocak 1989 tarihinde imzaya açılan ‘Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi’ OECD yesi olan Türkiye tarafından 3 Kasım 2011 tarihinde, Fransa’nın Cannes şehrinde imzalanmıştır. Sözleşme, G-20 ye lkeleri ‘Lider Zirvesi’ sırasında dönemin Maliye Bakanı Mehmet şimşek tarafından imzalanmıştır ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde onaylandıktan sonra yürürlüğe girmiştir. Onaylanan bu sözleşme metni Türkiye’de Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Katma Değer Vergisini kapsamaktadır. Ayrıca 2011’den itibaren Türkiye’nin de taraf olduğu bu sözleşme yürürlüğe girdiği tarihten önceki vergi gelirlerini kapsamamaktadır (Gelir İdaresi Başkanlığı [GİB], 2011). Sonuç olarak Avrupa Konseyi ve OECD arasında Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Sözleşmesinin diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de vergi kayıp ve kaçaklarını minimuma indirebilmek için ülkeler arasında kaliteli bir vergisel işbirliğini amaçladığı bu nedenle geçte olsa sözleşmeye taraf olduğu söylenebilir.

2.1.3. Bilgi Değişimini Sağlayan Diğer Sistemsel Yaklaşımlar

Yukarıda ele alınan vergisel bilgi değişimine yönelik sistemsel yaklaşımların yanı sıra, vergisel bilgi paylaşımı farklı yasal araçlarla da sağlanabilmektedir. Örneğin birçok ülke aralarında bilgi paylaşımı hükümlerini içeren yardımlaşma anlaşmaları imzalamıştır. Ayrıca bazı ülkelerin yürürlükte bulunan yasaları bilgi alışverişini kolaylaştırıcı hükümler içermektedir. Ülkelerin yerel yasalarında bu tür hükümlerin yer almasının nedeni ise özellikle vergi sularına dair cezai işlemlerin kolaylıkla yapılabilmesidir. Bu tür lkelere Almanya ve İrlanda rnek olarak gösterilebilir (Keen ve Lighthart, 2004: 14).

OECD üyesi olan İrlanda, İsviçre, İngiltere ve ABD gibi ülkelerde vergi dolandırıcılığı da dahil olmak üzere cezai suç teşkil edebilecek konularda bilgi alışverişine izin veren tek taraflı veya iki taraflı adli yardım anlaşmalarına yönelmiştir. Bunlara ek olarak birçok OECD üyesi ülke vergisel konularda yardım sağlayan Lahey Kanıt Sözleşmesi (Hague Evidence Convention)'ne katılmıştır (Keen ve Lighthart, 2004: 16).

2.2. Küresel Düzeyde Vergisel Bilgi Değişimine İlişkin Çeşitli Modeller

Uluslararası düzeyde imzalanan vergi anlaşmaları arasında günümüzde kullanılan sisteme en yakın olanı 1921 yılında, Milletler Cemiyeti tarafından hazırlanmıştır. Geçmişten bugüne ülkelerin gelir kaynakları arasındaki en büyük paya vergilerin sahip olduğu bilinmektedir. Bu nedenle Milletler Cemiyeti de korumacılık eğilimiyle özellikle çifte vergilendirme ve vergi kaçakçılığı sorunları üzerinde durarak vergi gelir kayıplarının önüne geçmeyi hedeflemiştir. Bahsi geçen Cemiyet bu iki sorunun çözüme kavuşturulmasını en kısa ve etkin bir şekilde vergisel bilgi değişimi yönteminde bulmuştur. Yani bilgi değişimi uluslararası vergi sorunlarında geçmişten bugüne kadar olduğu gibi özellikle son otuz yılda önemli bir çözüm yöntemi haline gelmiştir. Bu durumda günümüze kadar gelen sürede birçok iki taraflı ve çok taraflı vergisel bilgi değişimi anlaşması imzalanmasına vesile olmuştur (Kahriman ve Tepekule, 2014: 87).

Yapılan bu anlaşmaların en önemli olanları ise birinci bölümde de ele alındığı üzere OECD Model Anlaşması (OECD Model Konvansiyonu) ve BM Model Anlaşmasıdır. İçinde bulunduğumuz küreselleşme çağıyla beraber değişen ekonomik yapıda vergisel bilgi değişiminin bir nevi hukuksal dayanağı olarak kabul edilmiş olan iki model dışında vergisel bilgi değişimine ilişkin yeni modellere ihtiyaç duyulmuştur. Bunlar; Türk Projesi, (Başok, 2016: 54), ABD Modeli ve birinci bölümde uluslararası bilgi değişiminin 4 temel yasal dayanağı (Çifte Vergilendirme Yasası / Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları (DTC/DTAA), Vergi Bilgi Değişim Anlaşmaları (TIEA), Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Üzerine Çok Taraflı Sözleşme (MCMAA), Yabancı Hesapların Vergi Uyumu Yasası (FATCA)) doğrultusunda hazırlanmış olan diğer yaklaşımlar olarak sıralanabilir (Jaiswal ve Biyani, 2016).

BM Model Anlaşması ve ABD Modeli ve Türk Projesine ilişkin gerekli bilgiler aşağıda ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Fakat 'OECD Anlaşma Modeli' ve 'Dört Temel Yasal Dayanak' birinci bölümde detayları ile birlikte ele alındığı için bu bölümde bu konulara ilişkin yeniden ayrıntılı bir açıklama yapılmayacaktır. Ancak gerek BM Modeli gerekse ABD Modelinde yer verilen açıklamalar ve kıyaslamalarla OECD Anlaşma Modeline ilişkin birçok bilgiye yeniden değinilecektir. Çünkü OECD Anlaşma Modeli, vergisel mevzulardaki bilgi değişimi hususunda kapsayıcı ve temel bilgiler içerdiği için konuya ilişkin adeta bir kılavuz niteliğindedir. Tam da bu nedenle bütünüyle OECD Anlaşma Modelinden uzaklaşılması mümkün değildir. Bu nedenle vergisel

bilgi değişimine ilişkin hukuki bir dayanak ve kılavuz niteliği taşıyan OECD Anlaşma Modelinde ki bilgi değişimi mekanizmasını kısaca hatırlatmak gerekirse (Atila, 2008: 61-62);

- Değişim zorunlu kılınmıştır,
- Aktarılabak bilgi sadece konuya ilişkin bilgilerle sınırlandırılmıştır,
- Vergi mahremiyeti ilkesi çiğnenmeyeceği için mükelleflerle ilgili bilgiler sadece yetkili idarelerle paylaşılacaktır,
- Talep bilginin geri çevrilebilmesi yani bilgi değişiminin reddedilmesi için bazı durumlar söz konusu olmalıdır. Bunlar;
 - Talep edilen bilgi, bulunduğu ülkenin hukuki ve yönetsel alt yapısına ve yaptırımlarına aykırı bir konuya ilişkin ise,
 - Talep edilen bilgi ile mesleki veya ticari herhangi bir sır ortaya çıkacak ise,
 - Talep edilen bilginin paylaşılması ülkenin herhangi bir kamu politikasına veya kamusal yapısına zarar verecek ise bilgi paylaşımı reddedilebilir.
- Aktarılabak bilgiler anlaşmaya taraf olan ülkelerin vatandaşı olsun olmasın bütün gerçek ve tüzel kişilikteki mükelleflerinin bilgilerini kapsamaktadır.
- Aktarılabak bilgiler anlaşmaya taraf olan ülkelerde uygulanmakta olan doğrudan ve dolaylı vergilerin hepsini kapsamaktadır.

2.2.1. Birleşmiş Milletler (BM) Modeli

Uluslararası düzeyde vergisel bilgi değişimi, ülkelerin vergilerden elde ettiği gelir kaynaklarını doğru bir şekilde tespit edebilmeleri için önemli bir unsurdur. Bu nedenle konu üzerinde 1921 yılında kurulan ve vergi anlaşmaları ile ilgili ilk çalışmalarını başlatan Milletler Cemiyeti'nin devamı niteliğinde kabul edilmiş olan BM tarafından da konuyla ilgili ciddi çalışmalar yürütölmektedir. Bu kapsamda OECD Model Anlaşmasında da ele alındığı gibi BM Model Anlaşmasının 26. maddesi vergisel bilgi değişimi hususunda önemli bilgiler içermekle beraber bilgi değişimi yönteminin şekillenmesine de vesile olmuştur (Öz, 2009: 35).

İlk olarak Milletler Cemiyeti tarafından çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla başlatılmış olan çalışmalar çeşitli bölgesel formlarda yürütölmüştür. Konuya ilişkin yürütölen çalışmalar doğrultusunda 1967 yılında BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC) tarafından BM Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Arası Vergi Anlaşmaları Uzman Grubu (BM) kurulmuştur (Mulligan, 1982: 135). Kurulan bu grup ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında imzalanan vergi anlaşmalarının kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Ayrıca vergisel alanda ve özellikle bilgi değişimi konusunda yapılan çalışmalarda OECD'den sonra en etkili çalışmalar BM tarafından hazırlanmıştır (Bakar, 2012: 39). Bu nedenle BM çifte vergilendirmeyi ortadan kaldırabilmek adına uluslararası düzeyde yürütölen çalışmalarda önemli bir yer edinmiştir.

BM Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Arası Vergi Anlaşmaları Uzman Grubu, özellikle vergi kayıpları ve vergi kaçakçılığının önüne geçebilmek ve çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla yürüttüğü çalışmalarında bir dayanak oluşturulmak istediği için 1980 yılında Birleşmiş Milletler Modeli - BM (UN)'yi hazırlanmıştır. Bu model üzerinde, gelişen teknolojiyle beraber global ekonomideki değişimlere uyum sağlanabilmesi adına 2001 ve 2008 yıllarında önemli bir takım değişiklikler yapılmıştır (Öz, 2009: 35). Zaman içerisinde üzerinde birçok revizyona gidilmiş olan Model Anlaşma metnindeki son güncelleme ise 2011 yılında yapılmıştır (United Nations [UN], 2011: 6). Söz konusu model gelişen ekonomik koşullara uygun olarak revize edilmesinin yanında, yapılan her değişikliğe ilişkin belirlenen hükümlerin uygulanması hususunda da bir kılavuz niteliği taşıyan açıklamalar ile birlikte yayınlanmaktadır (Başok, 2016:4).

BM Model Anlaşmasının bilgi değişimini kapsayan maddesi olan 26. Madde, 2008 yılında yapılan değişiklik ile birlikte 6 fıkra haline getirilerek kapsamı genişletilmiştir. Son olarak 2011 yılında güncellenmiş olan BM Model Anlaşmasının 26. Maddesi aşağıdaki gibidir (UN, 2011:32);

1. Anlaşmaya taraf olan devletlerin yetkili vergi idareleri, sözleşmenin hükümlerini yerine getirebilmek için öngörülebilir bir şekilde uygun olan bilgileri veya anlaşmaya taraf olan devletlerin her türlü vergileri ve model anlaşma metni adına yapılan açıklamalara ilişkin olarak yerel yasaların izin verdiği ölçüde bilgi alışverişinde bulunacaklardır. Fakat buradaki en önemli nokta anlaşmaya taraf olan devletlerin siyasi alt bölümleri veya yerel makamlarının topladıkları vergilerin sözleşmeye aykırı olmaması gerekmektedir. Özellikle anlaşmaya taraf olan devletler arasında vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınmayı önleme konusunda yardımcı olacak olan bilgiler ise öncelikli olarak paylaşılacaktır. Ayrıca bu anlaşma metninde bilgi değişimi sadece 1. ve 2. maddelerle sınırlı değildir.

2. Anlaşmaya taraf olan devletler 1. fıkra uyarınca alınan herhangi bir bilgiyi o devletin yasalarına göre elde edilen bilgilerle aynı düzeyde korumaktadır. Yani toplanan bilgiler gizlilik esasına tabidir. Bu nedenle elde edilen bilgiler yalnızca ihtiyaç duyulması halinde ilgili kişi veya mahkemeler veya idari organlar ile paylaşılabilir. Bilgilerin paylaşıldığı kişi veya makamlar bu bilgileri sadece bilgiyi alma amaçları doğrultusunda kullanabilirler. Ayrıca bu bilgiler gerekli görülmesi halinde kamuya açık mahkeme işlemlerinde ve adli kararlarda da kullanılabilirler.

3. Maddeler halinde aşağıda sıralanan hiç bir durumda 1. ve 2. fıkra hükümleri anlaşmaya taraf olan devletleri yükümlülük altına sokacak şekilde yorumlanamaz.

- a) Alınmış olan idari tedbirleri herhangi bir akit devletin yasalarına ve idari uygulamalarına bağlı olarak yürütmek.
- b) Yasaların, BM Model Sözleşmesinin veya anlaşmaya taraf olan diğer devlet vergi idarelerinin normal zamanlarda elde edemeyecekleri bilgileri elde etmek.
- c) Herhangi bir ticari, sınai, mesleki sırrı veya ticari süreci ifşa edecek ya da kamu düzenini bozacak olan bilgileri açıklamak.

4. Anlaşmaya taraf olan herhangi bir akit devlet tarafından 26. maddeye uygun olarak herhangi bir bilgi istenirse, diğer akit devletler kendi vergi amaçlarına yönelik bu bilgilere ihtiyaç duymasalar dahi, istenen bilgileri elde etmek için bilgi toplama yöntemlerini kullanmakla yükümlüdür. Fakat bu yükümlülükte 3. fıkra ele alınmakta olan sınırlamalara tabidir. Ayrıca bu sınırlamalara ek olarak akit devletlerin ulusal herhangi bir çıkarları olmadığı gerekçesiyle bilgi aktarımını reddetme hakkına izin verilemez.

5. Hiçbir durumda üçüncü paragrafta yer alan hükümler bilginin sadece bir bankada, mali kurumda, bir kuruma bağlı olarak hareket eden bir kişide veya vekil sıfatıyla işlem yapan birinde bulunması akit devletlere bilginin sunulmasını reddetme hakkını vermez.

6. Yetkili makamlar sürekli birbirleri ile iletişim halinde olup istişare yaparak, 1. fıkra uyarınca bilgi alışverişinde bulunulması hususunda ilgili usul ve teknikleri sürekli olarak geliştirir.

BM Model Anlaşması'nın yukarıda detaylı bir şekilde açıklanmış olan 26. maddesi görüldüğü üzere vergisel bilgi değişimine ilişkin önemli birçok bilgiyi içermektedir. Ayrıca 26. maddede ele alınan fıkralardan açıkça anlaşıldığı üzere uzun zamandır vergi dünyasında önemli bir sorun haline gelmiş olan vergi kaçakçılığı ile mücadele edilerek, vergisel gelir kaybına neden olan bu durumun ortadan kalkması aşamasında etkili çözümler sunulmaktadır. Bu sebeplerden dolayı 26. madde uzun yıllardır uluslararası düzeyde yürütülmekte olan vergisel bilgi değişimi uygulamalarında çok önemli bir yere sahiptir. Ayrıca bilgi değişimine yönelik imzalanan çoğu anlaşma metninin de temelini oluşturdğu bilinmektedir.

Birleşmiş Milletler Model Anlaşması her ne kadar OECD Model Anlaşmasına benzetilse de özellikle, BM Modeli vergi kaçakçılığı ile mücadele konusunda vergi idareleri arasında kuvvetli bir işbirliğinin sağlanmasını gerekli görmesi noktasında OECD Modelinden farkını ortaya koymaktadır (Bakar, 2012: 39). Bahsi geçen bu iki anlaşma metinlerine ait 26. maddeler ilk bakıldığında her ne kadar aynıymış gibi görünseler de bir takım farklılıklar söz konusudur. Örneğin OECD Model Anlaşma metninde yer alan 26. madde toplamda 5 fıkradan oluşmaktadır. Buna karşılık BM model Anlaşmasındaki aynı maddenin kapsamı biraz daha geniş tutularak 6 fıkra halinde düzenlenmiştir. Ayrıca burada OECD Model Anlaşmasından farklı olarak, bilgi değişimi konusunda sürekli yenilikler yapılacağına dair bir açıklamaya da yer verilmiştir. Çünkü hızla globalleşen dünya ekonomisi, değişen ve gelişen sosyo-kültürel yapılar ve tüm bunlara ek olarak ihtiyaçların sürekli farklılaşıyor olması neticesinde sürece ayak uydurabilmek adına sürekli revizyona giderek çağa uyum sağlanması gerekmektedir.

Günümüzde yürürlükte olduğu tahmin edilen 3000'den fazla çifte vergileme anlaşması dayanak olarak ya OECD Model Anlaşmasını ya da BM Model Anlaşmasını kabul etmektedir (Ateş, 2015: 669). Bu iki öncü model anlaşma metinleri içerisinde ise en fazla üzerinde durulan unsur ise hiç şüphesiz vergisel bilgi değişimi olmuştur. Birçok benzer özellikleri bulunan BM Model Anlaşması ve OECD Model Anlaşması çoğu zaman birbirlerine eş değer nitelikte kabul edilmektedir. En önemli ortak özellikleri ise yapılan tüm çalışmalarda tutarlılığın ön planda olmasıdır (UN, 2011: 6). Fakat BM Model Anlaşması daha geniş kapsamlı ve etkileri daha büyük alanlara yayılan bir niteliğe sahiptir. Özellikle BM Model Anlaşması vergi kayıp ve kaçaklarına vurgu yaptığı için diğer bilgi değişim modellerinden bir takım farklılıklar göstermekte ve daha fazla önem arz etmektedir (Yıldırım, 2011: 165). Aslında OECD Modeli de vergi kayıp ve kaçakçılığını azaltabilmek için bilgi değişimini gerekli görmüştür fakat BM Modeli bu konuyu daha kapsamlı bir şekilde ele aldığı için daha etkili sonuçlara ulaştığı söylenebilir. Bu nedenle BM Modelinin OECD Modelinden farklı olduğu değil aksine OECD Modeli ile ele alınan hükümlerin BM Modeli ile pekiştirildiği ve hatta genişletildiği sonucuna varılmaktadır (Öner, 2008: 106). Ayrıca OECD Modelinde ancak yorumla

ortaya çıkan bazı ifadeler BM Anlaşma Modelinde daha net bir şekilde ele alınmaktadır, bu da BM Anlaşma Modelinin daha anlaşılır ve kapsamlı olmasına katkı sağlamaktadır. Tüm bunlara ek olarak BM Model Anlaşma metni, OECD Model anlaşma metnine nazaran özellikle az gelişmiş ülkelere ilişkin hükümler içermektedir. Bu nedenle BM Modeli bir nevi az gelişmiş ülke ekonomilerine destek amaçlı yürütülen yardım politikalarının da bir parçası niteliğindedir (Yıldırım, 2011: 165).

BM Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Arası Vergi Anlaşmaları Uzman Grubu (BM) kurulduğu ilk günden bu yana ülkeler arasındaki bilgi alışverişine yönelik yapılan bütün çalışmalarda önemli bir yer edinmiştir. Çünkü dönem içerisinde yapılan çalışmalardan anlaşıldığı üzere mükelleflerin vergi kaçırımları veya vergiden kaçınma yollarına başvurmaları ciddi gelir kayıplarına neden olmaktadır. Bu olumsuzluğun önüne geçilebilmesi içinde tüm üye ülkelere göre bilgi değişimi, etkili bir çözüm yöntemi olarak kabul edilmektedir. Özellikle geliştirmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelerdeki üst düzey araştırma kapasitesinden yararlanabilmek için bilgi değişimine ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle vergisel alanda imzalanan bir bilgi değişimi anlaşması geliştirmekte olan ülkeler için vergi gelirlerini tespit edebilmeleri noktasında önemli bir katkı sağlamaktadır (Mulligan, 1982: 135).

Birincil amacı, vergi idarelerinin yetkileri ile mükelleflerin hakları arasındaki dengeyi doğru bir şekilde kurmak olan BM Model Anlaşması belirli sınırlandırılmalara tabidir. Fakat bu sınırlamalar ülkelerin kendi iç düzenlerine göre farklılıklar gösterebilen, her ülke için aynı kalıbın uygulanmasının zorunlu olmadığı sınırlamalardır. BM Model Anlaşmasında vergi idarelerinin dengeyi koruması için yapması gereken en önemli şey ise adil ve gerçeklik ilkeleri çerçevesinde hareket etmesi gerektiğidir. Çünkü BM Modelinde tıpkı OECD Modelinde olduğu gibi en önemli kriter tutarlılıktır (Öner, 2008: 103).

BM Anlaşma Modeli vergilendirme hususunda yetkili olan makamların bilgi alışverişini gerçekleştirirken nasıl bir yol izleyeceklerine ilişkin kendi aralarında ayarlamalar yapabilmelerine fırsat sunması nedeniyle anlaşmaya taraf olan ülkelere büyük bir avantaj sunmaktadır. Ayrıca BM Model Anlaşması vergilendirme hakkının hangi ülkede olduğuna karar verilmesi hususunda ikamet ülkesi ile kaynak ülkesi arasında bir karşılaştırılma yapıldığında, önceliği kaynak ülkesine vermektedir. Bu durum özellikle geliştirmekte olan ülkeler için özel bir önem taşımaktadır. Çünkü genellikle geliştirmekte olan ülkeler üretim aşamasında ucuz iş gücü imkânı sunduğu için birçok büyük firma tarafından üretim bu tür ülkelere gerçekleştirilmektedir. Fakat mükelleflerin ikametgahı dolayısı ile geliştirmekte olan ülkelere gelir vergilendirilmemektedir. BM Modeli ile bu sorunun kısmen de olsa önüne geçilmesi için üretimin gerçekleştirildiği kaynak ülke vergilendirme açısından öncelikli hale getirilmiştir. Fakat bu durum her ne kadar geliştirmekte olan ülkeleri ilgilendiren bir mesele gibi görülse de bazı gelişmiş ülkelerinde yapmış oldukları ikili anlaşmalarda aranan bir özellik niteliğindedir (UN, 2011: 7). Tüm bu nedenlerden dolayı bahsi geçen avantajlardan

yararlanmak isteyen başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere birçok ülke BM Anlaşma Modeline taraf olmuştur.

2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Modeli

İlk olarak 1996 yılında yayınlanmış olan ABD Modeli, 15 Kasım 2006 yılında yapılan bir takım değişikliklerle yeniden düzenlenmiştir. Başlangıçta OECD Model anlaşma metnindeki gibi 5 fıkradan oluşan ABD Modeli Anlaşma metni daha sonra duyulan ihtiyaçlar doğrultusunda 4 fıkra daha eklenerek toplamda 9 fıkra halinde düzenlenmiştir. Böylece anlaşma metninin içeriği ve kapsamı bi hayli genişletilmiştir. Eklenen bu yeni fıkralar ile bilgi paylaşımı daha etkili bir hale getirilmiş. Yapılan bu değişiklikler nedeniyle ABD Modeli ile OECD Model Anlaşma metni ve içeriği arasında bi hayli farklılıklar ortaya çıkmıştır (Yonah ve Tittle, 2007: 35).

Hazırlanmış olan ABD modeli hem bilgi değişiminin kapsamını genişletmekte hemde bir nevi klavuz niteliği taşır gibi belirlenen amaçların nasıl gerçekleşeceğine ilişkin hükümler içermektedir. Diğer Model Vergi anlaşmalarından farklı olarak ABD Vergi Modelinde ele alınan bilgi değişimi sadece anlaşma kapsamında yer alan bilgilerle sınırlandırılmamıştır ve içeriği bi hayli geniş tutularak her türlü vergiyi kapsamaktadır. Ayrıca ABD Modeli şahit ifadeleri, belgelerin onaylı kopyaları, kayıtlar, defterler, denetim raporları gibi önemli kayıt ve dökümanların sağlanmasını ve yapılan işlemlerin bunların doğrultusundan yapılmasını gerekli görmektedir. Tüm bunların yanında diğer model vergi anlaşmalarından farklı olarak ABD Modelinde tahsilatta yardımlaşma konusuna da yer verilmektedir (Öner, 2008: 107). Tahsilatta yardımlaşma ile sözleşmeye taraf olan ülkeler arasında A devletinin kendi vergi alacağının tahsil edilmesi hususunda diğer bir devletten (B devleti) yardım talebinde bulunması sonucu, B devletinin bahsi geçen vergiyi kendi vergi alacağıymış gibi tahsil etmesi husunda gerekli bütün işlemleri yaparak vergi alacağını tam ve eksiksiz bir şekilde tahsil etmesi ve A devletine aktarım gerçekleştirmesidir (Bıyık, 2018).

2.2.3. Türk Projesi

Vergisel anlaşmaların hazırlanmasında temelde iki dayanak haline gelmiş olan OECD Modeli ve BM Modeli dışında ABD Modelinde olduğu gibi ülkelerin kendi iç hukukları çerçevesinde dizayn edilmiş farklı model anlaşma metnlerinin de olduğu görülmektedir. Örneğin ilk zamanlar Türkiye, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik yapı nedeniyle dünya genelinde imzalanan vergi anlaşmalarına çekimser yaklaşmış olsa da bir süre sonra bunun bir gereklilik olduğunu fark ederek önemli adımlar atmaya başlamıştır. Özellikle de OECD Modelinin sadece gelişmiş ülkeleri içine alan bir anlaşma metnine dayanıyor olması, Türkiye'nin 1970'li yıllara kadar herhangi bir vergi anlaşmasına taraf olmamasına neden olmuştur. Fakat zamanla diğer ülkelerin imzaladığı vergisel anlaşmalardan doğan ayrıcalıkların cazip hale gelmesi ve dünya pazarında yer edebilmek için bu tür anlaşmalara ihtiyaç duyulması sonucunda, Türkiye ilk zamanlardaki çekimser tutumunu değiştirmiştir (Başok, 2016: 55).

Gelişen dünyaya ayak uydurmak ve vergisel bilgi değişiminin sunduğu avantajlardan yararlanmak adına atılan adımlar neticesinde Türkiye 1969 yılında ‘Gelir ve Servet Vergilerinde Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Amacıyla Yapılacak Anlaşmalar için Türk Projesi’ isimli bir proje hazırlanmıştır. Hazırlanan Türk Projesi birçok yönden BM Modeline benzerlikler göstermekle beraber Türkiye için uluslararası alanda vergi konularında atılmış çok önemli bir adımdır. Türk Projesinde, aynı BM Modellerinde olduğu gibi, OECD Modelinde ikametgâh ülkesinin vergilendirme yetkisine bırakılan bazı gelir unsurlarının vergilendirme yetkisinin kaynak ülkesine bırakılmasını esas almaktadır. Yani gelişmekte olan ülkeleri ön plana çıkarmaya yönelik hazırlanmış bir projedir (Başak, 2005: 83).

Hazırlanmış olan bu proje temelde çifte vergilendirme ile ortaya çıkan olumsuzlukları gidererek bu sayede vergi gelir kaybını en aza indirmek için uygulanmaya başlamıştır. O dönemde açıkça belirtilmiş olmasada hazırlanmış olan Gelir Vergisi ve Servet Vergilerinde, ‘Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Amacıyla Yapılacak Anlaşmalar için Türk Projesi’ isimli çalışma özellikle çifte vergilendirme sorununu çözümlemek adına atılmış önemli bir adımdır. Zaten bilindiği üzere vergisel konulardaki bilgi değişimi ilk olarak çifte vergilendirmeyi önlemek amaçlı hazırlanmış olan sözleşme metnlerinin içerisinde yer almaktaydı bu nedenle çifte vergilendirmenin önüne geçmek adına atılan adımlar aslında vergisel bilgi değişimini güçlendirici adımlardır. Ayrıca bu proje ile beraber sunulan çözüm önerileri arasında bilgi değişimi kaçınılmaz bir unsurdur. Bu nedenle açıkça ifade edilmemiş olsa da Türk Projesi, bu nevi vergisel konularda bilgi değişimini gerekli kılan bir takım unsurlarıda içermektedir. Çünkü çifte vergilendirme sorununun çözüme kavuşturulabilmesi için uygulanmakta olan en etkili yöntemlerden birisi, daha önce detaylı bir şekilde açıklandığı üzere vergisel konulardaki bilgi değişimidir (Başak, 2016: 55).

Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Amacıyla Yapılacak Anlaşmalar için Türk Projesinde ve bilgi değişimine ilişkin birçok vergi anlaşmasında, OECD standartları adeta bir klavuz olarak kabul edilmiştir. Bu standartlar doğrultusunda toplanan bütün bilgiler belirli kısıtlamalara tabi tutulmuştur. Bu kısıtlamalardan en önemlisi ise belirli bir amaç için istenen bilginin gizli tutulacağı ilkesidir. Ayrıca anlaşma metinleriyle garanti altına alınmış olan bu gizlilik ilkesi OECD Model Konvansiyonunda meydana gelen yeniliklere paralel bir şekilde değişiklikler göstermektedir (Öner, 2008: 123).

Yukarıda ele alınan çeşitli ülke ve bölgelere ait vergisel konulardaki bilgi değişimi modelleri, her ne kadar ülkelerin vergi kayıp kaçakları ve zararlı vergi rekabeti gibi olumsuzlukların önüne geçerek vergi gelirlerini maksimuma çıkarmak amacıyla tasarlanmış olsalar da anlaşma metinlerinde Türk Projesinde de olduğu gibi belli başlı kısıtlamalar mevcuttur. Çünkü teknolojinin temel dinamiği olduğu kabul edilen ve özellikle finansal ve ticari faaliyetlerde kendini gösteren küreselleşme süreci dünya ekonomisine yeni bir boyut kazandırarak ülke sınırlarını ortadan kaldırmıştır. Bu durumda mükelleflerin, elde etmiş oldukları gelirler ve mevcut malvarlıklarını tam olarak belgelemeyip

ödemeleri gereken vergileri kısmen vergi kaçırma kısmen vergi kaçakçılığı gibi yöntemlerle eriterek ülkelerin vergi gelir kayıpları yaşanmasına neden olmaktadır (Kahriman ve Tepekule, 2014: 86).

Ele alınan tüm bu olumsuzlukların önüne geçebilmek için geliştirilen vergisel bilgi değişimi, ülkelerin vergi otoritelerine sınırsız bilgi edinme hakkını vermemektedir ve yapılan anlaşmalarla bu durum belli bir çerçeveye oturtulmuştur. Oluşturulan bu sınırlamalar bazen bilgiye ulaşma yönetiminin belirlenmesiyle bazen de elde edilen bilginin nerelerde ve ne şekilde kullanılacağı ya da kimlere sunulacağı konusunda kısıtlanmıştır (Öner, 2008: 120). Bahsi geçen bu sınırlamaların neler olduğu anlaşma metinleri incelendiğinde eklenen maddelerde açıkça ifade edilmektedir. Bu sayede mükellefler bilgi değişimi sürecinde vergi otoriteleri karşısında korunmakta ve mükelleflerin ticari veya finansal bilgilerini koruma altına almaktadır. Bu nedenle özellikle vergi gelir kaybının önüne geçebilmek için hazırlanmış olan vergisel bilgi değişimi, vergi mahremiyeti ilkesini ihlal etmemekte ve belirlenen sınırlar içerisinde bilgi aktarımları gerçekleştirilmektedir.

2.3. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Taraf Olduğu Vergisel Bilgi Değişimi Anlaşma Örnekleri

Bu başlık altında öncelikle Türkiye'nin de üyesi olduğu OECD ülkelerinin otomatik bilgi değişimi yöntemine karşı izledikleri tutumlar ve konuya ilişkin atılan adımlar ele alınacaktır. Ardından Türkiye'nin taraf olduğu Vergisel Bilgi Değişimi anlaşma örnekleri beş ayrı başlık altında ayrıntıları ile sunulacaktır.

2.3.1. OECD Üye Ülkelerinde Otomatik Bilgi Değişimi

Günümüzde vergisel konulardaki otomatik bilgi değişimi sayesinde; anlaşmaya üye olan devletler ticari ve finansal faaliyetler yürütürken kaç eleman çalıştığını, elde edilen gelir sonucunda tahakkuk eden ve ödenen vergileri ayrıca geçmiş yıllara ait kar ve zararlara ilişkin bilgileri kolaylıkla elde edebilmektedir. Böylece gerçekleştirilen birçok ticari ve finansal faaliyette şeffaflık artmakta ve devletler daha yüksek karlar elde etme fırsatı yakalamaktadır (Ortaç ve Orkunoğlu Şahin, 2018: 12). Ayrıca otomatik bilgi değişimi, ciddi gelir kayıplarına sebep olan vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi içinde etkili bir alternatif yöntemdir. Ele alınan belli başlı nedenlere istinaden vergisel bilgi değişimi ve özellikle otomatik bilgi değişimi dünya ekonomisinde daha fazla ihtiyaç duyulan ve her geçen gün küresel ölçekte daha da popüler hale gelen bir uygulamaya dönüşmüştür (Kahriman ve Tepekule, 2014: 98). Bu nedenle özellikle son 30-40 yıl içinde ülkeler vergisel konulardaki otomatik bilgi değişimine ilişkin önemli çalışmalar yürütmeye başlamıştır.

Otomatik bilgi değişimi ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren, konuya ilişkin en güncel ve etkin çalışmalar hiç şüphesiz ki vergisel konularda saydamlığı ve tutarlılığı temel alan OECD tarafından yürütülmüştür. Özellikle 2011 yılında, OECD tarafından 'Vergi Konularında Karşılıklı

İdari Yardımlaşma Sözleşmesi' hazırlanarak otomatik bilgi değişimi uygulamasına yeni bir soluk getirilmiş ve etki alanları daha da genişlemiştir (Ağbal, 2018). Böylece 2012 yılından bu yana sadece OECD üye ülkeleri değil farklı birçok ülke de siyasi çıkarları doğrultusunda otomatik bilgi değişimine ve beraberinde gelen avantajlara odaklanarak konuya ilişkin ciddi adımlar atmaya başlamıştır (OECD, 2017: 9).

Otomatik bilgi değişimine yönelik artan bu ilgi doğrultusunda 19 Nisan 2013 tarihinde Türkiye'nin de kurucu üye olarak aralarında bulunduğu, dünyanın en büyük 20 ekonomisinden oluşan G-20 (Group of 20) üye ülkelerinin (A.B.D., Almanya, Avustralya, Arjantin, Çin, Brezilya, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya, Sudi Arabistan, Türkiye, Avrupa Birliği Komisyonu) (İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD), 2019) Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları bir araya gelerek konuya ilişkin çalışmalara başlanması yönünde önemli bir takım kararlar almıştır. Bu çalışmaların temelini her ne kadar G-20 ülkeleri atmış olsa da kısa sürede tüm dünyada etkileri hissedilmeye başlanan otomatik bilgi değişimi anlaşmaları zamanla birçok farklı ülkede de uygulanmaya başlatılmıştır. Bu nedenle 12 Haziran 2013 tarihinde Avrupa Komisyonu toplanarak vergisel konulardaki otomatik bilgi alışverişini daha da kapsamlı bir hale getirebilmek için yeni bir yasa önerisi sunmuş ve kabul etmiştir (OECD, 2017: 9). Buna binaen 6 Ekim 2013 tarihinde yapılan yeni bir toplantıyla beraber 'Vergisel Konularda Finansal Bilgilerin Otomatik Değişimi Model Anlaşmasının' oluşturulması yönünde çalışmalar başlatılmış (OECD, 2016: 2).

Hızla globalleşen dünyaya ayak uydurmak ve dünya ekonomisi içinde belirleyici konumda olmak isteyen Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok ülke otomatik bilgi değişimini 'yeni küresel standart' olarak kabul etmiştir. Bu nedenle 23 Şubat 2014 tarihinde, G-20 üye ülkelerinin Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları yeniden bir araya gelerek otomatik olarak vergisel bilgilerin değişimi için küresel bir standardın oluşmasını onaylanmıştır (Ateş, 2015: 674). 21 Temmuz 2014 tarihinde ise OECD tarafından 'Standart for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters' isimli raporla otomatik bilgi değişimine dair birçok standart kesin olarak belirlenmiştir (OECD, 2016: 2).

OECD, otomatik olarak gerçekleşecek olan vergisel bilgi değişimine bir standart getirmek istemiştir çünkü hükümetler arasında bilgi değişiminin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için temelde bir standartın belirlenmesi şarttır. Bu standartların uygulanması aşamasında ise Yetkili Makam Anlaşma Modeli (Model Competent Authority Agreement) ve Ortak Raporlama Standartları (ORS) isimli iki modele ihtiyaç duyulmaktadır (Ortaç ve Orkunoğlu Şahin, 2018: 7). Yetkili Makam Anlaşma Modeli kısaca Vergi idareli arasında imzalanacak olan otomatik bilgi değişimi anlaşmalarının usul ve esaslarını belirtmektedir. Ayrıca ülkeler arasında imzalanan iki ya da çok taraflı vergi anlaşmaları ile Ortak Raporlama Standartları arsında etkileşim sağlayarak, faaliyetler

sonucu ortaya çıkan finansal bilgilerin anlaşmaya taraf olan vergi otoriteleri arasında otomatik olarak değişim sağlanmasını da kolaylaştırmaktadır (Ateş, 2015: 675).

Ortak Raporlama Standartı ise uluslararası finansal kuruluşların ellerindeki finansal verileri vergisel bir amaç doğrultusunda kendi bağlı bulundukları vergi idarelerine sunarken uymaları gereken usul ve esasları ele almaktaadır. Bu nedenle belirlenen bu standartların uygulanabilmesi için Ortak Raporlama Standartının, ülkelerin iç hukukuna eklenerek yasal bir dayanak haline getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca ele alınan bu yasal dayanak Ortak Raporlama Standartlarını kapsayacak bir AB Mevzuatı da olabilir (OECD, 2014: 14).

Vergisel birçok mevzuda etkili ve olumlu sonuçlar sunması sayesinde Şubat 2014'ten Mayıs 2014'e kadar 3 ay gibi kısa bir sürede OECD üyesi olan ve olmayan 60'ın üzerinde ülke ile otomatik bilgi değişiminin standartlarının uygulanacağı ve bu ülkelerin iç hukuklarında da belirlenen standartlara yer verileceğine dair anlaşmalara varılmıştır (OECD, 2014: 10). Kasım 2015'e gelindiğinde ise son olarak Kuveyt'in otomatik bilgi değişimi standartlarını uygulayacağına ilişkin taahhütte bulunması ile toplamda 98 ülkeye ulaşan bu rakam (OECD, 2016: 3) günümüzde 129 ülkeyi kapsamaktadır (Taş, 2019).

Tablo 1: Güncel OECD Verilerine Göre Otomatik Bilgi Değişimi Standartlarını Uygulamayı Taahhüt Eden ve Henüz Etmemiş Olan Ülkeler

2017 yılında ilk kez otomatik bilgi değişimi standartlarını uygulamaya başlayacağını taahhüt eden ülkeler (49)
Anguilla – Arjantin – Belçika – Bermuda – İngiliz Virgin Adaları – Bulgaristan – Cayman Adaları – Kolombiya – Hırvatistan – Kıbrıs – Çek Cumhuriyeti – Danimarka – Estonya – Faroe Adaları – Finlandiya – Fransa – Almanya – Cebelitarık – Yunanistan – Guernsey – Macaristan – İrlanda – İzlanda – Hindistan – Man Adası – İtalya – Kore – Letonya – Jersey – Lihtenştayn – Litvanya – Lüksemburg – Malta – Meksika – Montserrat – Hollanda – Norveç – Polonya – Portekiz – Romanya – San Marino – Seyşel Adaları – Slovak Cumhuriyeti – Slovenya – Güney Afrika – İspanya – İsveç – Turks ve Caicos Adaları – İngiltere.
2018 yılında ilk kez otomatik bilgi değişimi standartlarını uygulamaya başlayacağını taahhüt eden ülkeler (53)
Andora – Antigua ve Barbuda – Aruba – Avustralya – Avusturya – Azerbaycan – Bahamalar – Bahreyn – Barbaros – Belize – Brezilya – Brunei Sultanlığı – Kanada – Şili – Çin – Cook Adaları – Kosta Rika – Curacao – Dominika – Gana – Grönland – Grenada – Hong Kong (Çin) – Endonezya – İsrail – Japonya – Kuveyt – Lübnan – Makao (Çin) – Malezya – Marshall Adaları – Mauritius – Monako – Nauru – Yeni Zelanda – Niue – Pakistan – Panama – Katar – Rusya – Saint Kitts ve Nevis – Saint Lucia – Saint Vincent ve Grenadinler – Samoa – Sudi Arabistan – Singapur – Sint Maarten – İsviçre – Trinidad ve Tobago – Türkiye – Birleşik Arap Emirlikleri – Uruguay – Vanuatu.

Tablo 1: (Devamı)

2019-2020 yıllarında ilk kez otomatik bilgi değişimi standartlarını uygulamaya başlayacağını taahhüt eden ülkeler (5)
Albania (2020) – Kazakistan (2020) – Maldivler (2020) – Nijerya (2019) – Peru (2020).
Henüz otomatik bilgi değişimi standartlarını uygulamaya başlamamış olan gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler (44)
Ermenistan – Benin – Botsvana – Burkina Faso – Kamboçya – Kamerun – Çad – Fildişi Sahili – Cibuti – Dominik Cumhuriyeti – Ekvator – Mısır – El Salvador – Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti – Gabon – Gürcistan – Guatemala – Guyana – Haiti – Jamaika – Kenya – Lesoto – Liberya – Madagaskar – Moritanya – Moldova – Moğolistan – Karadağ – Fas – Nijer – Papua Yeni Gine – Paraguay – Filipinler – Ruanda – Senegal -Sırbistan – Tanzanya – Tayland – Togo – Tunus – Uganda – Ukrayna.

Kaynak: OECD, 2018

Yukarıdaki tabloda 2017 yılı içerisinde otomatik bilgi değişimine ilişkin OECD standartlarını uyulacağını taahhüt eden ülkeler arasında yer alan Kıbrıs adanın tamamını ifade etmemektedir. Listede yer alan ‘Kıbrıs’ yalnızca adanın Güney kısmını yani Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyetini temsil eden Kıbrıs Rum Cumhuriyetini ifade etmektedir (OECD, 2018).

Bu ülkelerden bazıları her ne kadar daha önceki yıllarda taahhütte bulunarak anlaşmaları imzalamış olsalar da ülke içindeki ekonomik ve hukuksal şartlar bu tür bir bilgi akışına henüz elverişli olmadığından dolayı otomatik bilgi değişimi uygulamasına 2017 ve 2018 yılları itibari ile başlayacaklarını belirtmişlerdir. Örneğin bu tür ülkelerden biri olan Türkiye, bahsi geçen protokolü 03 Kasım 2011 tarihinde imzalamış olmasına rağmen onay birimi olan Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçmesi 6 yıl sürmüştür ve bu süre Türkiye’nin onay süreci en fazla uzayan ülke olarak anılmasına neden olmuştur. Bu süre sonunda 03 Mayıs 2017 tarihinde parlamento tarafından onaylanan sözleşmenin 01 Temmuz 2018 günü yürürlüğe gireceği taahhüt edilmiştir. 2018 yılında uygulamaya başlayacağını taahhüt eden ülkeler arasında yer alan Türkiye, bu taahhüdünü 22-28 Ekim 2014 tarihleri arasında Berlin’de gerçekleştirilmiş olan ‘OECD Şeffaflık ve Bilgi Değişimi Formu’nda açıklamıştır (OECD, 2018). Fakat Ocak 2018’de, dönemin Hazine ve Maliye Bakanı Naci AĞBAL’ın yapmış olduğu açıklamaya istinaden 2018 yılı itibari ile vergisel konulardaki özellikle AB üye ülkeleri başta olmak üzere, diğer ülkelerle karşılıklı olarak otomatik bilgi değişimine geçilebilmesi için idari, teknik ve yasal alt yapının henüz hazır olmadığı, Türkiye’nin bütün bu eksiklerini en geç Aralık 2019 tarihine kadar tamamlayabileceğini belirtilmiştir. Yani Türkiye deklare edilen tarih doğrultusunda taahhüdünü yerine getirememiştir. Ayrıca Ağbal; Türkiye’nin hangi ülkelerle otomatik bilgi değişiminde bulunacağını, süreç aktif bir şekilde uygulanmaya başladığı zaman Bakanlar Kurulu kararı ile belirleneceğini de ifade etmiştir (Ağbal,

2018). Fakat Aralık 2019 sonu itibarıyla ne yazık ki Türkiye bu taahhüdünü yine yerine getirememiştir (Taş, 2019).

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere farklı yıllarda olsa da OECD kurucu üyesi olan Avustralya, Kanada, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Almanya, İtalya, İngiltere, Belçika, Danimarka, İrlanda, Yunanistan, İsviçre, İsveç, İspanya, İzlanda, Norveç, Portekiz ve Türkiye tarafından otomatik bilgi değişimine ilişkin en güncel standartlara uygun hareket edileceği eksiksiz olarak taahhüt edilmiş fakat bazı ülkeler tarafından bu taahhütler henüz yerine getirilememiştir (İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD), 2019).

Tablo 2: 2018 Yılında İlk Kez Otomatik Bilgi Değişimi Standartlarını Uygulamaya Başlayacağını Taahhüt Edip Taahhüdünü Gerçekleştiremeyen Ülkeler

Teknik Alt Yapılarındaki Eksiklikler Nedeniyle Taahhüdünü Yerine Getiremeyen Ülkeler
Marshall Adaları, Monserrat, Rusya, Saint Vincent ve Grenadinler
Yasal Mevzuatlarındaki Eksiklikler Nedeniyle Taahhüdünü Yerine Getiremeyen Ülkeler
Antigua ve Barbuda, Brunei Sultanlığı, Dominika, İsrail, Niue, Katar, Sint Maarten, Trinidad ve Tobago, Türkiye, Vanuatu

Kaynak: Özdemir, 2020: 86

Bunlara ek olarak OECD kurucu üyelerinden bu listede yer almayan fakat dünya ekonomisinde saygın bir yere sahip olan ABD de otomatik bilgi değişimine ilişkin yıllarca çok önemli çalışmalar yürüten ülkelerden birisidir (İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD), 2019). Özellikle Amerika Birleşik Devletleri, 18 Mart 2010 tarihinde çıkarmış olduğu (Foreign Account Tax Compliance Act) FATCA yani Yabancı Hesaplar Vergi Mevzuatına Uyum Yasası ile otomatik bilgi değişimine gösterdiği önemi fazlasıyla ortaya koymuştur (Kahriman ve Tepekule, 2014: 98). Hazırlanmış olan bu yasa ile ABD mukimi olan finansal kuruluşların vergi gelirlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu nedenle finansal kuruluşların bir takım yükümlülüklerle uyum sağlaması için zorunluluklar da getirilmiştir. Ayrıca ABD’de bulunan vergi mükellefleri elde etmiş oldukları vergi gelirlerini vergi otoritelerine eksiksiz bir şekilde beyan etmedikleri takdirde, ABD bu tür finansal kuruluşlara bir takım yaptırımlar uygulamaktadır (GİB, 2015). Örneğin, küresel düzeyde etkileri hızla yayılmış olan FATCA’ya uyum sağlanmadığı takdirde finansal kuruluşların ABD bankaları ile aralarındaki ithalat ve ihracat sürecinde ortaya çıkan bağlantılarının kısıtlanması ya da tamamen ortadan kaldırılması söz konusu olmaktadır. Ayrıca FATCA ile belirlenen yükümlülüklerle uyum sağlanmadığı tespit edilen finansal kuruluşların, Amerikan kaynaklı gelirleri üzerinden yapılan ödemelerde %30 oranında stopaj kesintisi yapılmaktadır (Kartal ve Yüksel, 2017: 30).

2.3.2. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin Taraf Olduğu Vergisel Bilgi Değişimi Anlaşma Örnekleri

Türkiye, Tablo 3'te görüldüğü üzere şimdiye kadar ilki 2010 yılında olmak üzere 19 Mart 2018 tarihi itibarıyla toplam da 5 ülke ile vergisel bilgi değişim anlaşması imzalamıştır.

Tablo 3: Türkiye'nin Taraf olduğu ve Yürürlükte Bulunan Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşmaları

Taraf Ülke	Anlaşmanın İmzalandığı Tarih	Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih ve Numara	Yürürlüğe Giriş Tarihi	Vergiler Açısından Uygulanmaya Başladığı Tarih
Jersey	24/11/2010	25/07/2013 – 28718 (m.)	11/09/2013	11/09/2013
Bermuda	23/01/2012	27/04/2013 – 28630	18/09/2013	18/09/2013
Guernsey	13/03/2012	02/08/2017 – 30142 (m.)	06/10/2017	06/10/2017
Man Adası	21/09/2012	23/11/2018 – 30604	07/10/2017	07/10/2017
Cebelitarık	04/12/2012	23/11/2018 – 30604	15/02/2018	15/02/2018

Kaynak: GİB, 2018

2.3.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Jersey Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması

Türkiye Hükümeti ile Jersey Hükümeti arasında 24 Kasım 2010 tarihinde, Londra'da imzalanıp 11 Eylül 2013 tarihinde yürürlüğe girerek, vergiler üzerinde uygulanmaya başlanan 'Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması' Türkiye'nin vergisel bilgi değişimine ilişkin imzalamış olduğu ilk anlaşmadır (GİB, 2018, https://www.gib.gov.tr/uluslararası_mevzuat). Ayrıca bu anlaşma, vergi kayıp ve kaçaklarının önüne geçilebilmesi ve vergi cenneti olarak kabul edilen ülkelerle zararlı vergi rekabeti gibi konularda çekişme yaşanması gibi olumsuz durumlara karşı önlemler alınması açısından Türkiye için büyük bir öneme sahiptir. Vergi Cennetleri olarak kabul edilen ülkelere ilişkin herkesin üzerinde uzlaştığı kesin bir tanımlama henüz yapılamasa da ortak

özellikleri olarak; özellikle yabancı yatırımcıları çekebilmek için çok düşük vergi oranlarına ve vergiyle ilgili bazı kolaylıklara sahip olan özel bölgeler olduğu söylenebilir (Öztürk ve Ülger, 2016: 237). Bu nedenle Türkiye, Jersey Hükümeti gibi vergi cenneti olarak kabul edilen belli ülkeler ile bu türden anlaşmalara giderek vergisel alanda kendini koruma altına almaya çalışmaktadır. Cezai ve hukuki vergi konularındaki bilgi değişimini geliştirmek ve kolaylaştırmak amacıyla hazırlanmış olan ve tarafların yalnızca kendileri ile ilgili yükümlülüklerini kapsayan Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşma metni, toplamda 13 maddeden oluşmaktadır. Adı geçen anlaşmaya ilişkin olarak vergisel konularda bilgi değişimini kolaylaştırabilmek açısından 24 Kasım 2010 tarihinde ‘Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşmasının Yorumlanması veya Uygulanmasına İlişkin Olarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Jersey Hükümeti Yetkili Makamları Arasında Mutabakat Zaptı’ imzalanmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2011: 14).

Anlaşmanın amacı ve kapsamı 1. Madde de şu şekilde ele alınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Jersey Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararası_mevzuat/JERSEY.pdf):

Tarafların yetkili makamları, Anlaşma ile uyumsuzluk göstermediği sürece, taraflar, politik alt bölümleri veya mahalli idareleri adına alınan her tür ve tanımdaki vergilere ilişkin iç mevzuat hükümlerinin uygulanması ve idaresi ile ilgili olduğu düşünülen bilgileri sağlama konusunda bilgi değişimi suretiyle yardımlaşacaklardır. Söz konusu bilgiler, bu vergilerin tarihi, tahakkuku ve tahsilâtı, vergi alacaklarının cebri icrası ve tahsilâtı veya vergiyle ilgili sorunların incelenmesi veya takibine ilişkin olduğu öngörülen bilgileri kapsayacaktır. Bilgiler bu anlaşma hükümlerine uygun olarak değişime tabi tutulacak ve 8 inci maddede öngörüldüğü şekilde gizlilik hükümlerine tabi olacaktır. Talepte bulunulan tarafın mevzuatı veya idari uygulamalarıyla kişilere sağlanmış olan haklar ve koruyucu hükümler, etkin bilgi değişimini gereksiz bir şekilde önlemediği veya geciktirmediği ölçüde uygulanmaya devam eder.

Anlaşma metni incelendiğinde ilerleyen maddelerinde, Anlaşmanın Yetki Alanı, Kapsadığı Vergiler, Tanımlar, Talep Üzerine Bilgi Değişimi, Yurtdışındaki Vergi İncelemeleri, Talebin Reddedilmesi İhtimali, Gizlilik, Giderler, Uygulama Mevzuatı, Karşılıklı Anlaşma Usulü, Yürürlüğe Girme ve Yürürlükten Kalkma başlıkları altında anlaşmaya ilişkin bütün gerekli bilgiler açıkça ele alınmıştır.

Anlaşma metninin 2. ve 3. maddelerinde, anlaşmaya taraf olmuş iki devletin kendi iç hukuki çerçeveleri içerisinde topladıkları her türlü verginin bilgi değişimine tabi olduğu fakat bazı özel hallerde de talebin yerine getirilmeyeceğine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Örneğin talep edilen bilgi eğer ki bilgi talebinde bulunulan tarafın elinde mevcut değilse veya egemenlik sınırları dahilinde bulunan kişi ve kurumaların elde etmesi mümkün olmayan bilgilerse bu bilgileri temin edip karşı tarafa sunmak zorunluluğu yoktur. 4. maddesinde anlaşma metni içerisinde geçen terimlerin tanımlamasını ve bahsi geçen bu kavramların kapsama alanları ele alınmıştır (TBMM, 2014: 15). Anlaşma metninin 5. maddesine gelindiğinde ise yöntem olarak bilgi değişim türlerinden yaygın bi

kullanım alanına sahip olan ‘Talep Üzerine Bilgi Değişimi’ yönteminin kullanılacağı anlaşılmaktadır.

6 fıkra halinde ele alınan talep üzerine bilgi değişimin anlaşma metnindeki orijinal hali ise şu şekildedir (Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Jersey Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararası_mevzuat/JERSEY.pdf):

1. Talepte bulunulan Tarafın yetkili makamı, 1 inci maddede belirtilen amaçlar bakımından, talep üzerine bilgi sağlayacaktır. Söz konusu bilgi değişimi, talepte bulunulan Tarafın kendi vergi amaçları bakımından böyle bir bilgiye ihtiyaç duyup duymadığı veya incelemeye konu olan işlemin talepte bulunulan Tarafın kendi ülkesinde gerçekleşmesi halinde, talepte bulunulan Tarafın kanunlarına göre suç teşkil edip etmediğine bakılmaksızın yapılacaktır. Talepte bulunulan Tarafın yetkili makamı talep ettiği bilgiye başka yollardan ulaşamıyorsa veya bu bilgiye ulaşması aşırı zorluğa neden oluyorsa ancak bu durumda bu madde kapsamında bilgi talebinde bulunabilecektir.

2. Talepte bulunulan Tarafın yetkili makamının elinde bulunan bilgi, bilgi talebini karşılamak için yeterli değilse, talepte bulunulan Taraf, kendi vergi amaçları bakımından böyle bir bilgiye ihtiyacı olup olmadığına bakılmaksızın, talep edilen bilgiyi talepte bulunan Tarafa sağlamak için gerekli olan tüm bilgi toplama tedbirlerini kullanacaktır.

3. Talepte bulunan Tarafın yetkili makamı özel olarak talep etmiş ise, talepte bulunan Tarafın yetkili makamı, iç mevzuat hükümleri izin verdiği ölçüde, bu madde kapsamında tanıkların yazılı ifadeleri ve kayıtların asıllarının onaylı kopyalarını gönderecektir.

4. Her bir Taraf, Anlaşmanın 1 inci maddesinde belirtilen amaçlar bakımından ve 2 nci maddesinde uygun olarak, kendi yetkili makamını aşağıda belirtilen bilgileri talep üzerine edinme ve sağlama konusunda yetkili kılınacaktır.

a) Bankaların, diğer finansal kurumların ve temsilci ile mütevelliler dahil bir acente veya yediemin gibi hareket eden herhangi bir kişinin elinde bulunan bilgiler;

b) (i) Şirketlere, ortaklıklara ve diğer kişilere ilişkin – bir mülkiyet silsilesindeki tüm bu kişilere ait mülkiyet bilgileri dahil – yasal ve gerçek mülkiyet bilgileri;

(ii) Vakıflar (trust) bakımından, kurucular, mütevelliler, denetçiler ve lehtarlar ilişkili bilgiler;

(iii) Dernekler (foundation) bakımından, kurucular, dernek kurul üyeleri ve lehtarlar ilişkili bilgiler;

(iv) Toplu yatırım planları bakımından, hisseler, birimler ve diğer menfaatlere ilişkin bilgiler; Bu anlaşma, Taraflara, halka açık şirketler veya kamu toplu yatırım fon veya planları ile ilgili mülkiyet bilgilerini – bu bilgiler aşırı zorluğa yol açmadan elde edilmedikçe - elde etme ve sunma yükümlülüğü getirmez.

5. Talepte bulunan Tarafın yetkili makamı, Anlaşma uyarınca bilgi talebinde bulunurken, istenilen bilginin açıkça taleple ilgili olduğunu göstermek amacıyla, talepte bulunulan Tarafın yetkili makamına aşağıdaki bilgileri yazılı olarak verecektir:

a) Hakkında inceleme veya soruşturma yürütülen kişinin kimliği; b) Bilginin hangi dönem için talep edildiği;

c) Talep edilen bilginin mahiyeti ve talepte bulunan Tarafın bu bilgiyi hangi şekilde almayı tercih ettiği;

d) Bilginin hangi vergi amaçları bakımından istenildiği;

e) Talep edilen bilginin talepte bulunulan Tarafa veya talepte bulunulan Tarafın yetki alanı içindeki bir kişinin tasarrufunda veya kontrolünde bulunduğunu veya bu kişi tarafından elde edilebilir olduğunu düşündüren nedenler;

(f) Talep edilen bilgiye sahip olduğu veya kontrol ettiği veya bu bilgiyi elde edebileceği düşünülen kişinin, bilinebildiği kadarıyla adı ve adresi;

(g) Talebin, talepte bulunan Tarafın mevzuatı ve idari uygulamaları ile bu Anlaşmaya uygun olduğuna ve istenilen bilgi talepte bulunan Tarafın yetki alanı içerisinde olsaydı talepte bulunan Tarafın yetkili makamının kendi mevzuatı veya idari uygulamasının normal işleyişi dahilinde bu bilgiyi elde edebileceğine dair bir açıklama;

(h) Aşırı zorluğa yol açabilecek olanlar hariç olmak üzere, talepte bulunan tarafın İstenilen bilgiye ulaşmak için kendi ülke sınırları içinde mevcut olan tüm yollara başvurduğuna dair bir açıklama.

6. Talepte bulunulan Tarafın yetkili makamı, talebin eline ulaştığını talepte bulunan Tarafın yetkili makamına bildirecek ve talep edilen bilgiyi talepte bulunan Tarafa mümkün olan en kısa sürede iletmek için elinden gelen tüm çabayı gösterecektir.

Yukarıda tümüyle ele alınmış olan bu madde ile iki ülke arasında etkin bir bilgi değişimin nasıl sağlanacağı, bilgi değişimine hangi bilgilerin konu olacağı, kimlerle ve hangi koşullar altında bilgi değişimi sağlanabileceğine dair bilgi değişiminin sınırları belirlenmiştir.

6. madde, 3 fıkradan oluşmakta ve anlaşmaya ilişkin yurt dışındaki yapılabilecek vergi incelemelerini konu almaktadır. Yani Türkiye veya Jersey'in vergi konularında yetkili makamları, diğer ülkenin kara sınırlarına geçerek burada bulunan gerçek veya tüzel kişilere ilişkin bilgileri toplayabilecek ve hatta incelemeler yapabilecektir. Ayrıca yapılacak olan vergi incelemesi esnasında incelemeye ilişkin tüm kararlar sadece incelemeyi yürütecek olan ülke tarafından alınabilecektir. 7. Madde ise toplam 5 fıkradan oluşmaktadır ve bilgi değişim talebinin hangi koşullarda reddedilebileceğini ele almaktadır. 1. fıkra da ele alındığı üzere eğer bilgi talebi anlaşma metnine uygun bir şekilde gerçekleşmemişse, bilgi talebinde bulunan taraf bilgiye ulaşmak için kendi ülkesindeki tüm yollara başvurmamış ise ve talep edilen bilgi karşı tarafın kamu düzenini bozacak nitelikte ise bilgi talebi reddedilebilir. Ayrıca 4. fıkra da tarafların kendi iç hukukları çerçevesinde hazırlanmış olan kanunlarına göre bilgiye ulaşmaları mümkün olmadığı hallerde bu kapsamdaki bilgileri karşı taraftan talep etmeleri halinde bilgi talebi reddedilebilir (TBMM, 2014: 16).

8. madde içeriğinde anlaşma kapsamında elde edilen bilgilerin gizli tutulacağı yani yapılan bilgi paylaşımının vergi mahremiyetine zarar vermeyeceğine ilişkin bilgiler aşağıdaki gibi 4 fıkra halinde ele alınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Jersey Hükümeti Arasında..., https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararası_mevzuat/JERSEY.pdf);

1. Tarafların yetkili makamlarınca sağlanan veya alınan tüm bilgiler gizli tutulacaktır.
2. Bu bilgiler, talepte bulunan Tarafın yetkili makamının yazılı ön izni olmadan 1 inci maddede belirtilen amaçlardan başka bir amaç için kullanılamaz.
3. Bu bilgiler, 1 inci maddede belirtilen amaçlarla ilgisi bulunan kişi veya makamlara (adli makamlar ve idari kuruluşlar dahil) verilecektir ve bu kişi veya makamlar tarafından, itirazlara bakılması dahil sadece bu amaçlar doğrultusunda kullanılacaktır. Söz konusu amaçlara yönelik olarak, bu bilgiler mahkeme duruşmalarında veya adli kararlar alınarak açıklanabilir.
4. Bu Anlaşma kapsamında talepte bulunan ve bu sayede elde edilen ticari veya finansal bilgi başka hiçbir devlete açıklanamaz.

9 ve 10. maddelere gelindiğinde bilgi değişimi uygulaması gerçekleştirilirken ortaya çıkacak olan giderleri hangi tarafın karşılayacağına ilişkin bilgiler karşımıza çıkmaktadır. Örneğin bilginin elde edilmesi esnasında oluşan olağan giderlerin talepte bulunan devlete, olağandışı giderlerin ise talepte bulunan devlete ait olduğu bu maddeler kapsamında açıkça belirtilmiştir. Ayrıca anlaşmanın amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için taraflarca yerine getirilmesi gereken bazı idari ve hukuki düzenlemeler var ise bu düzenlemelerin muhakkak yerine getirileceği de belirtilmiştir. Anlaşmanın uygulanma aşamasında iki ülke arasında ortaya çıkabilecek olan uyuşmazlıkların nasıl çözüme kavuşturulacağı 11. madde de detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu madde kapsamında ülkeler arasında yaşanan sorunlar karşılıklı yardımlaşma usulüne uygun olarak çözüme kavuşturulacaktır. Bahsi geçen durumun sağlıklı bir şekilde sağlanabilmesi için iki ülkenin de gereken gayreti göstermesi gerektiği 1. fıkrada açıkça belirtilmiştir. Ayrıca bu madde de Türkiye ve Jersey'in anlaşmaya varmak amacıyla birbirleri ile doğrudan doğruya iletişime geçebileceğine ilişkin ifadelerde yer almaktadır (TBMM, 2014: 17).

Anlaşma metninin son iki maddesi olan 12. ve 13. maddeleri ikişer fıkra halinde ele alınmıştır. 12. madde Yürürlüğe Girme başlığı altında anlaşma metninin yürürlüğe girmesi ve uygulamaya geçilebilmesi için tarafların kendi iç mevzuatlarında öngörülen yasal süreçleri tamamlaması gerektiği ve anlaşmanın hangi tarih aralığını kapsadığını ele almaktadır. Son madde olan 13. madde ise Yürürlükten Kalkma başlığı altında anlaşma metninin feshedilinceye kadar yürürlükte kalacağını açıkça ifade etmektedir. Ayrıca 13. madde anlaşmanın fesih usulünü açıklamakta ve eğer ki fesih gerçekleşir ise bu durumda bilgi gizliliğine ilişkin edinilmiş tüm bilgiler için 8. maddede ele alınmış olan gizlilik hükümlerinin geçerli olacağını açık bir dille ortaya koymaktadır (TBMM: 2014: 18).

2.3.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bermuda Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bermuda Hükümeti arasında, 20 Ocak 2012 tarihinde, New York'taki Türk Başkonsolosluğunda 'Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bermuda Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması' imzalanmıştır. Türkiye ile Bermuda Hükümetleri arasında imzalanan bu anlaşma birçok yönüyle Türkiye hükümeti ile Jersey Hükümeti arasında imzalanmış olan anlaşma metnine benzerlikler göstermektedir. Çünkü her iki anlaşma metni de vergi kayıp ve kaçaklarını minimuma indirmek amacıyla, hukuki ve cezai yönden vergi konularında tam bir bilgi değişimini sağlamak temeline dayandırılarak hazırlanmıştır (GİB, 2012 <https://gib.gov.tr/node/102534>).

Bahsi geçen anlaşma metni, 27 Nisan 2013 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanarak 18 Eylül 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Aynı tarih itibarıyla vergiler açısından uygulanmaya başlanmış olan anlaşma metni toplam 13 maddeden oluşmaktadır (GİB, 2018). İki ülke arasında uzun görüşmeler neticesinde imzalanmış olan anlaşma metni içerik olarak sadece iki ülkenin kendileri ile

ilgili yükümlölüklerini kapsamaktadır. Anlaşma içeriğinde de açıkça ifade edildiği üzere anlaşma metni yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Türkiye, Bermuda Hükümetinde bulunan veya bulunabilecek her türlü dolaysız vergiler ile ilgili ihtiyaç duyabileceği bilgileri Bermuda Hükümetinin yetkili makamlarından talep edilebilecektir. Aynı şekilde Bermuda Hükümeti de bu tür bilgileri ihtiyaç duyması halinde Türkiye Hükümetinin yetkili vergi otoritelerinden talep edebilecektir (GİB, 2012 <https://gib.gov.tr/node/102534>).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bermuda Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşma metni tıpkı Türkiye ile Jersey Hükümetleri arasında imzalanmış olan vergi konularındaki bilgi değişimi anlaşmasındaki gibi ‘Anlaşmanın Yetki Alanı, Kapsadığı Vergiler, Tanımlar, Talep Üzerine Bilgi Değişimi, Yurtdışındaki Vergi İncelemeleri, Talebin Reddedilmesi İhtimali, Gizlilik, Giderler, Uygulama Mevzuatı, Karşılıklı Anlaşma Usulü, Yürürlüğe Girme ve Yürürlükten Kalkma’ başlıkları ile 13 maddede ele alınmıştır.

Bahsi geçen iki anlaşmanın orijinal metinleri karşılaştırıldığında da içerik olarak hemen hemen aynı amaç ve kapsam doğrultusunda hazırlandıkları görülmektedir. Örneğin anlaşmanın amaç ve kapsamını ele alan 1. madde Türkiye ile Jersey arasında imzalanmış olan anlaşma metninin birinci maddesi ile bire bir aynıdır. Yukarıda açıklanmış olan bu maddeyi kısaca hatırlatmak gerekirse, iki ülke arasında uyumsuzluk yaşanmadığı sürece vergi gelir kayıplarına neden olan vergi kaçakçılığının önüne geçebilmek için her türlü dolaysız vergiye ilişkin olarak bilgi değişimi suretiyle yardımlaşma sağlanacaktır. Ayrıca yine Jersey Hükümeti ile imzalanan anlaşma metninde olduğu gibi 8. maddedeki gizlilik hükümleri Türkiye ile Bermuda arasında imzalanmış olan anlaşmada da aynı şekilde geçerli olacaktır (TBMM, 2012: 4).

Anlaşma metninin 2. ve 3. maddeleri anlaşmaya ilişkin yetki alanının ve kapsanan vergilerin neler olduğunu açıklamaktadır. Bu iki madde anlaşma metnindeki orijinal halleri ile aşağıdaki gibidir (Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bermuda Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması, 2012 https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararası_mevzuat/BERMUDA.pdf).

2. madde; - Yetki Alanı - Talepte bulunulan Taraf, gerek kendi iradesinde mevcut olmayan gerekse egemenlik alanı içinde bulunan kişilerin tasarrufunda veya kontrolünde bulunmayan bilgileri sağlamak zorunda değildir.

3. madde; - Kapsanan Vergiler - Bu Anlaşmanın konusu olan vergiler, Tarafların kanunları uyarınca alınan her türlü ve tanımdaki dolaysız vergilerdir.

4. maddeye gelindiğinde tıpkı Türkiye ile Jersey Hükümeti arasında imzalanan anlaşma metninde olduğu gibi anlaşma metninin daha anlaşılır olması için metnin içerisinde geçen kavramlara ilişkin tanımlamalara yer verilmektedir. 6 fıkradan oluşan 5. madde incelendiğinde ise iki ülke arasında gerçekleşen bilgi değişimi türü olarak diğer birçok anlaşmada da olduğu gibi talep üzerine

bilgi değişiminin tercih edildiği görölmektedir. 5. maddenin birçok fıkrası Türkiye ile Jersey arasında yapılmış olan anlaşma metnindekiyle aynı olsa da farklılaştıkları bazı hükümlerde söz konusudur.

Örneğin 5. maddenin 6. fıkrası anlaşma metnindeki orijinal haliyle şu şekildedir (Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bermuda Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması, 2012 https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararası_mevzuat/BERMUDA.pdf);

5. madde , 6. fıkra: Talepte bulunulan Tarafın yetkili makamı, talep edilen bilgiyi başvuran Tarafa mümkün olan en kısa sürede iletacaktır. Hızlı cevabı temin etmek için talepte bulunulan Tarafın yetkili makamı: a) Talebi aldıktan sonra 60 gün içerisinde, talebin eline ulaştığını ve varsa talepteki eksiklikleri başvuran Tarafın yetkili makamına yazılı olarak bildirecektir. b) Eğer talebin alınmasından itibaren 90 gün içinde bilgiyi temin edip göndermez ise, bilgiyi temin ederken engellerle karşılaşması ya da bilgi sağlamayı reddetmesi halleri dahil, başvuran Tarafa, bilgiyi temin edememe sebebini, engellerin mahiyetini ya da reddetme gerekçelerini açıklayarak derhal bildirecektir.

Anlaşma metninin 6. maddesi 3 fıkra halinde yurt dışındaki vergi incelemelerini konu almaktadır. İşleyiş bakımından Jersey Hükümeti ile yapılan anlaşmanın 6. maddesi ile bire bir aynı olmakla beraber her iki ülkenin de birbirlerinden önceden alacakları yazılı bir izinle gerçek veya tüzel kişileri sorgulamak veya vergi incelemelerinde bulunmak maksadıyla bilgi toplanmak istenilen ülke sınırlarına girerek bu incelemeleri yapmasına müsaade edilmektedir (TBMM, 2012: 6). 7. Madde ise 6 fıkra halinde talep edilen bilgilerin hangi durumlarda reddedilebileceğine dair detaylı açıklamalar yapılmıştır. 7. Maddeye ilişkin anlaşma metninin orijinal hali ise şu şekildedir (Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bermuda Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması, 2012 https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararası_mevzuat/BERMUDA.pdf);

1. Talepte bulunulan Taraf, başvuran Tarafın kendi vergi kanunlarının idaresi veya uygulanması amacıyla kendi kanunlarına göre elde etme imkanı bulunmayan bilgiyi elde etmek veya vermek zorunda değildir. Talepte bulunulan Tarafın yetkili makamı, bu Anlaşmaya uygun yapılmayan talep konusunda yardımda bulunmayı reddedebilir.

2. Bu Anlaşmanın hükümleri, bir Tarafı, herhangi bir ticari, sınai, mesleki sırrı veya ticari işlemleri ifşa eden bir bilgiyi sağlama yükümlölüğü altına sokmayacaktır. Yukarıdaki hükümlere bağlı kalınmaksızın, 5 inci maddenin 4 üncü fıkrasında bahsedilen türden bilgiler, yalnızca bu fıkradaki ölçütlere uyduğu için bir sır veya ticari işlem muamelesi görmeyecektir.

3. Bu Anlaşmanın hükümleri, bir Tarafı, müvekkil ile avukatı, dava vekili veya başka bir kabul edilmiş yasal temsilcisi arasında;

a) hukuki görüş almak veya vermek amacıyla yapılan ya da

b) var olan veya olabilecek olan hukuki işlemlerde kullanılmak amacıyla yapılan, gizli iletişimleri ifşa eden bir bilgiyi edinme veya verme yükümlölüğü altına sokmayacaktır.

4. Talep edilen bilginin açıklanması kamu düzenine (public order) aykırı düşerse talepte bulunulan Taraf, bilgi talebini reddedebilir.

5. Bir bilgi talebi, talebin konusu olan vergi alacağının ihtilafı olduğu gerekçesiyle reddedilemeyecektir.

6. Eğer bilgi, başvuran Tarafça kendi vergi kanunlarında bulunan ve başvuran Tarafın aynı koşullardaki vatandaşına kıyasla, talepte bulunulan Tarafın vatandaşı aleyhine bir ayrıma yol açan bir hükmün veya bununla ilgili herhangi bir düzenlemenin uygulanması veya yürütülmesi amacıyla istenmiş ise, talepte bulunulan Taraf bu isteği geri çevirebilir.

8. madde 2 fıkra halinde bilgi değişimi sağlandığı zaman elde edilen bilgilerin gizliliğine ilişkin bilgiler içermektedir. Konuya ilişkin detaylı bilgi Türkiye ile Jersey arasında imzalanmış olan anlaşma metninin 8. maddesinde kapsamlı bir şekilde ele alındığı için burada yeniden bir açıklamaya gidilmeyecektir. 9. madde yapılan bilgi alışverişi sırasında ortaya çıkacak giderlerin kim tarafından karşılanacağını örneklerle ele almaktadır. Bu kapsamda eğer ki iki ülke arasında konuya ilişkin farklı bir uzlaşma sağlanmamış ise bilgi değişimi sırasında ortaya çıkan olağan giderler talepte bulunulan devlet tarafından ve oluşan olağandışı giderler 750 \$'ı aşmıyorsa, talepte bulunan devlet tarafından karşılanacaktır (TBMM, 2012: 12).

Anlaşmanın son maddelerine gelindiğinde ise 10. maddenin anlaşmaya uyum sağlanabilmesi için düzenlemeler yapılmasını, 11. maddenin anlaşmanın uygulanma aşamasında ortaya çıkacak olan sorunların karşılıklı anlaşma usulüne göre çözüme kavuşturulacağını, 12. ve 13. maddelerin ise anlaşmanın yürürlüğe girme ve yürürlükten kalkma esaslarını ele aldığı görülmektedir. Bahsi geçen bu maddelerin içerikleri, Türkiye ile Jersey arasında yapılmış olan anlaşmaya benzerliklerinden dolayı bu başlık altında yeniden detaylı bir şekilde açıklanmalarına gerek görülmemiştir.

2.3.2.3. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Guernsey Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Guernsey Hükümeti arasında 12 Mart 2012 tarihinde, Londra'daki Türkiye Büyükelçiliğinde dönemin Gelir İdaresi Başkanı olan Mehmet Kilci ve Guernsey Başkanı Lyndon S. Trott tarafından imzalanan 'Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması' 02 Ağustos 2017 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Yayımlandıktan 2 ay sonra yani 06 Eylül 2017 tarihinde yürürlüğe girmiş olan anlaşma metni aynı tarihte vergiler üzerinde de uygulanmaya başlamıştır (GİB, 2012 <https://www.gib.gov.tr/node/102508>).

İki ülke arasında imzalanmış olan bu anlaşma metni de tıpkı Türkiye – Jersey ve Türkiye – Bermuda Hükümetleri arasında imzalanmış olan anlaşma metinleri gibi 13 madde halinde vergi kayıp ve kaçaklarının önüne geçmek maksadıyla düzenlenmiştir. Bahsi geçen anlaşma metnlerinin içerikleri yüksek oranda benzerlikler gösterdiği için Türkiye ile Guernsey Hükümetleri arasında imzalanmış olan Vergi Konularında Bilgi Değişimine İlişkin Anlaşma metnine dair fazla ayrıntıya girilmeden maddeler sadece ana hatları ile ele alınacaktır. İki ülke arasındaki bilgi alışverişi sağlanırken diğerlerinde olduğu gibi talep üzerine bilgi değişimi yöntemi tercih edilmiştir. Ayrıca bilgi alışverişi esnasında elde edilen bilgiler gizlilik esasına göre saklanacak ve bu bilgilerin elde edilmesi sırasında ortaya çıkan giderlerin olağan kısmı bilgi talebinde bulunan devlete, olağan dışı

kısmı ise bilgi talebinde bulunulan devlete ait olacaktır. İmzalanan anlaşma her türlü dolaysız vergileri kapsamakla beraber kamu düzenini bozması muhtemel bilgilerin talep edilmesi halinde bu bilgilerin verilmesini zorunlu kılmamaktadır. Son olarak Guernsey Hükümeti, Birleşik Krallıktan aldığı yetkiyle bu anlaşmayı düzenleme, imzalama, uygulama ve anlaşmanın hükümlerine dayanarak anlaşmayı feshetme yetkisine sahiptir. Aynı şekilde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti de anlaşma maddeleri çerçevesinde bu anlaşmaya son verebilme hakkına sahiptir (Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Guernsey Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması, 2012 https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararası_mevzuat/Guernsey.pdf).

2.3.2.4. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Man Adası Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması

21 Eylül 2012 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ile Man Adası Hükümeti arasında Londra'daki Türk Büyükelçiliğinde imzalanmış olan 'Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması' 07 Eylül 2017 tarihinde yürürlüğe girerek vergiler üzerinde uygulanmaya başlanmıştır. Anlaşmanın imza tarihinden itibaren geçen 5 yıllık sürede anlaşmanın yürürlüğe girmesi için her iki ülkenin de iç mevzuatlarının öngördüğü yasal prosedürlerin tamamlanması beklenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Man Adası Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşmasında da diğer anlaşmalarda olduğu gibi temel amaç, vergi kayıp ve kaçaklarının önüne geçebilmek ve vergi rekabeti gibi olumsuzluklarla mücadele edebilmektir (GİB, 2012 <https://www.gib.gov.tr/node/102427>).

Türkiye birçok ülke gibi vergi kapasitesi düşük ülkelerle mücadele edebilmek adına vergi bilgilerine yönelik bilgi değişimi anlaşmalarına özellikle son yıllarda daha fazla ağırlık vermeye başlamıştır. Burada bahsedilen vergi kapasitesi; bir ülkenin belli bir dönemde mevcut mükelleflerinden toplayacağı vergileri ifade etmektedir. Ayrıca vergi kapasitesinin, vergi alınabilecek son nokta olduğu da söylenebilir. Vergilere ilişkin belirlenen sınır her ülke ve dönem için farklılıklar gösterdiğinden dolayı mükellefler düşük vergi kapasitesi olan ülkelere gelirlerini kaydırmak suretiyle şahsi vergi yüklerini hafifletmek istemektedir (Dursun, 2008: 48). Vergi Cenneti olarak adlandırılan Man Adası da vergi kapasitesi düşük ülkelerden birisi olduğu için Türkiye vergi gelir kaybını azaltmak gerekçesiyle Man Adası Hükümeti ile Vergisel Konularda Bilgi Değişimi Anlaşmasını imzalamıştır.

Anlaşma metni diğer üç Vergisel konulardaki bilgi değişimi anlaşmalarında olduğu gibi 13 maddeden oluşmaktadır. Bahsi geçen bu 13 madde yine diğer anlaşma metinlerindeki başlıklarla ele alınmaktadır. İlk iki madde bir önceki anlaşmalardaki haliyle kullanılmış olsa da kapsadığı vergileri konu alan 3. madde de bir takım farklılıklar söz konusudur. Çünkü 3. madde de diğer anlaşmalara nazaran kapsanan vergiler daha sınırlı tutularak 2 fıkra halinde şu şekilde ele alınmıştır (Türkiye

Cumhuriyeti Hükümeti ile Man Adası Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması, 2012 <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0565.pdf>;

1. fıkra ; Bu Anlaşmanın konusu olan vergiler:
 - a) Man Adası'nda, gelir veya kazanç üzerinden alınan vergiler;
 - b) Türkiye'de
 - (i) gelir vergisi;
 - (ii) kurumlar vergisidir.

2. fıkra; Bu Anlaşma, imza tarihinden sonra mevcut vergilere ilave olarak veya onların yerine alınan ve bu vergilerle aynı nitelikte olan veya onlara önemli ölçüde benzeyen vergilere de uygulanacaktır. Kapsanan vergiler ayrıca, Tarafların varacakları karşılıklı anlaşma ile genişletilebilir. Ayrıca tarafların yetkili makamları, bu Anlaşmada kapsanan vergilendirme ve bilgi toplama tedbirlerinde meydana gelen önemli değişiklikleri birbirlerine bildireceklerdir.

4., 5. ve 6. maddeler de yine bir önceki anlaşma metinleriyle benzerlikler göstererek 4. Madde anlaşma içerisindeki terimlerin tanımlarını içermektedir. 5. ve 6. maddeler ise bilgi değişimi sağlanırken talep üzerine bilgi değişimi yöntemi tercih edileceğini, uygulama esnasında talepte bulunulan tarafın yetkili makamının, talep edilen bilgiyi mümkün olan en kısa sürede bilgiyi talep eden devlete sunacağı ele almaktadır. 7. ve 8. maddelerde yine aynı diğer anlaşmalarda olduğu gibi talep edilen bilgilerin hangi durumlarda reddedilebileceğini ve elde edilen bilgilerin gizlilik esasına uygun olarak kimlerle paylaşılacağına dair bilgiler yer almaktadır. Bu maddelere ilişkin detaylı bilgiler daha önce açıklandığı için burada yeniden kapsamlı bir açıklamaya gidilmemiştir (Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Man Adası Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması, 2012 <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0565.pdf>).

9. madde giderler başlığı altında, talep edilen bilginin araştırılması, yanıtlanması ve postalanması aşamasında oluşan olağan giderlerin bilgi talep edilen devlete ait olacağını, olağan dışı giderlerin ise bilgiyi talep eden devlete ait olacağını ifade etmektedir. Bu maddeye ilişkin anlaşma metninin Mutabakat Zaptı incelendiğinde olağan dışı giderlerin neler olduğu sıralanmakla beraber bazı durumlarda bu maddelerle sınırlı kalınmayacağı belirtilmiştir. Bahsi geçen olağan dışı giderler şu şekildedir (TBMM, 2012: 23);

- (i) olağandışı miktarda belge veya kayıtların çoğaltılması ve başvuran Tarafın yetkili makamına gönderilmesi ile ilgili makul giderler;
- (ii) stenografik raporlar ve görüşmeler ile yazılı ifadeler ya da tanıklık için yapılan makul giderler;
- (iii) belirli bir bilgi talebine ilişkin olarak bir kişinin kendi isteğiyle Türkiye'de veya Man Adası'nda bir görüşme, yazılı ifade verme ya da tanıklık için bulunması nedeniyle yapılan ve yürürlükteki mevzuatın izin verdiği miktarlara uygun olarak belirlenen makul ücret ve harcamalar;
- (iv) belirli bir bilgi talebiyle ilgili olarak, talepte bulunulan Tarafın mahkemelerindeki davaların takibi için başvuran Tarafın yetkili makamının onayı ile atanan veya tutulan ve kamu görevlisi olmayan danışmanların makul yasal ücretleridir.

Anlaşma metninin son maddelerine gelindiğinde anlaşmaya uyum sağlanabilmesi için gerekli olan iç düzenlemelerin yapılması, ortaya çıkacak uyumsuzlukların karşılıklı yardımlaşma usulü ile çözüleceği ve anlaşma metninin yürürlüğe girme ve yürürlükten kalkmasına ilişkin açıklamalara yer

verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Man Adası Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması, 2012 <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0565.pdf>).

2.3.2.5. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Cebelitarık Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Cebelitarık Hükümeti arasında 04 Aralık 2012 tarihinde, Londra'daki Büyükelçiliğimizde 'Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması' imzalanmıştır (GİB, 2012 <https://www.gib.gov.tr/node/102403>). Yayınlanan anlaşma metninde, Cebelitarık'ın, 27 Şubat 2002 tarihinde OECD'nin bilgi değişimi ilkeleri bakımından tahhütte bulunması doğrultusunda ve Birleşik Krallık'tan da aldığı yetkiyle Türkiye ile arasında bilgi değişimine ilişkin anlaşmaya varabileceği ve gerektiğinde bu anlaşmayı feshedebileceği açıkça belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Cebelitarık Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması, 2012 https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararası_mevzuat/Cebelitarik.pdf).

Diğer ülkeler ile imzalanan vergi konularında bilgi değişimi anlaşmalarındaki aynı madde başlıkları ile toplam 13 madde ve çeşitli fıkralardan oluşan anlaşma metni her iki ülkeninde iç hukuklarının öngördüğü onay süreci tamamlandıktan sonra yani imza tarihinden 6 yıl sonra 15 Şubat 2018'de yürürlüğe girmiştir ve vergiler üzerinde uygulanmaya başlamıştır (GİB, 2012 <https://www.gib.gov.tr/node/102403>).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Cebelitarık Hükümeti arasında imzalanan bu anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle birlikte özellikle vergi kaçakçılığının ve zararlı vergi rekabetinin önüne geçebilmek adına her tür ve tanımdaki vergiler ile ilgili olarak Türkiye'deki vergi otoritelerince ihtiyaç duyulabilecek bilgiler Cebelitarık Hükümeti'nin yetkili makamlarından talep edilebilecektir. Aynı şekilde Cebelitarık Hükümeti tarafından ihtiyaç duyulabilecek bilgiler de Türkiye Hükümetinden talep edilebilecek ve karşılanacaktır. Ayrıca anlaşma metninde tarafların vergi otoritelerinin veya yetkilendireceği temsilcilerinin gerektiğinde vergi incelemesi yapmak amacıyla bir diğer ülke sınırları içinde inceleme yapabilmesine, ilgili kişilerle görüşebilmesine veya yapılmakta olan bir vergi incelemesine katılabilmesine dair yetkiler verilmiştir ve anlaşma metni imzalanmıştır (GİB, 2012 <https://www.gib.gov.tr/node/102403>).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. OTOMATİK BİLGİ DEĞİŞİMİNİN TÜRK VERGİ MEVZUATI İÇERİSİNDEKİ YERİ, VERGİ GÜVENLİĞİ VE VERGİ KAYBI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bu bölümde ilk olarak vergisel bilgi değişimi yöntemlerinden son zamanlarda en çok tercih edilen otomatik bilgi değişimi yönteminin Türk vergi mevzuatına girişi ve vergi sistemimizde ne tür etkiler yarattığına dair bilgiler ele alınmıştır. Otomatik bilgi değişimi yöntemine ilişkin Türkiye'nin güncel durumu ele alındıktan sonra Türkiye'nin taraf olduğu otomatik bilgi değişimi anlaşmalarına yer verilmiştir. Son olarak ise vergi güvenliğinin temel kavramlarına değinilerek otomatik bilgi değişimi ve vergi güvenliği kavramı arasındaki ilişkin değerlendirilmiş ve vergi kaybına neden olan vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı üzerinde otomatik bilgi değişimi yönteminin etkileri incelenmiştir.

3.1. Türk Vergi Mevzuatı İçerisinde Otomatik Bilgi Değişimi

Uzun yıllardır özel ve tüzel kurum ve kuruluşların kaynak ve ikametgâh ilkesine dayalı olarak aynı kazançtan ikişer kez vergilendiriliyor olmaları mükelleflerin vergi yükünü arttırarak çifte vergilendirme sorununu beraberinde getirmiştir. Bu noktada vergilemede adalet ilkesini zedeleyen bu olumsuzluğun giderilebilmesi ve daha adil bir vergi dağılımının sağlanabilmesi için küresel ölçekte imzalanan uluslararası vergisel bilgi değişim anlaşmaları etkili bir çözüm yöntemi olarak kabul edilmiştir. Başta OECD ve AB'nin öncülük ettiği vergisel bilgi alışverişi kısa sürede birçok ülke tarafından önemsenerek vergisel gelirler arttırılmak istenmiştir. Bu kapsamda Türkiye'de, diğer birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke gibi etkin bir vergilendirme yaparak vergisel gelirlerini arttırmak ve vergilendirmede şeffaflık ve adalet ilkesini ön plana çıkarmak açısından çok sayıda vergisel bilgi değişimi anlaşmasına taraf olmuştur.

Türkiye açısından günümüzde uygulanan vergisel bilgi değişiminin hukuki temelini hala daha uygulamada olan 80 çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması oluşturmaktadır. Bu anlaşmalar içerik olarak her ne kadar yetersiz olsalar da aynı zamanda otomatik bilgi değişiminin de tek hukuksal dayanağıdır. Çünkü henüz Türkiye'nin taraf olduğu otomatik bilgi değişiminin sağlanabilmesi için gerekli olan 'Model Yetkili Makam Anlaşması (YMA)' bulunmamaktadır. Ayrıca otomatik bilgi değişiminin etkinlik kazanması için gerekli olan bir diğer unsur 'Ortak Raporlama ve Usul Standartı (ORS)' nın da iç hukukumuza uyumlu hale getirilebilmesi için herhangi bir adım atılmamıştır. Bu iki temel unsur ülkemizde henüz sağlanamadığı için hukuki temelin zayıf olmasının yanında ne yazık

ki otomatik bilgi değişimi uygulamasının başlatılabilmesine yönelik ekonomik alt yapımızda da ciddi eksiklikler söz konusudur. Bu nedenle uygun ortam sağlanamadığı için otomatik bilgi değişimi yönteminin mevcut düzenle etkili ve hızlı bir şekilde işlerlik kazanması çok zordur (Ateş, 2015: 675-676).

Türkiye yetersiz finansal alt yapısı nedeniyle otomatik bilgi değişimi uygulamasını başlatmakta güçlükler yaşadığı için otomatik bilgi değişiminden önce ilk olarak vergiye gönüllü uyumu arttırmak amacıyla ‘Varlık Barışı’ isimli bir uygulamayı hayata geçirmiştir. Bu uygulamaya uygun zemini hazırlayabilmek için ise 03/08/2016 tarih ve 6736 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanun ve 18/05/2018 tarih ve 7143 sayılı Vergi ve Diğer Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun isimli iki adet kanun tasarısı hazırlanmıştır (Gedikli, 2018:7).

Globalleşen dünyanın önemli bir ihtiyaı haline gelen otomatik bilgi değişimine ilişkin 2014 yılında G-20 ye lkelerinin Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları bir araya gelerek otomatik bilgi değişimi için küresel bir standart oluşturmuştur. Küresel bazda birçok ülke gibi Türkiye’nin de yakın merceğinde olan otomatik bilgi değişimi yöntemi ülkemizde de yeni küresel standart olarak kabul grmştir (Ateş, 2015: 674). Ardından yine 2014 yılı içerisinde OECD tarafından ‘Standart for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters’ isimli raporla otomatik bilgi değişimine dair birçok standart kesin olarak belirlenmiştir (OECD, 2016: 2).

Dünyadaki hemen hemen her ülkenin vergilendirme safhasında karşılaşmış oldukları temel sorunlardan birisi olan vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi, hazineye aktarılacak vergi miktarının yükseltilmesi ve vergi sistemimizin uluslararası düzeyde etkinlik kazanabilmesi için Türkiye tarafından vergisel bilgi değişimine yönelik birçok girişimde bulunulmuştur (Yayman, 2018: 5).

İlk olarak ifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla hazırlanmış olan anlaşmalar zamanla vergisel bilgi değişikliği anlaşmalarına dnşmştir. Günümüzde ise ülkeler arasında çağın gerekliliklerinden, küreselleşmenin hızlanmasından ve böylece finansal akışkanlığın artmasından dolayı otomatik bilgi değişimi yöntemlerini benimseyen anlaşmalar imzalanmaktadır (zdemir, 2020: 86).

Ülkemizin otomatik bilgi değişimi yöntemine dair attığı adımlarına yönelik Türk vergi mevzuatı incelendiğinde Türkiye’nin taraf olduğu anlaşmalarda daha öncede açıklandığı üzere OECD tarafından geliştirilen model anlaşma metninin 26. Maddesinin temel alındığı görülmektedir (ner, 2016: 42). Otomatik bilgi değişiminin temel taşı haline gelmiş olan 26. Madde sayesinde vergilemede şeffaflık ve küresel ölçekte saydamlık arttırılarak daha adaletli bir vergilendirme yapılması hedeflenmiştir. Vergi gelirlerini arttırırken aynı zamanda uluslararası düzeyde bir vergi

sistemine sahip olmak isteyen Türkiye, vergisel bilgi değişim yöntemleri arasında vergilendirmede saydamlık ve adalet ilkesini en çok öne çıkaran yöntem olan otomatik bilgi değişimi yöntemini etkin bir şekilde kullanmak için günümüzde hala daha çalışmalar yürütmektedir (Yayman, 2018: 5).

Vergisel bilgi değişim anlaşma türlerinden birisi olan ve 21. yüzyıl ekonomisinin getirdikleri ile ülkelerin vergi literatürüne yeni giren otomatik bilgi değişimi kavramı diğer birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de özenle ele alınmaktadır. İlk adım olarak OECD ve Avrupa Konseyinin birlikte hazırlamış oldukları ‘Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşması’ 2011 yılında Türkiye tarafından imzalanmıştır. Fakat vergisel alt yapımızdaki ve hukuki temelimizdeki eksikliklerden ötürü vergisel bilgi değişimi uygulamasının 2018 yılında başlaması taahhüt edilmiştir. Böylece yeni ekonomik düzenin getirmiş olduğu otomatik bilgi değişimi desteklenerek daha etkili bir vergilendirme yapılabilmesi için finansal bilgilerin vergi mahremiyetini zedelemeyen otomatik olarak değişime tabi tutulmasına karar verilmiştir. Fakat Türkiye bu anlaşmayı her ne kadar 3 Kasım 2011 tarihinde imzalamış olsa da bazı çekinceler nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayından ancak 3 Mayıs 2015 tarihinde geçmiştir. (Bilgin ve Yılmaz, 2019: 9). Ardından 20 Mayıs 2017 günü Resmi Gazetede yayımlanarak 1 Temmuz 2018’de yürürlüğe gireceği duyurulmuştur (Gedikli, 2018: 87).

Anlaşmanın ancak 6 yılda yürürlüğe girmesi ve hala daha fiili olarak uygulamaya geçilememiş olması Türkiye’nin uluslararası düzeyde gerçekten vergisel bilgi değişimi yapıp yapmayacağı konusunda çelişkili bir ortam oluşturmaya neden olmaktadır (Taş, 2019). Otomatik bilgi değişimine yönelik Türkiye tarafından atılmış ilk adım olan bu anlaşmaya yönelik görüş ayrılıkları olduğu için Bakanlar Kurulu tarafından ortaya konulan çekinceler nedeniyle ülkemizde sadece gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi ile sınırlı tutulmuştur ve bu vergiler dışında bilgi aktarımı yapılmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca anlaşma Tablo 4’te de görüldüğü üzere sadece yürürlüğe girmesinden sonraki dönemi kapsayacaktır (Bilgin ve Yılmaz, 2019: 9).

Tablo 4: Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşmasına Taraf Olan Türkiye’nin 2021 Yılı İtibari ile Düzenlenmiş Anlaşma İçerisindeki Son Durumu

Türkiye	İmza Tarihi (İmzaya Açılış tarihi 27/5/2010)	Mevduat Enstrümanlarının Onaylanması, Kabul ve Uygunluk	Yürürlüğe Giriş Tarihi
	03/11/2011	26/03/2018	01/07/2018

Kaynak: OECD, 2021

Türkiye hem 2011 yılında imzalanmış olan ‘Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşması’ hem de 2017 yılında imzalanmış olan ‘Finansal Hesaplar ile İlgili Bilgilerin Otomatik Olarak Değişimine İlişkin Çok Taraflı Yetkili Otorite Anlaşması’nda 2018 yılı itibarıyla raporlamaya

başlamayı taahhüt ettiği halde ne yazık ki uygulamaya geçememiştir. Türkiye'nin OECD'ye verdiği bu tür taahhütleri yerine getirememesi itibar zedeleyici bir durum olmakla beraber dünya ekonomisi üzerinde olumsuz vergi rekabetleri yaşanmasına neden olan Antigua ve Barbuda, Brunei Sultanlığı ve Panama gibi vergi cenneti olarak anılan ülkelerle aynı listede olması da uluslararası düzeyde güvenilirliği zedeleyici bir durum haline gelmiştir. Bu nedenle en kısa sürede teknik ve finansal alt yapımızdaki eksiklikler giderilerek ve taahhütler yerine getirilerek raporlanmaya başlanması gerekmektedir (Özdemir, 2020: 88).

Vergisel bilgi değişim anlaşmalarına yönelik en önemli adımların OECD tarafından atılmasına rağmen küresel ölçekte dünya ekonomisine yön verdiği kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri'nin yurtdışında yaşayan mükelleflerine ilişkin finansal ve ticari bilgilere ulaşılabilmesi hususunda geliştirmiş olduğu FATCA anlaşması da OECD Model Anlaşmasındaki 26. madde kadar önemlidir. Amerika Birleşik Devletleri, vergisel gelirlerindeki kayıp ve kaçakların önüne geçebilmek için tek başına çalışmalar yürüterek bu anlaşma modelini geliştirmiştir. Bu anlaşma modeli sadece ABD tarafından geliştirilmiş olsa da kısa sürede global ölçekte güçlü bir yer edinmiş ve birçok ülke tarafından da rağbet görmüştür. Böylece otomatik bilgi değişimi yöntemine dair önemli gelişmelere vesile olan bu anlaşma modeli sadece ABD ile sınırlı kalmamış ve otomatik bilgi değişimi anlaşmalarına temel oluşturmuştur (Kahriman ve Tepekule, 2014: 98).

ABD, FATCA ile kendisine bir otomatik bilgi değişimi ağı kurmuştur ve böylece daha adil ve etkin bir vergilendirme yapabilmektedir. Bu sayede de devletin kasasına giren vergi gelirleri maksimum seviyede tutulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bu anlaşma modeline uyum sağlanmadığı takdirde cezai yaptırım uygulanarak ayrı bir ek gelirden elde edilmektedir. Özellikle son yıllarda daha fazla ön plana çıkan ve vergisel bilgi değişim yöntemleri arasında en etkin şekilde kullanılmaya başlayan otomatik bilgi değişimine iyi bir örnek olan FATCA, Türkiye'nin de taraf olduğu önemli bir otomatik bilgi değişimi anlaşmasıdır (Boyner, 2019: 7).

3.1.1. Türk Vergi Mevzuatı İçerisinde Otomatik Bilgi Değişimi Yöntemine İlişkin Güncel Durum

Maliye Bakanlığına bağlı olan GİB tarafından yürütülen otomatik bilgi değişimine yönelik son çalışmalar neticesinde 1 Haziran 2021 günü 31498 sayılı Resmi Gazetede iki adet Cumhurbaşkanî Kararı yayınlanmıştır. 31 Mayıs 2021 tarihli ve 4025 sayılı karar aşağıdaki şekilde açıklanmıştır.

21/4/2017 tarihinde Paris'te imzalanan 'Finansal Hesap Bilgilerinin Otomatik Değişimine İlişkin Çok Taraflı Yetkili Makam Anlaşması'nın yürürlük tarihinin, 30/10/2017 tarihli ve 2017/10969 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanan Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesinin 28 inci maddesinin altıncı fıkrası uyarınca en erken 1/1/2019 tarihinden itibaren başlayan vergilendirme dönemlerine uygulanmak üzere 3/2/2020 olarak tespit edilmesine, 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 3 üncü maddesi gereğince karar verilmiştir.

31 Mayıs 2021 tarih ve 4026 sayılı karar aşağıdaki şekilde açıklanmıştır (RG, 2021).

30/12/2019 tarihinde Ankara’da imzalanan ‘Ülke Bazlı Raporların Değişimine İlişkin Çok Taraflı Yetkili Makam Anlaşması’nın yürürlük tarihinin, 30/10/2017 tarihli ve 2017/10969 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanan Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesinin 28 inci maddesinin altıncı fıkrası uyarınca en erken 1/1/2019 tarihinden itibaren başlayan vergilendirme dönemlerine uygulanmak üzere 18/12/2020 olarak tespit edilmesine, 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 3 üncü maddesi gereğince karar verilmiştir.

Bu kararlar ile henüz mevcut uygulamaya yönelik herhangi bir değişikliğe gidilmemiş olsa da ilerleyen dönemlerde yapılacak anlaşmalara ön ayak olmakla birlikte uluslararası düzeyde Türkiye’nin otomatik bilgi değişimi yöntemini kullanmasına yönelik istekliliğini yeniden ortaya koymuştur.

Otomatik bilgi değişimine ilişkin resmi gazetede yayımlanmış olan bu kararların yanında GİB tarafından 2021 yılında kamuoyuna sunulan ‘Finansal Hesap Bilgilerinin Vergi Konularında Karşılıklı Olarak Otomatik Değişim Standardı Bilgilendirme Rehberi’ de konuya ilişkin atılan yeni bir adım olarak kabul edilmektedir. Bu rehberde otomatik bilgi değişimi uygulaması yapılırken hangi tür bilgilerin kimler tarafından ne amaçla sunulacağına dair bilgiler detaylı bir şekilde örneklerle açıklanmıştır.

Rehber incelendiğinde, otomatik bilgi değişimi uygulanırken mevduat, saklama ve yatırım kuruluşlarının paylaşabileceği finansal bilgilerin 5 kategoride düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Bunlar (GİB, 2021: 5-17);

- Mevduat hesapları,
- Saklama hesapları,
- Ortaklık ve borç ilişkisi hesapları,
- Nakdi değer sigorta sözleşmeleri,
- Düzenli ödeme (anüite) sözleşmeleridir.

Mevduat hesapları ile ilgili bilgi paylaşımı yapılırken, katılım bankalarındaki mevduat ve katılımlara dair güncel hesaplardaki bilgiler ve vadeli/vadesiz altın, gümüş ve dövizlere ait tüm mevduat hesap bilgileri aktarılmaktadır. Ayrıca yapılacak olan bilgi paylaşımı hesabın tutulduğu para birimi üzerinden bildirilecektir. Genellikle bankalar olmak üzere SPK tarafından yetkilendirilmiş aracı kuruluşlar saklama hesapları olarak kabul edilerek bunlar tarafından tutulan hisse senedi, tahvil ve bonolara ait bilgiler paylaşımına tabi tutulmaktadır. Nakdi değer sigorta sözleşmelerine dair bilgi aktarımı yapılırken ise sadece risk primi ödenenler hariç, birikim amaçlı yapılan hayat sigortalarına ilişkin bilgiler değişime tabi tutulurken mal zarar sigortası, sorumluluk sigortası, kaza sigortaları ve kaskolara ait bilgiler otomatik bilgi değişimi dışında tutulmuştur. Düzenli ödeme sözleşmelerine ait

bilgi paylaşımı sağlanırken ise henüz bireysel emeklilik sözleşmelerine dair bilgi aktarımı yapılmamaktadır.

Bilgileri paylaşma hususunda kamu kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar kapsam dışı bırakılarak 4 temel finansal kuruluşun bilgi paylaşımı yapmasına izin verilmiştir. Bunlar;

- Mevduat kuruluşları (genellikle bankalar),
- Saklama kuruluşları (saklama bankaları vb),
- Yatırım kurumları (yatırım bankaları, fonlar vb),
- Belirli sigorta şirketleridir.

Bu kapsamda değişime uğrayacak bilgiler ise;

- İlgilinin adı soyadı,
- Adresi,
- Yerleşik olduğu (mukim) ülke
- Yerleşik olunan ülkedeki vergi kimlik numarası,
- Doğum yeri ve tarihi,
- Hesap numarası, hesap bakiyesi ya da değeri,
- Hesaba yıl içinde ödenen faiz, temettü gibi gelirlerin ya da hesapta tutulan varlıklardan elde edilen gelirlerin toplam brüt tutarıdır.

Bunların dışında kalan mükelleflere ait gayrimenkul, otomobiller ve banka hesap hareketleri şimdilik otomatik bilgi değişimi kapsamına alınmamıştır. Fakat yıl sonu itibari ile hesap bakiye miktarları bildirim tabi olmakla miktarın ne şekilde elde edildiğine dair bildirim zorunluluğu yoktur. Bilgi değişimine tabi olan mevduat hesaplarına ilişkin ana paranın dışında kalan dönem içerisinde işletilen faiz miktarlarında bildirim zorunlu kılınmıştır. Ayrıca Türkiye'nin taraf olduğu otomatik bilgi değişim anlaşmalarında karşılıklılık (mütekabiliyet) esasına uygun olarak hareket edildiği için vergi mahremiyeti ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa aykırılık söz konusu olmayacaktır.

3.1.2. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin İmzalamış Olduğu Otomatik Bilgi Değişimi Anlaşma Örnekleri

Küresel ölçekte birçok ülke vergi gelir kayıplarının önüne geçebilmek ve vergiye tabi kazançlarının adil olarak vergilendirilebilmesini istediği için Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının sağladığı imkanlar doğrultusunda vergisel konularda bilgi alışverişinde bulunmaktadır. İlk zamanlar konuya ilişkin çalışmalar talep üzerine bilgi değişimi yöntemi ile hayata

geçirilirken globalleşmenin getirdiği yenilikler doğrultusunda talep üzerine bilgi değişimi yöntemi mevcut düzenin pratiğine ayak uydurmakta yetersiz kalmaya başlamıştır. Ayrıca 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz de ülkelerin finansal yapılarında derin sarsıntılara neden olmuştur ve talep üzerine bilgi değişimi yönteminin sorunlara vaktinde çözüm üretilmediği görülmüştür. Yaşanan bu olumsuzluklara çare olarak hızlı bir şekilde bilgi akışını sağlayan ve çağın şartlarına daha uygun olan otomatik bilgi değişimi yönteminin talep üzerine bilgi değişimine nazaran çok daha etkili olacağı anlaşılmıştır (Ateş, 2015: 674). Bu süreçle beraber bazı ülkeler, menfaatleri ve siyasi çıkarları doğrultusunda otomatik bilgi değişimi yöntemini kullanmaya başlamışlardır. Kısa sürede globalleşmenin ve ortaya çıkan avantajlarının etkisiyle otomatik bilgi değişimi birçok ülke tarafından diğer bilgi değişim türlerine nazaran daha fazla tercih edilen bir bilgi değişimi yöntemi haline gelmiştir.

Türkiye diğer bir çok ülke gibi otomatik bilgi değişimi yöntemini kullanarak bilgi alışverişinde bulunmayı kendi siyasi ve ekonomik yapısı için avantajlı gören ülkelerden birisidir. Bu nedenle daha öncede belirtildiği üzere OECD Model Anlaşmasının 26. maddesi çerçevesinde otomatik bilgi değişimine uyum sağlayacağına ilişkin tahhüdünü 2018 yılı içerisinde yerine getireceğini belirtmiştir. Fakat belirlenen tarihte sosyal ve ekonomik yönden yaşanan bazı aksaklıklardan dolayı uygulama süreci başlayamamıştır. Yaşanan bu aksaklıklar neticesinde Türkiye otomatik bilgi değişiminin sunduğu avantajlardan eksik kalmak istemediği için vergisel bilgiler üzerinde karşılıklılık esasına dayalı ikili yetkili makam anlaşmalarına yönelmiştir. Çünkü bu tür anlaşmalar ülke ekonomilerini çağımızın gerçeği olan globalleşmeye çok daha uyumlu hale getirmektedir. Bu nedenle Türkiye başta ABD olmak üzere Letonya ve Norveç gibi ülkelerle otomatik bilgi değişimine ilişkin ikili anlaşmalar imzalamıştır (Taş, 2019).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ABD arasında 29 Temmuz 2015 tarihinde ‘Genişletilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Artırılması Anlaşması’ ‘Türkiye-ABD Bilgi Değişimi Anlaşması’ ya da ‘FATCA’ olarak ifade edilen anlaşma metni imzalanmıştır ve bu anlaşma 5 Ekim 2015 tarihinde iki ülke vergi otoritesi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (GİB, 2015 <https://www.gib.gov.tr/node/102002>). Bunun yanında ayrıca Türkiye, Letonya ve Norveç ile karşılıklılık esasına dayanan, otomatik olarak vergisel bilgi değişimini temel alan ikili anlaşmalarda imzalamıştır. Türkiye; Letonya Cumhuriyeti ile 528 sayılı kararla 20 Aralık 2018 tarihinde, Norveç Krallığı ile 529 sayılı kararla 21 Aralık 2018 tarihinde ‘Uluslararası Vergi Uyumunun Arttırılmasına Yönelik Otomatik Bilgi Değişimi Anlaşmaları’ nı imzalamıştır. Bahsi geçen iki anlaşmada 30 Aralık 2018 tarih ve 30641 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmak suretiyle yine bu tarihten itibaren yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete [RG], 2018).

İmzalanmış olan bu anlaşmalar Türk vergi sisteminin uluslararası düzeyde belirlenen standartların altında kalmaması içinde atılması gereken bir adımdır. ABD ile imzalanmış olan FATCA anlaşmasının dünya üzerindeki birçok ülke tarafından rağbet gören bir yöntem olduğuna ve

önemine daha önce kısaca değinilmiştir. Bunun yanında Norveç ve Letonya gibi ülkelerle imzalanmış olan otomatik bilgi değişimi anlaşmaları Türkiye'nin bu konudaki attığı ilk ve en önemli bir adımlardan biridir.

Tablo 5: Türkiye ile Otomatik Bilgi Değişim Anlaşması İmzalayan Ülkelerin 2021 Yılı İtibari ile Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşması İçerisindeki Durumu

Ülkeler	Orijinal Anlaşma			Protokol (P) / Düzenlenmiş Anlaşma (AC)		
	İmza Tarihi (İmzaya Açılış tarihi 25/01/1988)	Mevduat Enstrümanlarının Onaylanması, Kabul ve Uygunluk	Yürürlüğe Giriş Tarihi	İmza Tarihi (İmzaya Açılış tarihi 27/5/2010)	Mevduat Enstrümanlarının Onaylanması, Kabul ve Uygunluk	Yürürlüğe Giriş Tarihi
ABD	28/06/1989	13/02/1991	01/04/1995	27/05/2010 (P)		
Letonya				29/05/2013 (AC)	15/07/2014	01/11/2014
Norveç	05/05/1989	13/06/1989	01/04/1995	27/05/2010 (P)	18/02/2011	01/06/2011

Kaynak: OECD, 2021

3.1.2.1. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında Genişletilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Arttırılması Anlaşması (FATCA)

Dünya ekonomisinde önemli bir yeri olan ve 2008 küresel finansal krizinin çıkış noktası haline gelmiş olan ABD etkili ve verimli bir vergilendirme yapılabilmesi için otomatik bilgi alışverişinin gerekliliğini kabul eden ve uygulamaya geçiren en önemli ülkelerden birisi olmuştur. Çünkü bu durumu herhangi bir topluluğa bağlı kalmadan diğer ülkelere nazaran çok daha derinlemesine ele almış ve kendi vergi mevzuatı içerisinde konuya ilişkin 'Yabancı Hesapların Vergi Uyumunu' adı verilen bir yasa geliştirilmiştir. Bahsi geçen bu yasa ABD'deki vergi otoritesi olan ABD Maliye Bakanlığı (IRS) tarafından 18 Mart 2010 tarihinde kabul edilmiş ve uygulanmaya başlamıştır (TBMM, 2015: 3).

ABD vergi otoritesi FATCA ile temelde vergi kaçakçılığını tamamen ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Ülke içindeki mükelleflerin doğru ve adil bir şekilde vergilendirilmesi her ne kadar kolay olsa da yurt dışında bulunan mükelleflerin gelirlerinin tam ve eksiksiz tespit edilebilmesi de bir o kadar zordur. Vatandaşlarının küresel ölçekteki bütün gelirlerini vergilendirmek isteyen ABD

vergi otoritesi bu tür eksikliklerin önüne geçmek ve vergi kayıp kaçaklarını minimuma indirmek için uluslararası düzeyde etkili olan FATCA yasasını uygulamaya geçirmiştir. Çünkü anlaşma hükümlerine göre mükellefler küresel ölçekteki bütün gelirlerini ve varlıklarını beyan etmek zorundadır. Eksik beyanlara ise cezai işlem uygulanmaktadır (Yayman, 2018: 15).

Hazırlanmış olan yasa ile ABD, mükelleflerinin yabancı ülkelerde bulunan finansal hesapları ve yatırımları aracılığıyla beyan dışı bıraktıkları gelirlerini, vergisel konulardaki otomatik bilgi değişimi yöntemi ile veya doğrudan ABD Maliye Bakanlığına (IRS) bildirilerek tespit etmeyi ve bu sayede yaşanan vergi kaybı gibi olumsuzlukları önlemeyi amaçlamıştır (Çakmak, 2016: 145). Kısaca FATCA (Foreign Account Tax Compliance Act) adı verilen bu yasa ile uluslararası bir bilgi değişimi ağı kurulması ve bu sayede ülkeler arasında vergi uyumunun artırılması hedeflenmiştir. Bu nedenle aralarında OECD, AB ve G-20 ülkeleri olarak kabul edilen ve dünya ekonomisi üzerinde etkisi yüksek olan ülkelerin de bulunduğu 100'ün üzerindeki ülke ABD ile FATCA Anlaşmasını imzalamıştır (TBMM, 2015: 3).

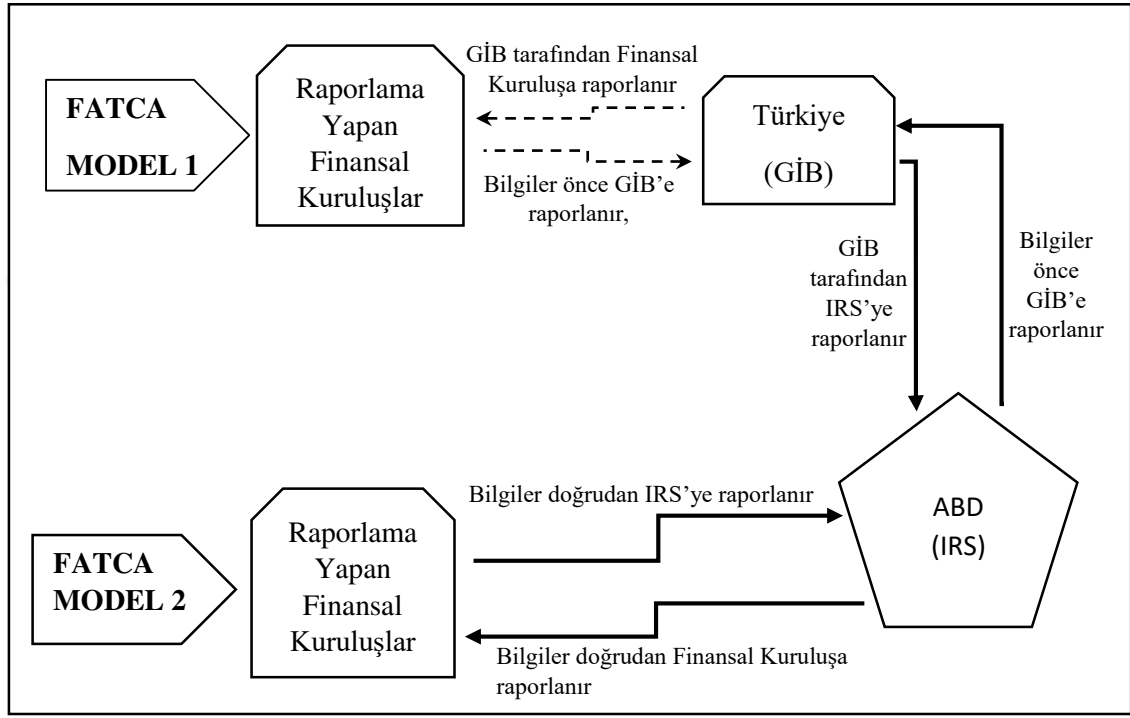
ABD, OECD üyesi olmamasına rağmen FATCA sayesinde OECD ile vergisel hususlarda işbirlikçi sayılmaktadır. Çünkü OECD tarafından geliştirilmiş olan standartlara göre bir ülkenin vergisel konularda işbirlikçi sayılabilmesi için en az 12 ülke ile ikili olarak vergisel bilgi değişim anlaşmasına taraf olması gerekmektedir. Bu koşulu sağlamayan ülkeler OECD ile işbirliği içinde sayılmamaktadır. ABD, 1980'lerden bugüne kadar otuzun üzerinde ülke ile ikili olarak imzalamış olduğu vergi konularında bilgi değişim anlaşmaları sayesinde OECD ile işbirlikçi olarak kabul görmektedir (Boyner, 2019: 131).

Globalleşme ile her geçen gün sosyal ve ekonomik yönden hızla artan finansal akışkanlık ülkelerin kasasına girecek olan vergi miktarlarını olumsuz yönde etkilediği için mükelleflere ait bilgilere ulaşılmak istenmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle özellikle içinde bulunduğumuz yüzyılın ilk çeyreğinde vergi otoriteleri mükelleflerine ait finansal bilgileri ve yatırımları daha sıkı takip etmeye başlamıştır. Uluslararası bilgi değişimi kapsamında FATCA anlaşması başlangıçta ABD'nin kendi iç düzeni için hazırlamış olduğu bir anlaşma modeli olsa da birçok ülkeyi kısa zamanda etkisi altına almayı başarmıştır. Anlaşmaya taraf olan ülkeler üzerindeki olumlu etkiler neticesinde de 2012 yılı itibari ile otomatik bilgi değişimi dünyadaki birçok siyasi otoritenin odak noktası haline gelmiştir (Ateş, 2015: 674).

Küresel ölçekte her geçen gün daha fazla ilgi çeken otomatik bilgi değişimi yöntemi farklı hukuki ve siyasi tabana sahip ülkeleri de etkisi altına almaya başlamıştır. Bu nedenle ülkelerin hukuki ve siyasi alt yapılarındaki farklılıklar da göz önünde bulundurularak Yabancı Hesapların Vergi Uyum Yarasası; FATCA Model 1 ve FATCA Model 2 ismiyle iki farklı model halinde düzenlenmiştir. FATCA Model 1, ABD ile diğer ülkeler arasındaki bilgi alışverişinin karşılıklılık esasına dayanan otomatik bilgi değişimi yöntemiyle ve mevcut ülkenin vergi otoritesi eli ile

sağlanmasını savunurken, FATCA Model 2 ise anlaşmaya taraf olan ülkelerdeki finansal kuruluşların doğrudan ABD Maliye Bakanlığı (IRS) ile bilgi değişiminde bulunması gerektiğini temel almaktadır. Yani IRS ile Raporlama Yapan Finansal Kuruluşlar arasında doğrudan bir bilgi paylaşımı gerçekleştirilmektedir (Ortaç ve Orkunoğlu Şahin, 2018: 16).

Şekil 2: FATCA Modellerinin İşleyişi

Kaynak: Eren, 2017

FATCA yasasının getirdiği yenilikler ve avantajlar, uluslararası vergi uyumu ve şeffaflığını arttırarak vergi kayıp ve kaçakları ile etkin bir şekilde mücadele etmek isteyen Türkiye'nin de anlaşmaya taraf olmasında etkili olmuştur. Böylece Türkiye, ABD ile arasında; etkin bir alt yapıya sahip olan, vergi konularında karşılıklı yardımlaşma yoluyla uluslararası vergi uyumunu arttırmayı amaçlayan ve otomatik bilgi değişimini temel alan FATCA Model 1 anlaşmasına taraf olmak istemiştir (Ortaç ve Orkunoğlu Şahin, 2018: 16).

FATCA, finansal kuruluşlar ve ülkeler üzerinde oluşturduğu otorite ile 2012 yılından itibaren siyasi ilgiyi de üzerine çekmeyi başarmıştır (Ateş, 2015: 674). İlk zamanlarda sadece ABD sınırları içinde uygulanan ve ilgi gören FATCA, 2015 yılından itibaren önemli ölçüde vergi kaçakçılığını önlemesi gibi nedenlerle diğer ülkeler tarafından da uygulanmaya başlamıştır ve yaşanan bu gelişmeler sonucunda FATCA ile otomatik bilgi değişimine ilişkin önemli bir adım daha atılmıştır (OECD, 2018). Çünkü FATCA her ne kadar ABD tarafından yasalaştırılmış bir çalışma olsa da kısa sürede uluslararası düzeyde geniş çaplı bir yer edinmiş ve birçok ülkede uygulama alanı bulmuştur

(Kahriman ve Tepekule, 2014: 98). Vergilendirme alanında işbirliğinin sağlanması ile şeffaflığın artırılmasını hedefleyen FATCA, bunun en iyi şekilde hayata geçirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle birçok ülke ABD ile FATCA kapsamında anlaşmalar imzalamıştır. Örneğin 29 Temmuz 2015 tarihinde, Türkiye ile ABD arasında, FATCA Yasası kapsamında ‘Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ABD Arasında Geliştirilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Arttırılması Anlaşması’ Ankara’da imzalarak TBMM’nin onayına sunulmuştur. (GİB, 2015).

28 Mart 1996 tarihinde, Washington’da, Türkiye ile ABD arasında ‘Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması’ imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma metninin özellikle 26. maddesi karşılıklı bilgi değişimini hedefleyen bir vergisel bilgi değişimini destekler niteliktedir. İki ülke arasında imzalanmış olan bu anlaşma sayesinde Türkiye ile ABD arasında FATCA Model 1 yani otomatik bilgi değişimi anlaşmasına ilişkin çalışmaların başlaması kolaylaşmıştır (TBMM, 2015: 1). Türkiye ve ABD arasında geçmişten bugüne kadar yapılmış olan bu tür ikili anlaşmaların sunduğu kolaylıklar doğrultusunda Türkiye GİB nezdinde, 22 Mart 2013 tarihinde ABD ile FATCA anlaşmasının yapılmasına dair görüşmelere başlamıştır. Bu kapsamda Türkiye ile ABD Hükümetleri arasında Model 1’e uygun olarak özde bir anlaşma sağlanmıştır ve 30 Haziran 2014 tarihi itibarıyla da Türkiye özde anlaşma sağlanan ülkeler listesindeki yerini almıştır (GİB, t.y. https://www.gib.gov.tr/uluslararasi_mevzuat/fatca-sorular).

Akabinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve ABD arasında, 29 Temmuz 2015 tarihinde ‘Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında Genişletilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Artırılması Anlaşması’ imzalanmıştır. Hem Türkçe hem de İngilizce metinler halinde hazırlanmış olan bu anlaşma, Türkiye adına dönemin Gelir İdaresi Başkanı Adnan ERTÜRK, ABD adına ise ABD Büyükelçisi John R. BASS tarafından, Ankara’da imzalanmıştır. Tüm uluslararası anlaşmalarda olduğu gibi FATCA da Türkiye Parlamentosu olan TBMM tarafından 05 Ekim 2016 tarihinde onaylandıktan sonra yürürlüğe girmiştir (GİB, 2015 <https://www.gib.gov.tr/node/102002>).

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bu anlaşma temelde iki ülke arasındaki çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının bilgi değişimi maddesine dayanmaktadır. Fakat çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarından farklı olarak FATCA’da; hangi bilgi değişimi türünün kullanılacağı, bilgilerin ne sıklıkla ve ne şekilde paylaşılacağı maddeler halinde ve ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir. Bahsi geçen bu mekanizmanın uygulanabilmesi için gerekli zemini hazırlayan hukuki dayanaklar ise çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla hazırlanmış olan OECD ve BM Model Vergi Anlaşmalarının 26. Maddelerinde yer alan, vergisel bilgi değişimi yöntemidir (GİB, t.y. https://www.gib.gov.tr/uluslararasi_mevzuat/fatca-sorular).

ABD Hükümeti otomatik bilgi değişimi modelini FATCA gibi kendisinin hazırlamış olduğu hükümetler arası anlaşmalarla yürütmektedir. Türkiye ise otomatik bilgi değişimi modelinin oluşum ve işleyiş aşamalarında OECD ilkelerine bağlı kalmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, OECD ve Küresel Form tarafından oluşturulan ‘Ortak Raporlama Standardı – Çok Taraflı Yetkili Makam Anlaşması’ni imzalayarak özellikle son yıllarda otomatik bilgi değişimi yönünden hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. Fakat ülkemizde henüz otomatik bilgi değişimi yöntemi aktif olarak başlamadığı için Türkiye’nin otomatik bilgi değişim ağına erişimi mümkün değildir. ABD Hükümeti ise daha öncede bahsedildiği gibi ‘Ortak Raporlama Standardı – Çok Taraflı Yetkili Makam Anlaşması’na taraf olmasa da uluslararası düzeyde otomatik bilgi değişimi için gerekli olan alt yapıyı sağlayacağına dair yaptırım açısından herhangi bir tarih belirtmeden politik taahhütlerde bulunmuştur. Bu nedenle ABD Hükümeti bahsi geçen anlaşmayı her ne kadar imzalamamış olsa da otomatik bilgi değişim ağına erişimi bulunmaktadır (Boyner, 2019: 15).

Özellikle finansal kuruluşlar arasındaki uyumu artırarak vergilemedeki kayıp ve kaçığın önlenmesini hedefleyen FATCA Anlaşma metni toplam 10 madde, 2 Ek ve bir adet Mutabakat Zaptından oluşmaktadır. Anlaşma metni incelendiğinde (TBMM, 2015);

- ‘Tanımlar’ başlıklı 1. madde de FATCA’nın uygulanma sürecinin daha iyi kavranabilmesi için kullanılacak olan kavramlara ilişkin tanımlamalar yapılmaktadır.
- 2. maddeye gelindiğinde ise ‘Bildirimi Zorunlu Hesaplar ile İlgili Bilgilerin Temin Edilmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yükümlülükler’ başlığı altında bilgi değişimi sırasında temin edilebilecek ve değişime tabi tutulabilecek bilgileri ve bu bilgilerin Türkiye - ABD Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmasının bilgi değişimini konu olan 26. maddesi uyarınca yıllık olarak otomatik bilgi değişimine tabi tutulacağına ilişkin açıklamalara yer verildiği görülmektedir.
- Hükümetler arasındaki bilgi değişiminin zamanını ve şeklini açıklayan 3. madde ise aynı zamanda değiştirilen bütün bilgilerin çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla hazırlanmış olan anlaşmalardaki gizlilik usullerini dikkate alacak şekilde bilgi alışverişi yapılmasını da vurgulamaktadır. Bu sayede iki ülke mükelleflerine ait bilgiler vergi mahremiyetini ihlal etmeyecek şekilde paylaşılmaktadır.
- Anlaşma metninin 4. ve 5. maddeleri, FATCA Yasasının Türkiye’deki finansal kuruluşlarda ne şekilde uygulanacağını ve bilgi değişimine yanaşmayan kuruluşlara ne tür yaptırımlar uygulanacağına ilişkin bilgiler sunmaktadır.
- İki ülke arasındaki bilgi değişiminin karşılıklılık esasına dayanarak yapılacağı ve şeffaflığın ön planda tutulacağı ise 6. madde içerisinde detaylarıyla beraber ele alınmıştır.
- Anlaşmanın süresine ilişkin bilgi ise 10. yani son maddede yer almaktadır. Son madde de aynı zamanda 31 Aralık 2016 tarihine kadar anlaşma içeriğinde değişiklik yapmak

istenirse, Türkiye ve ABD Hükümetleri birbirlerine danışarak değişiklik yapabileceğine dair bilgiye de özellikle yer verilmiştir.

Anlaşma metninde yazılı olarak belirlenen hususlar doğrultusunda hareket edileceği için iki ülke arasında aktif olarak gerçekleştirilen bilgi aktarımı sayesinde her iki ülkede vergisel kazançlarını arttırabilecektir.

Türkiye ile ABD arasında otomatik bilgi değişimini gerekli hale getiren ve özellikle 28 Mart 1996 tarihinde Türkiye ile ABD arasında imzalanmış olan ‘Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması’ nın 26. Maddesinde ele alınan hükümler doğrultusunda hazırlanmış olan FATCA anlaşmasına yönelik yetkili makam düzenlemesi yapılmıştır. Ayrıca ABD ile Türkiye arasında imzalanmış olan bir diğer çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması olan ‘Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olmak Anlaşması’ nın da uygulamaya geçirilebilmesi için de yetkili makam düzenlemesi yapılması gerekli görülmüştür.

İki ülke arasında gerçekleştirilecek olan otomatik bilgi değişimine yönelik hazırlanmış olan anlaşmanın yetkili makam düzenlemesi protokolünü ABD yetkili makamı adına dönemin Gelir İdaresi Başkan Yardımcısı Vekili David W. Horton, Türkiye yetkili makamı adına dönemin Gelir İdaresi Başkan Yardımcısı Mehmet Atıf imzalamıştır (GİB, 2015: 1-12).

Yetkili makam düzenlemesi FATCA anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren geçerli olmaya başlayacaktır ve yürürlükte kaldığı sürece geçerliliğini korumaya devam edecektir. Ayrıca FATCA kapsamında ele alınan bütün bilgiler yetkili makam düzenlemesine de dahil edilecektir. Mevcut düzenleme içerisinde herhangi bir değişiklik yapılmak istendiği takdirde ise bu değişim ancak anlaşma şartlarına bağlı kalınarak yazılı olarak yapılabilecektir. İlgili düzenlemenin uygulanması veya değiştirilmesine yönelik talep edilecek danışma hizmeti ise yazılı bir dilekçeye gerek olmaksızın istenebilecek ve 30 gün içerisinde gerçekleşecektir. Fakat anlaşma hükümlerinin uygulama aşamasında danışma ve danışman talep edilmesi halinde en hızlı şekilde bu talep gerçekleştirilecektir (Boyner, 2019: 207).

3.1.2.2. Türkiye – Letonya Otomatik Bilgi Değişim Anlaşması

Türkiye ve Letonya uluslararası vergi uyumunu arttırmak amacıyla karşılıklı yardımlaşma usulünü kullanarak, vergisel ilişkilerini güçlendirmek ve vergi kayıp ve kaçaklarının önüne geçmek isteyen iki ülkedir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Letonya Cumhuriyeti Hükümeti yetkili makamları tarafından, 20 Aralık 2018 tarihinde, temelde vergi uyumunu arttırmayı amaçlayan ve bu isimle anılan ‘Uluslararası Vergi Uyumunun Artırılmasına Yönelik Otomatik Bilgi Değişimi

Anlaşması' imzalanmıştır. Anlaşmanın yürürlüğe giriş tarihi ise 528 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile 02 Ocak 2019 olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda iki ülke arasındaki finansal bilgilerin; anlaşma metninin 2. maddesi sınırları çerçevesinde, yıllık periyotlarla, izleyen yılın ilk dokuz ayı içerisinde otomatik olarak değişime tabi tutulacağı kararlaştırılmıştır (Yetkiner ve Öğredik, 2019: 1).

Toplam 7 madde halinde düzenlenmiş olan anlaşma metni anlaşılabilirliği arttırmak için ilk olarak metin içerisindeki belli başlı terimlerin tanımlamaları ile başlamaktadır. 2. maddeye gelindiğinde ise 'Bildirimi Zorunlu Hesaplar Bakımından Bilgi Değişimi' başlığı altında anlaşma kapsamındaki her iki ülkenin de yıllık bazda değişime tabi tutacağı bilgiler ele alınmaktadır. İzleyen maddelerde değişime tabi olan bilgilerin ne zaman ve ne şekilde değişime tabi tutulacakları, bu bilgilerin vergi mahremiyetini ihlal etmeyecek şekilde gizliliğine önem verilerek değişime tabi olacaklarına ilişkin bilgiler sıralanmaktadır. 7. yani son maddeye gelindiğinde ise anlaşmanın başlama ve bitiş sürelerine ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Bu kapsamda anlaşmanın yürürlüğe girişine ilişkin her iki ülkenin de uygulamaya geçilmesine ilişkin iç mevzuatlarının yürürlükte olması gerekmektedir. Ayrıca eğer ki iki ülkeden herhangi birisi tarafından anlaşma feshedilmek istenirse, feshin bildirimini izleyen yılın (12 ayın) sonunda fesih işlemi gerçekleşmiş olacaktır. Feshi işleminin gerçekleşmesi sonucunda ise iki ülke arasındaki daha önceden değişime tabi tutulmuş bilgiler gizlilik usulüne uygun olarak saklanacak ve sözleşmenin şartlarına tabi olmaya devam edecektir (TBMM, 2018).

3.1.2.3. Türkiye – Norveç Otomatik Bilgi Değişim Anlaşması

Vergi gelirlerindeki kayıpları minimuma indirmek isteyen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Norveç Krallığı arasında iki ülkenin de yetkili makamları tarafından 20 Aralık 2018 tarihinde Oslo'da, 21 Aralık 2018 tarihinde ise Ankara'da 'Uluslararası Vergi Uyumunun Artırılmasına Yönelik Otomatik Bilgi Değişimi Anlaşması' imzalanmıştır. Anlaşmanın geçerlilik tarihi 21 Aralık 2018 olarak kabul edilmekle beraber bu anlaşma iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da güçlenmesine de ön ayak olmuştur (Yetkiner ve Öğredik, 2019: 1). 529 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yayınlanmış olan anlaşmanın temel taşı ise bilgi değişimi uygulamalarındaki en etkili amaç olan uluslararası vergi uyumunun artırılmasıdır (RG, 2018).

Uluslararası Vergi Uyumunun Artırılmasına Yönelik Otomatik Bilgi Değişimi Anlaşması, Türkiye ve Norveç arasında daha önce çifte vergilendirmeyi önlemek ve vergi kaçakçılığının önüne geçebilmek amacıyla imzalanmış olan 'Türkiye Cumhuriyeti ile Norveç Krallığı Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşmasının' bir nevi devamı niteliğindedir. Her iki ülkenin vergi otoriteleri tarafından yürütülen görüşmeler sonucunda hazırlanan anlaşma metni toplamda 7 maddedir. Maddeler arasında kısaca anlaşma kapsamında değişime tabi tutulan bilgilerin neler olduğu ve bu bilgilerin muhakkak gizlilik esasına uygun bir şekilde aktarılacağına yönelik koruma yöntemleri, anlaşmanın geçerlilik süresi ve fesih işlemlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır (TBMM, 2018).

3.2. Vergi Güvenliği Kavramı

İçinde bulunduğumuz yüzyılda çok fazla ön plana çıkmış olan küreselleşme süreci, daha önceki bölümlerde de ele alındığı üzere günümüz ekonomilerinde her ne kadar olumlu sonuçlar doğurmuş olsa da mükelleflerin vergilendirilmesi hususunda bazı eksiklikleri de söz konusudur. Bu noktadaki eksikliklerin ve eşitsizliklerin giderilmesine ve vergi otoritelerinin elde edeceği vergi gelirin maksimum seviyeye ulaşabilmesine yönelik yapılan çalışmaların etkili bir sonuç verebilmesi için vergi güvenliğinin de maksimum seviyede tutulması gerekmektedir.

Vergi güvenliği kelime anlamı olarak; kamu gelirlerinin büyük bir payını oluşturan vergilerin, yasal düzenlemeler çerçevesinde aksama yaşanmayacak şekilde korunması ve uygulanması olarak ifade edilebilir (Bilgin ve Yılmaz, 2019: 359). Ayrıca mükelleflerinin üzerlerine düşen vergi yükümlülüklerini kanunlara uygun olarak tam ve eksiksiz bir şekilde yerine getirebilmeleri için vergi otoriteleri tarafından uygulanan kurallar da denilebilir (Solak, 2004: 6).

Konuya ilişkin mevcut literatür tarandığında ise vergi güvenliği kavramına ilişkin iki farklı tanımlama yapıldığı görülmüştür. Bu tanımlamalardan ilki vergi güvenliğini özellikle teknik yönleri ile ele almıştır. İlk tanımlamaya göre vergi güvenliği; verginin konuluş amacına uygun olarak en etkili ve en yüksek gelirin elde edilebilmesi için yapılan yasal düzenlemelerdir (Öncel, 2001: 39). İkinci tanımlamada ise vergi güvenliği kavramı daha geniş bir çerçevede ele alınmıştır. Bu tanımlamaya göre ise etkili ve verimli bir vergilendirme ile optimal vergi seviyesine ulaşmanın yanı sıra vergi hasılatının da maksimum seviyede olması hedeflenmektedir. Bunun sağlanabilmesi için de hem vergi mükelleflerinin hem de vergi otoritelerinin çift taraflı olarak korunması gerektiği düşünülmektedir (Solak, 2004: 6).

Özetle vergi güvenliği; kanunlara uygun olarak toplanmış veya toplanacak olan vergilerin zamanında hazineye aktarılması ve optimal seviyede olabilmelerine ilişkin hem mükellefler açısından hem de vergi otoriteleri yönünden ciddi koruma yöntemlerini içeren yasal düzenlemelerdir denilebilir. Unutulmamalıdır ki etkili bir vergilendirmenin gerçekleşebilmesi için verginin tarhiyat aşamasının eksiksiz bir şekilde yürütülerek tahakkuku gerçekleşen vergilerin tahsilatının da vade süresi içerisinde yapılması gerekmektedir. Yani etkili bir vergi sistemi için vergi otoriteleri tarafından belirlenen kanunların doğru bir şekilde yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi içinde hem mükellefleri hem de vergi otoritelerini korumayı temel alan vergi güvenliği kavramı olmazsa olmazlar arasındadır (Yeniçeri, 2005: 23).

Vergi güvenlik önlemleri ülkelerin vergi sistemini tümüyle ilgilendirmekle beraber mevcut sistemden ayrı düşünülmemeli ve bu sisteme entegre edilerek düzenlenmelidir. Bu nedenle sadece kağıt üzerinde vergi güvenlik önlemlerinin belirlenmiş olması yeterli değildir. Aynı zamanda ülkenin mevcut vergi kanunları, belirlenen vergi güvenlik önlemleri ile uyum içinde olmalı ve hukuki

yaptırımlar eksiksiz uygulanmalıdır. Bu da ancak vergilendirmede bilgi gizliliğinin ortadan kalkması, denetimin üst düzeyde olması ve iyi bir yargı sistemine sahip olunması sayesinde olabilir (Şanver ve Oktar, 2013: 5).

Bilindiği üzere etkin vergilendirmenin sağlanabilmesi ve mükelleflerin vergi ödevlerini etkili bir şekilde yerine getirebilmesi için vergiyi doğuran olayın doğru ve eksiksiz olarak beyan edilmesi gerekmektedir. Vergi güvenliği sayesinde de mükellefler ile vergi otoritesi arasında doğabilecek herhangi bir uyuşmazlıktan önceki aşamada etkili sonuçlar elde edilebilecektir. Çünkü vergi güvenliği ile amaçlananda mükelleflerin vergiye tabi gelirlerini doğru ve eksiksiz bir şekilde beyan etmesi gerekmektedir. Böylece toplanacak olan vergide hiçbir kayıp yaşanmadan maksimum düzeyde vergi hazineye aktarılabilecektir (Solak, 2004: 2).

Türk Vergi Sistemi ele alındığında kamu harcamalarının finansmanında diğer birçok ülkede de olduğu gibi en yaygın kalemin vergiler olduğu bilinmektedir. Bu nedenle ülkemizde de vergilendirmenin etkili bir şekilde yapılarak vergi gelirlerinin optimal seviyede toplanması hedeflenmektedir. Vergilendirme süreci vergiyi doğuran olaydan tahsilat aşamasına kadarki dönemi ele almaktadır. Tahsilatı yapılması gereken verginin hangi sebeplerden dolayı tahsil edilemediğinin tespiti yapılarak vergilendirme süreci boyunca hangi aşamalarda hangi önlemlerin alınması gerektiği iyi tespit edilmelidir. Bu yüzden vergi güvenliğine yönelik alınacak önlemler sınıflandırılarak vergilendirilme sürecinin aşamalarına göre farklı önlemler uygulanmalıdır (Yeniçeri, 2005: 24).

Vergi güvenlik önlemleri vergilendirme ilkeleri çerçevesinde toplanacak olan verginin türüne ve günün koşullarına uyumlu olmak zorundadır. Özellikle de kanunilik ilkesine aykırı bir vergi güvenlik yöntemi uygulanamaz. Çünkü kanunilik ilkesi vergilendirmede keyfiyetin önüne geçilmesi ve yapılacak değişikliklerin ve düzenlemelerin yasal çerçeve içerisinde olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle kanunilik ilkesi veya temel hak ve hürriyetlere ters düşen vergi güvenlik önlemlerinin uygulanması mümkün değildir (Güneş, 2014: 149).

Ülkelerin egemenlik haklarına dayanarak toplayacakları vergileri düzenlerken ve mükelleflerin de üzerlerine düşen vergi ödevlerini yerine getirdikleri aşamada herşeyin kanuna uygun olarak ilerletilebilmesi için denetim ihtiyacı duyulmaktadır. Bu ihtiyaçta vergilendirme süreci içerisinde her aşamada duruma uygun olarak uygulanacak olan vergi güvenlik önlemleri ile mümkündür (Müezzinoğlu, 1980: 6). Vergilerin optimal seviyede toplanarak devlete aktarılabilmesi için alınacak ve yasal çerçevede uygulanacak olan bu önlemleri iki başlık halinde ele alacak olursak. İlk aşamada vergi matrahı doğru ve eksiksiz olarak belirlenerek ödenecek vergi miktarı tespit edilir. Böylece vergilendirme sürecinin ilk adımı olan verginin tarhı aşamasına hazırlık yapılmasına yönelik alınması gereken önlemler belirlenecektir. İkinci aşamada ise vergilendirme sürecinin son aşaması olan verginin tahsilatını güvence altına alan önlemler belirlenecektir (Öncel vd., 2020: 169).

3.2.1. Tarhiyat Öncesi Vergi Güvenlik Önlemleri

Vergilendirme sürecinin ilk aşaması olan verginin tarhı öncelikle devletin kasasına girecek olan vergi miktarının doğru tepsit edilmesini hedef almaktadır. Bu nedenle verginin tarhı gerçekleşmeden önce alınması gereken bir takım önlemler vardır. Tarhiyat öncesi uygulanacak olan bu vergi güvenlik önlemleri ise kendi içinde genel güvenlik önlemleri ve özel güvenlik önlemleri olmak üzere iki ayrı başlık olarak ele alınmaktadır (Tekin ve Can Avşar, 2020: 35).

Tarhiyat öncesi genel vergi güvenlik önlemleri arasında; vergi denetimi, yoklama, inceleme, arama, bilgi toplama, vergi kimlik numarası uygulaması, dijital vergi yönetimine geçiş vergi idaresi otomasyon projesi (VEDOP), vergilerin açıklanması, vergi levhası, nakit ödemelerin sınırlandırılması, vergi istihbarat merkezi, veri tabanı/ambarı (VERİA) oluşturulması, ihbar ikramiyesi, uluslararası işbirliği, stopaj ve belge düzeninin işletilmesi sayılabilir (Yeniçeri, 2005: 25). Bunlara ek olarak Türk Vergi Sistemi içerisinde nakil vasıtaları vergi daireleri otomasyon projesi (MOTOP), bilgisayar destekli denetim projesi (BİDDEP), kurumsal elektronik belge yönetim sistemi (KEYS), takdir komisyonu otomasyon sistemi (TAKKOM), risk analizi ve katmanlaştırma projesi (MERAK), sektör bilgi sistemi projesi ((SBS), veri erişim ve görsel analiz sistemi (VEGAS), KDV iadelerine ilişkin uygulamalar (KDVİRA, MAR, KDV iade takip sistemi, SARP, RİTAP, elektronik ÖTV uygulamaları (ÖTVBİS projesi), elektronik ÖTV takip sistemi, ÖTV iadesi risk analizi sistemi projesi (ÖTVİRA), elektronik beyan sistemi uygulaması (E-Beyanname), elektronik ortamda düzenlenen belgeler (E-Belge, e-Fatura, e-Arşiv, e-defter vs.) genel vergi güvenlik önlemleri arasında sayılabilir (Tekin ve Can Avşar, 2020: 26).

Genel güvenlik önlemleri çok geniş kapsamlı oldukları için ve vergi sistemini tümüyle kapsadıkları için aynı zamanda makro güvenlik önlemleri olarak da kabul edilmektedir. Özel güvenlik önlemleri genel güvenlik önlemleri kadar kapsamlı olmamakla beraber günümüzde pek fazla uygulaması da yoktur. Geçmişten günümüze kullanılmış olan özel güvenlik önlemlerine örnekler vermek gerekirse; asgari zirai kazançlar, hayat standartı esas, asgari gayrisafi hasılat esas, ortalama kar haddi, servet beyanı, gider esas gibi uygulamalar sayılabilir. Her iki uygulama sayesinde de mükelleflerin gelirlerini daha doğru bir şekilde beyan etmeleri sağlanmaktadır. Böylece daha etkin ve adil bir vergilendirme yapılarak hedeflenen bütçeye ulaşılması kolaylaşmaktadır (Şanver ve Oktar, 2013: 4).

3.2.2. Tahsilat Aşamasındaki Vergi Güvenlik Önlemleri

Vergilendirme sürecinin son aşaması olan verginin tahsilatı, vergi mükellefinin kesinleşen vergi borcunu yasal çerçevelere uygun olarak ödemesidir. Kesinleşmiş olan vergi borcunun sağlıklı bir şekilde devletin kasasına girebilmesi için bir takım vergi güvenlik önlemlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Bilgin ve Yılmaz, 2019: 4). Tahsilat aşamasında uygulanan vergi güvenlik

önlemlerine örnek vermek gerekirse; teminat uygulaması, ihtiyati haciz, ihtiyati tahakkuk, rüchan hakkı, yurtdışına çıkma yasağı, vergisel sorumluluk uygulaması, vergi alacağının uluslararası alanda izlenmesi ve tahsili örnekler arasında sayılabilir (Yeniçeri, 2005: 26).

3.3. Otomatik Bilgi Değişiminin Vergi Güvenliği Üzerindeki Etkileri

Otomatik bilgi değişimi global ölçekte çok büyük etki yaratmış bir vergisel bilgi değişim yöntemidir. Çünkü ülkeler arasındaki zararlı vergi rekabeti ülkelerin vergi gelirlerinin azalmasına ve mükelleflerine yönelik yetersiz bilgi edinmelerine sebep olmaya başlamıştır. Bu nedenle bu tür olumsuzları minimuma indirmek ve ülkeler arasındaki vergi alışverişini ve işbirliğini güçlendirmek ülkeler için kaçınılmaz olmaya başlamıştır. Vergi otoriteleri ülke sınırları dışındaki mükellef bilgilerine ulaşabilmek ve vergi kayıp kaçaklarını minimuma indirmek için sistematik bir işleyişi olan otomatik bilgi değişimi yöntemine başvurmuşlardır (Yayman, 2018:1).

Devlet hazinesine maksimum düzeyde vergi aktarımının sağlanması ve vergi kayıp kaçaklarının minimum düzeyde olması otomatik bilgi değişiminin temel hedefleri olduğu kadar vergi güvenliği içinde olmazsa olmazlar arasındadır. Özellikle küreselleşmenin hızlanması ile vatandaşlar vergi cenneti olarak kabul edilen ülkelere gelirlerini aktararak mukim oldukları ülkelerde daha düşük vergiler ödemeye başlamıştır. Bu durumda mükellefler arasındaki adil vergilendirmeyi zedelemekle beraber şeffaflığı da yok etmektedir. Ülkeler bu olumsuzlukların önüne geçebilmek için her ne kadar iç hukuklarının el verdiği ölçüde vergi güvenliğini sağlamaya çalışsalar da uluslararası düzeyde yetersiz kalmaktadır. Vergilendirmede kayıp ve kaçakların önüne geçebilmek için vergi güvenliğine ek olarak saydamlık üzerine temel kurmuş olan otomatik bilgi değişimi yöntemine de başvurulması gerekmektedir (Bilgin ve Yılmaz, 2019: 15).

GİB tarafından 2021 yılında yayınlanan Finansal Hesap Bilgilerinin Vergi Konularında Karşılıklı Olarak Otomatik Değişim Standardı Bilgilendirme Rehberinde de açıkça belirtildiği üzere otomatik bilgi değişimi ile sadece vergisel amaçlar değişime tabi tutulacaktır. Bilgi aktarımı yapılacak ülkeler OECD tarafından belirlenen standartlara göre veri güvenliği ve gizliliğine uygun ülkeler oldukları için yapılan işlem neticesinde vergi güvenliğine zarar veren bir durumda söz konusu olmayacaktır. OECD'nin belirlemiş olduğu standartlara uymayan ülkelere ise ne olursa olsun bilgi aktarımı yapılmamaktadır (GİB, 2021: 22).

Özetle vergi güvenliği ve otomatik bilgi değişimi yöntemi birbirlerini destekleyici hükümler içermekle beraber yüksek oranda aynı amaca hizmet ettikleri için uygulama aşamasında da birlikte kullanılmaktadır. Böylece etkin vergilendirme sağlanacak ve devlet hazinesine girecek olan vergi gelirleride yıllık olarak belirlenen bütçedekine denk olacaktır.

3.3.1. Vergi Güvenlik Önlemleri ve Otomatik Bilgi Değişiminin Ortak Özellikleri

Küreselleşmenin ülke ekonomileri üzerinde ortaya çıkardığı olumsuzlukları minimum düzeye indirebilmek için vergi güvenlik önlemleri ve otomatik bilgi değişimi kavramları etkili olarak kullanılmaktadır. Bu iki uygulamanın ortak özelliklerine değinecek olursak;

- Hem vergi güvenlik önlemleri hem de otomatik bilgi değişimi yöntemi temelde vergilendirmenin mali amacı olan vergileri optimal seviyeye çıkararak devletin kasasına girecek olan geliri maksimum seviyede tutmayı hedeflemektedir (Solak, 2004: 10).
- Her iki uygulamada globalleşmenin getirdiği olumsuzluklardan birisi olan vergisel kayıp ve kaçakları minimum düzeye indirebilmek için uygulanan mücadele yöntemleri arasındadır (Yayman, 2018: 22).
- Vergi güvenlik önlemlerinin ortaya çıkış amacı olan vergilendirmede denetimin artırılması aynı zamanda otomatik bilgi değişimi yönteminin de temel amaçlarından bir tanesidir.
- Otomatik bilgi değişimi mükelleflerin doğru ve eksiksiz vergilendirilmesi ve mükelleflerin çifte vergilendirilmemesi için bilgi edinilmesini sağlarken vergi güvenlik önlemleri de iç hukukta oluşturulan yaptırımlarla aynı amaca hizmet etmektedir (Yeniçeri, 2005: 74).
- Her iki kavramda vergilendirmede adalet ilkesinin ön plana çıkarılması ve adil vergilendirilmenin artırılması için kullanılmaktadır (Şanver ve Oktar, 2013: 4).
- Hem otomatik bilgi değişimi hem de vergi güvenlik önlemleri sayesinde vergilendirmede saydamlık artarak şeffaflık ilkesi desteklenmektedir. Çünkü her iki uygulamada ülkeler arasında şeffaf bilgi aktarımı sayesinde etkili sonuç vermektedir (Bilgin ve Yılmaz, 2019: 15).
- Vergi güvenliğinin sağlanabilmesi için mükelleflere ait bilgilerin eksiksiz olarak toplanması gerekmektedir. Otomatik bilgi değişimi yöntemi de mükelleflere ilişkin tam ve eksiksiz bilgi toplanmasına olanak sağlamaktadır. Bu nokta her iki uygulamada aynı amaç üzerinde buluşmaktadır (Yeniçeri, 2005: 21).

Ortak birçok özelliği bulunan iki uygulama sayesinde otomatik bilgi değişimi yöntemini uygulamak isteyen ülkeler aynı zamanda vergi güvenliklerine ilişkin önemli bir adım atmış olmaktadır. Böylece ülkeler hem etkin bir vergilendirme yapmakta hem de vergisel yönden güvenliklerini sağlayarak hazineye aktarılan gelirlerini arttırmaktadır.

3.4. Otomatik Bilgi Değişiminin Vergi Kayıpları Üzerindeki Etkisi

Vergi kaybı, toplanması kararlaştırılan veya toplanması gereken vergilerin bir şekilde devletin kasasına girmemesi durumudur. Ayrıca toplanan verginin kamu hizmetlerinde

kullanılmaması da bir tür vergi kaybıdır. Kısaca vergisel kayıplar ilk etapta her ne kadar mükelleflerden kaynaklı gibi görölseler de zaman zaman vergi otoritelerinden kaynaklıda olabilmektedir (Karakoç, 2004: 101). Vergi kaybı, vergiden kaçınma vergi kaçırma şeklinde iki farklı uygulama şeklinde karşımıza çıkmakla birlikte vergi otoriterleri tarafından hazırlanan yıllık bütçelere uygun olarak belirlenen vergi miktarlarının yaşanan olumsuzluklar nedeniyle devletin kasasına vaktinde girememesi olarak ifade edilebilir. Hazırlanan bütçe ile devletin kasasına giren gelirler arasında negatif yönlü bir fark oluşması ülkelerin vergi gelirleri düşeceği için kamu harcamalarını da olumsuz etkilemektedir (Yoruldu ve Yoruldu, 2016: 54). Vergisel kayıp ve kaçaklar çoğunlukla gelişmemiş, vergi bilinci ve/veya vergi ahlakı oluşmamış ülkelerde ve vergisel denetimin zayıf olduğu ülkelerde daha fazla karşımıza çıkmaktadır (Lampreave, 2013: 51).

Devlet hazinesine girecek olan vergilerde azalmaya neden olan vergi kaçakçılığı mükelleflerin vergi ödevlerini yerine getirmemek için başvurdukları yasadışı yöntemlerden kaynaklanmaktadır. Vergisel kaçınımlarda ise mükelleflerin başvurdukları yöntemler yasadışı değildir. Mevcut yasalara yakırı davranılmadan hareket edildiği ve hukuka aykırı bir davranış olmadığı içinde cezai yaptırıma da tabi değildir. Fakat yasaya uygun olarak yapılsa da vergi gelirlerinde azalmaya neden olduğu için her iki yöntemde vergi otoriteleri tarafından istenmeyen ve mücadele edilmesi gereken bir durumdur (Yılmaz, 2019: 6).

OECD'nin yapmış olduğu tanımlamaya göre vergi kaçakçılığı mükelleflerin vergi ödevlerini yerine getirmemek için vergi yükümlülüklerini gizlemesi sonucu oluşan yasadışı durumlardır (Evans, 2009: 531). Vergi kaçakçılığı mükelleflerin yasadışı yollara başvurusu sonucu ödenmesi gereken verginin ödenmemesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Açıkça yasalara aykırı hareket edilmesi sonucu vergi matrahında meydana gelen aşınmalar mükelleflerin ya gerçek dışı ya da gerçeğe aykırı bir şekilde gelirlerini beyan etmeleri sonucu oluşmaktadır. Vergi kanunlarına karşıt işlem yapıldığı içinde vergi kaçakçılığına başvuran mükelleflerin cezai yaptırımla karşı karşıya kalması kaçınılmazdır (Acinöroğlu, 2013: 189). Türk vergi mezuatında da bu durumun önüne geçebilmek için yasal yaptırımlar düzenlenmiştir. Bu kapsamda Vergi Usul Kanunun 359. maddesinde vergi kaçakçılığı sayılan durumlar ve bunlara uygulanacak olan cezai yaptırımlar 'kaçakçılık suç ve cezaları' başlığı adı altında ele alınmaktadır (Yoruldu ve Yoruldu, 2016: 55).

Türkiye'de güncel vergi kaçırma yöntemlerine dair birkaç örnek vermek gerekirse (Gündüz, 2005: 25-29);

- Özellikle çok uluslu şirketlerin ithalat ve ihracat faaliyetini gerçekleştirirken işlemlerini vergi cenneti olarak kabul edilen ülkeler üzerinden gerçekleştirmesi ve elde edilecek karın büyük bir kısmının bu ülkelerde kalması sonucunda düşük gelir üzerinden vergi ödemesi yapıldığı için vergi kaçakçılığı ortaya çıkmaktadır.

- Çok amaçlı kullanımı olan ve ülkeye sokulan mallar zaman zaman getirildikleri amaç dışında kullanılarak ve gerçekte kullanıldığı sektör gizlenerek vergi kaçakçılığı yapılabilmektedir.
- Mevcut şirketin aslında farklı bir bölgede hizmet vermesine rağmen vergisel avantajlar sunan kalkınmada öncelikli bölgelerde hizmet veriliyormuş gibi gösterilerek vergi kaçakçılığı gerçekleştirilmektedir.
- Transfer fiyat uygulaması ile bağlantılı şirketler aralarında düşük veya yüksek fiyattan mal alıp satarak vergi kaçakçılığı gerçekleştirilebilmektedir.
- Mevcut şirketin Vergi Usul Kanununa göre kaydı olması gerekirken vergi kaydı oluşturmadan işlem yapması neticesinde vergi kaçakçılığı meydana gelmektedir.
- Şirketler envanter kayıtlarını yanlış tutarak veya tutulmuş kayıtları değiştirmek suretiyle vergi kaçakçılığı yapılabilmektedir.
- Sanki yabancı fonmuş gibi gösterilen bazı fonlar sayesinde gelirler yurtdışına aktarılmış gibi gösterilerek daha az vergi ödenerek vergi kaçakçılığı yapılabilmektedir.
- Türkiye’de hizmet veren şirketlerin düşük oranlı vergi uygulaması yapan ülkelerde merkez gösterilerek karın büyük kısmının dışarda bırakılması sonucu Türkiye’de daha az vergi ödenerek vergi kaçakçılığı yapılabilmektedir.

Vergi kaçakçılığının ülkemizde nasıl hayata geçirildiğine dair yukarıda sayılan örneklerin sayısı daha da arttırılabilir. Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere vergi gelirlerinin azalmasına sebep olan bu durumun önüne geçebilmek için kullanılabilecek en etkili yöntemlerden birisi denetimin arttırılarak vergilendirme otomatik bilgi değişimi yöntemini kullanmaktadır. Çünkü bu sayede mükelleflerin çeşitli yöntemlerle ülke dışına aktardığı gelirleri tespit edilebilecek ve bu gelirlerde vergilendirilebilecektir. Böylece hem ülke içinde daha adil bir vergilendirme yapılmış olacak hemde hazineye aktarılacak olan vergi geliri yüksek olacaktır.

Vergilerden kaçınma mevcut yasaları yasadışı yollarla ihlal ederek değilde kanunlardaki boşluklardan faydalanarak veya kanunları kötüye kullanarak mükelleflerin vergi yükünü azaltması şeklinde tanımlanabilir. Yani mükellefler vergiden kaçınırken kendi menfaatleri doğrultusunda vergi otoriteleri tarafından yasalaştırılmış olan kanunları yasaya uygun olarak ihlal etmektedir (Çiçek ve Sabbağ, 2016: 44). Temelde vergi kaybı olarak nitelendirdiğimiz vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı uygulamaları arasında önemli farklılıklar olsa da isim benzerliklerinden ötürü zaman zaman karışıklık yaşanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle vergiden kaçınmaya ilişkin uluslararası düzeyde ülkeler farklı isimler vermeye başlamıştır. Örnek vermek gerekirse; Avustralya Vergi İdaresi ‘Agresif Vergi Planlaması’, Güney Afrika Vergi İdaresi ‘İzin Verilmeyen veya Kötü Niyetli Vergiden Kaçınma’, Yeni Zellanda ve İngiltere Birleşik Krallığı Vergi İdareleri ‘Kabul Edilemez Vergiden Kaçınma’, ABD Vergi İdaresi ‘Vergiye Kötü Niyetli Olarak Kullanan Sığınaklar’ olarak adlandırmaktadır (Evans, 2009: 531).

Dünya üzerindeki özellikle çok uluslu şirketler olmak üzere bir çok mükellef vergiden kaçınmak istediğinde belirli yöntemlere başvurmaktadır. Bu yöntemler şu şekilde sıralanabilir (Karahana Gökmen ve Adıgüzel, 2019: 56);

- Transfer fiyatlandırma yöntemi,
- Örtülü sermaye,
- Maddi olmayan duran varlıkların kullanılması.

Kanunlara aykırı hareket edilerek ve ya kanunlardaki boşlukları kötüye kullanarak vergi kaybına neden olan vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı gibi uygulamalar nedeniyle ülkelerin vergi gelirlerinde meydana gelen azalmalar uluslararası ekonomik faaliyetleride olumsuz etkilemektedir. Çünkü günümüz dünyasındaki sosyal, hukuksal ve ekonomik alt yapıya uygun olarak hazırlanmış olan vergi yasaları ne yazık ki küreselleşmenin getirmiş olduğu akışkanlığa yeteri kadar uyum sağlayamamaktadır. Bu nedenle özellikle çok uluslu şirketler karlarını maksimize etmek ve vergi yüklerini azaltmak için vergisel kayıp ve kaçaklara başvurmaktadır. Vergisel gelirlerini arttırmak isteyen ülkeler ise sundukları vergisel avantajlar ile zararlı vergi rekabetine neden olmaktadır (Birinci ve Eser, 2017: 450).

1900’lü yıllardan günümüze kadar dünya ekonomilerinin önüne geçmek için çalışmalar yürüttüğü vergisel kayıp ve kaçaklar ne yazık ki hala devam etmektedir. Bu noktada OECD başta olmak üzere birçok anlaşma modeli geliştirilmiş ve anlaşmalar imzalanarak ülkelerin kasalarına girecek vergi miktarı arttırılmaya çalışılmıştır. İmzalanan bu anlaşmaların temelini finansal işlemler oluşturduğu için ‘vergi bilgi değişim anlaşmaları’ olarak da adlandırılmaktadır (Ortaç ve Orkunoğlu Şahin, 2018).

Uzun yıllardır vergi literatüründe olan vergisel bilgi değişimi ilk zamanlar çifte vergilendirmenin önüne geçebilmek için iki ülke arasında imzalanan talep üzerine bilgi değişimi anlaşmaları şeklinde yapılmakta iken günümüzde özellikle vergi kaybını önlemek adına çok taraflı ve otomatik olarak uygulanan otomatik bilgi değişimi anlaşmaları tercih edilmektedir. Bu kapsamda hazırlanan Finansal Hesap Bilgilerinin Otomatik Değişimine İlişkin Çok Taraflı Yetkili Makam Anlaşmasına 2021 yılı itibarıyla toplamda Türkiye’nde aralarında bulunduğu 110 ülke taraf olmuştur. Böylece uluslararası vergilemede şeffaflık artırılarak vergi kayıp ve kaçakları yok edilmeye çalışılmaktadır (GİB, 2021: 4).

Üç farklı yöntem halinde uygulanan vergisel bilgi değişimi sayesinde vergisel kayıp kaçaklar minimize edilmek istenmektedir. Bu yöntemler arasında en çok amaca hizmet eden ise otomatik bilgi değişimi yöntemidir. Çünkü otomatik bilgi değişimi mükelleflere ait finansal gelirler hangi ülkede olursa olsun vergilendirilmesine fırsat sunmaktadır. Böylece vergi gelirlerini kendi ülkelerine

çekmek için düşük oranlı vergi uygulaması yaparak zararlı vergi rekabatine yol açan ülkelerin de ilgili otomatik bilgi değişimi anlaşmasına taraf olması halinde hiçbir cazibesi kalmamaktadır. Otomatik bilgi değişimi sayesinde mükelleflerine yönelik doğru bilgilere daha hızlı şekilde ulaşma fırsatı bulan ülkeler hem daha adil bir vergilendirme yapmakta hemde vergisel kayıpların önüne geçtiği için vergi gelirlerini de arttırmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Vergiler, yüzyıllardır gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde kamu harcamalarını finanse etmek için kullanılmaktadır. İçinde bulunduğu dönemin şartlarına göre toplanan vergiler 1970’li yıllardan sonra küreselleşme olgusundanda etkilenmeye başlamıştır. Ülkelerde hem sosyal hemde ekonomik yönden değişiklikler yaşanmasına yol açan küreselleşme süreci; mal ve hizmet piyasaları arasındaki finansal, teknolojik ve endüstriyel faaliyetlerin uluslararası düzeyde akışkanlık kazanmasına sebep olmaktadır. Özellikle 21. yüzyıl ekonomilerinde daha çok etkileri hissedilmeye başlanan küreselleşme faaliyeti, bir çok alanda olduğu gibi vergilendirme sistemlerinde de bilgi akışkanlığının hızlanmasından ötürü değişiklikler yapılmasına neden olmuştur. Vergilendirme sistemlerinde yapılan reformlar ilk olarak 1921 yılında Milletler Cemiyeti tarafından resmi olarak ele alınmıştır.

Küreselleşme ile birlikte bir nevi ülke sınırları ortadan kalkarak sermaye hareketliliğini kısıtlayıcı etkenler de yavaş yavaş azalmıştır. Bu sayede sermaye hareketliliğinde meydana gelen artış ile ülkeler, uluslararası düzeyde çok daha hızlı bir etkileşim ortamı kurmaya başlamıştır ve ülkeler arasında bilgi akışkanlığı da artmıştır. Bunun sonucunda negatif dışsallıklar, piyasa yapılarında bozukluk ve zararlı vergi rekabeti gibi ülke ekonomileri açısından olumsuz durumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Ortaya çıkan bu olumsuzluklardan ötürü ülkelerin vergi gelirlerinde ciddi azalmalar meydana gelmeye başlamıştır ve toplanan vergiler neredeyse kamu harcamalarını karşılamayacak duruma gelmiştir.

Gelinen son noktada artık ülkeler bu tür olumsuzlukların önüne geçebilmek ve vergi kayıp kaçaklarını engelleyebilmek için ciddi adımlar atılması gerektiğini fark ederek uluslararası düzeyde bir işbirliği sağlayacak şekilde anlaşmalar hazırlamaya başlamıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde ülkeler arasında mali saydamlığı arttırmak ve işbirliği oluşturabilmek için vergisel bilgi değişimi uygulaması ortaya atılarak anlaşma metinleri düzenlenmeye başlamıştır. Bu kapsamda ilk olarak Vergisel Bilgi Değişimi ve Saydamlık Formunu, mali saydamlığın sağlanması, vergisel bilgi değişiminde uluslararası düzeyde bir standardın oluşturulması ve ülkelerin bu standartlara uyum sağlayıp sağlamadığını kontrol edebilmek için OECD tarafından hazırlanmıştır.

Vergisel bilgi alışverişi uygulamasını dünyaya duyurabilmek için bu konuda yapılan çalışmaları ön plana çıkarmaya başlayan OECD, bilgi değişiminin temel taşlarını oturtabilmek için Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması Modelini de geliştirmiştir. Anlaşma Modeli oluşturulurken 1921 Milletler Cemiyeti tarafından geliştirilmiş olan anlaşma ilkeleri temel alınarak

düzenleme yapılmıştır. Buna göre yapılan vergisel bilgi değişimi anlaşmalarının temel prensibi etkin bir vergilendirme gerçekleştirerek vergi kaybını minimuma indirmektir.

Günümüzdeki bilgi değişim anlaşmalarının ilk dayanaklarından biri olan OECD Model Konvansiyonun özellikle 26. Maddesi ülkelere vergisel bilgi paylaşımı yaparken ne tür yöntemler kullanacaklarına dair yol göstermektedir. Bu nedenle vergisel bilgi değişimine yönelik yapılan anlaşmalarda hiçbir hukuki yaptırımı olmamasına rağmen bu maddeye sıkı sıkıya bağlı kalınmaktadır. Vergisel konularda bilgi paylaşımı yapılacağı zaman oluşturulan yasal temel ise 4 farklı anlaşma çeşidiyle karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; Çifte Vergilendirme Yasası / Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları, Vergi Bilgi Değişim Anlaşmaları, Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Üzerine Çok Taraflı Sözleşme, Yabancı Hesapların Vergi Uyumu Yasasıdır.

İçinde bulunduğumuz yüzyılın getirileri sonucu hızlanan ve saklanması kolaylaşan finansal bilgi ve gelir akışkanlığına müdahale edebilmek ve vergi kayıp kaçaklarının önüne geçebilmek için üç tür vergisel bilgi değişimi anlaşma yöntemi geliştirilmiştir. Bunlar talep üzerine bilgi değişimi, kendiliğinden bilgi değişimi ve otomatik bilgi değişimi yöntemidir. İlk zamanlar bu tür yöntemler ülkeler tarafından pek fazla ilgi görmese de OECD, AB, BM gibi dünya ekonomisi üzerinde güçlü etkiye sahip uluslararası toplulukların konu üzerine yoğunlaşması sonucu ülkeler tarafından da gereken önem verilmeye başlamıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar incelendiğinde ise vergi işbirliğinin ancak vergisel bilgi değişimi yöntemleri ile yapılacağını savunan OECD'nin konuya ilişkin en etkili ve önemli adımları atan taraf olduğu görülmüştür.

Geleneksel bilgi değişim türlerinden biri olan talep üzerine bilgi değişimi yöntemi, vergi otoriteleri arasında ihtiyaç duyulması halinde bilgi talep edilmesi ile bu bilgilerin paylaşılması şeklinde uygulamaya geçirilmektedir. İlk kullanıma giren bilgi değişimi yöntemi olan talep üzerine bilgi değişimi aynı zamanda en yüksek uygulanma oranına sahip olan yöntemdir. Talep üzerine bilgi paylaşımı yapılırken bilginin spesifik olmasına özen gösterilir. Yani aktarılabilecek bilgi belirli konular ve belirli kişilerle sınırlı kalmaktadır. Bir diğer geleneksel bilgi değişimi türü olan kendiliğinden bilgi değişimi yöntemi ise ülkelerin kendi iş ve işlemleri neticesinde elde ettikleri bilgileri sırf kendileri gerekli gördüğü için karşı ülkeden hiçbir talep olmaksızın aktarması şeklinde uygulamaya geçirilmektedir. Her ülkenin vergilendirme sistemi farklı olduğundan dolayı bir ülke için önemli kabul edilen bir durum diğer ülke vergi sistemi içinde sıradan olabilmektedir. Bu nedenle kendiliğinden bilgi değişimi yöntemi çok fazla uygulama alanı bulamamıştır.

Geleneksel bilgi değişim türleri arasında özellikle son yıllarda adından çokça söz ettiren ve uygulamaya geçirildiği takdirde birçok vergisel avantaj sunan otomatik bilgi değişimi yöntemi günümüzde en çok rağbet gören bilgi değişimi yöntemidir. Otomatik bilgi değişimi, talep üzerinde bilgi değişiminde olan spesifik bir bilginin aktarılmasının aksine belirli bir sınırlandırma yapılmadan periyodik aralıklarla sistematik olarak hayata geçirilmektedir. 7 aşamada gerçekleştirilen otomatik

bilgi değişimi yöntemi uygulandığı takdirde anlaşmaya taraf olan ölkelere vergi gelirlerinin artması, daha adil bir vergilendirme yapılabilmesi, vergi ahlakının yükseltilmesi gibi birçok vergisel avantaj kazandırmaktadır. Bu üç temel yöntem dışında uluslararası düzeyde vergi denetimi gerçekleştirilirken baş vurulan farklı bilgi değişim yöntemleri de vardır. Bu yöntemler ise; Eşzamanlı Bilgi Değişimi – Eşanlı Vergi Denetimi, Vergi Memurlarının Diğer Öлке Ziyaretleri – Yurtdışında Vergi Araştırmaları, Endüstriyel Bilgi Değişimidir.

OECD tarafından hazırlanmış olan Model anlaşma metninin 26. maddesinde özellikle üzerinde durulan karşılıklılık esaslı bilgi değişimi uygulamaları arasında en çok otomatik bilgi değişimi yönteminde karşımıza çıkmaktadır. Karşılıklılık esasına uygun olarak gerçekleştirilen otomatik bilgi değişimi anlaşmaları, ölkelerin vergi gelirlerini arttırabilmeleri için önemli bir fırsattır. Çünkü küreselleşme olgusu ile mükelleflerin gelirlerini hızlı bir şekilde ulus sınırları dışında değerlendirebilmesi vergi yükünün doğru tespit edilememesine neden olmaktadır. Otomatik bilgi değişimi yöntemi sayesinde ise ölkeler mükelleflerine ait finansal bilgileri hızla öğrenip tüm gelirlerini vergilendirebilmektedir. Bu sayede anlaşmaya taraf olan bütün ölkeler daha etkin ve verimli bir vergilendirme süreci gerçekleştirebilecektir.

Vergisel bilgi paylaşımları gerçekleştirilirken en çok akla takılan sorulardan birisi uygulamanın vergi mahremiyetine zarar verip vermeyeceğidir. Çünkü iki kavram arasında ilk bakıldığında bir çelişki olabileceği düşünölmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar göstermiştir ki ölkeler vergi paylaşımı yapmaya karar verdikten sonra taraf olacakları anlaşma metinlerini gerekli özeni göstererek düzenlerse konuya ilişkin herhangi bir sorun ortaya çıkmayacaktır. Özellikle yapılan anlaşmalarda karşılıklılık esasının temel alınması ile vergisel bilgi aktarımı yapılırken vergi mahremiyetini zedeleyici hiçbir durum ortaya çıkmamaktadır.

Çalışmanın ilk bölümü içerisinde vergisel bilgi değişimi yöntemi ile vergi mahremiyeti arasındaki ilişki değerlendirilerek vergisel bilgi paylaşımının öлке gelirleri üzerinde bir etkisi olup olmadığı irdelenmiştir. Sonuç olarak vergisel bilgi değişim yöntemleri ve özellikle otomatik bilgi değişimi yöntemi hayata geçirildikleri takdirde ölkelerin vergi gelirlerinde ciddi artışlar yaşanacağı tespit edilmiştir.

Küresel ölçekte vergisel bilgi değişimine yönelik iki taraflı (bilateral) ve çok taraflı (multilateral) isimli iki tür sistemsel yaklaşım öne sürölmüştür. İki amaç üzerine temelleşmiş olan bilateral sistemsel yaklaşım, çifte vergilendirmeyi önlemek ve bilgi alışverişini konu edinen anlaşmaları ele almaktadır. Multilateral sistemsel yaklaşımda ise bilgi değişimi üzerine çok taraflı olarak imzalanan anlaşmalar ele alınmaktadır. Özellikle gelişmiş ve endüstrileşmiş bölgelerde hayat bulan multilateral sistem çok taraflı anlaşmaları ele alarak birçok öлкеye fayda sağladığı için OECD tarafından da tercih edilen yaklaşım türü olmuştur.

Multilateral sistemsel yaklaşımına göre 1977 yılında imzalanan Karşılıklı Yardımlaşma ile İlgili AB Direktifi imzalandığı dönemin ilerisinde olmasına rağmen küreselleşme ile beraber hızla değişen dünya ekonomisinin gerisinde kalmıştır. Bu nedenle Direktife ilişkin yeni düzenlemeler yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur ve yapılan yeniliklerle günümüz ekonomisine uyumlu hale getirilmiştir. Bir diğer multilateral sisteme uygun olarak hazırlanan sözleşme ise vergisel bilgi paylaşımının sağlanabilmesi için imzalanmış olan Avrupa Konseyi / OECD - Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Sözleşmesidir.

Vergisel bilgi değişimine yönelik hazırlanan en önemli anlaşmalar şüphesiz OECD Model Anlaşması ve BM Model Anlaşmasıdır. Bu iki temel model dışında vergisel bilgi paylaşımı hususunda ülkelerin ihtiyaçlarına göre şekillenmiş farklı modellerde söz konusudur. Bunlar; Türk Projesi, ABD Modeli ve vergisel bilgi değişiminin yasal dayanağı olarak kabul edilen 4 anlaşma modelidir. Yaptıkları tüm çalışmalarda vergisel bilgi değişimine yönelik tutarlılıklarını her fırsatta ortaya koyan OECD ve BM tarafından geliştirilmiş olan modeller birbirlerini pekiştirir niteliktedir. İki model arasındaki farklılıklar incelendiğinde ise BM Modelinin OECD Modeline nazaran daha geniş çaplı ele alındığı fakat OECD Modelinin çok daha açıklayıcı ve net olduğu anlaşılmıştır.

Vergisel bilgi değişimi üzerine OECD tarafından atılan adımlar çok önemli ve yenilikçi oldukları için çalışma boyunca OECD Model anlaşma metnine uygun olarak konu ele alınmıştır. Bu kapsamda OECD üye ülkeleri incelendiğinde özellikle globalleşen dünyaya ayak uydurma noktasında ülkelerin çoğunlukla otomatik bilgi değişimi yöntemine yöneldikleri görülmüştür. Son yıllarda yüksek getirileri olan otomatik bilgi değişimine artan ilgi Türkiye'nin de konu üzerine çalışmalar yürütmeye başlamasını sağlamıştır. Dünya ekonomisi üzerinde belli bir standart oluşmasını sağlayan otomatik bilgi değişimi yöntemi ile ülkeler arasında sistemli ve güvenilir bir şekilde bilgi paylaşımı yapılmaya başlanmıştır.

OECD tarafından geliştirilmiş olan anlaşma modeline, OECD üyesi olan bütün ülkeler uyum sağlayacağına dair taahhütte bulunmuştur. Ayrıca vergi sistemleri üzerinde olumlu birçok sonuç elde edilen otomatik bilgi değişimi yöntemini esas alan bu modele OECD üyesi olsun olmasın birçok ülke taraf olmak istemektedir. Günümüzde bu anlaşmaya taraf olmak ve uygulamaya geçireceğini taahhüt eden Türkiye'nin de içlerinde olduğu 129 ülke vardır.

OECD kurucu üyelerinden birisi olan Türkiye, ilki 2010 yılında olmak üzere 2018 yılı itibarıyla toplam da 5 ülke ile vergisel bilgi değişim anlaşması imzalamıştır. Bu kapsamda Türkiye ile Jersey arasında 24/11/2010 tarihinde, Bermuda ile 23/01/2012 tarihinde, Guernsey ile 13/03/2012 tarihinde, Man Adası ile 21/09/2012 tarihinde, Cebelitarık ile 04/12/2012 tarihinde Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşmaları imzalanmıştır.

Çalışma içerisindeki ikinci bölümde kanun maddeleri ve yürürlüğe giriş tarihleri ile beraber detaylı bir şekilde ele alınmış olan anlaşmalar Türkiye'nin vergisel bilgi değişimi yöntemine verdiği önemi ortaya koymaktadır. Ayrıca dünya üzerinde ekonomik yönden söz sahibi olmak isteyen ülkemizin başta otomatik bilgi değişimi yöntemi olmak üzere vergisel bilgi değişimi yöntemlerine dair attığı adımlar ile de konuya ne kadar önem verdiği anlaşılmaktadır.

Çalışmaya ışık tutması açısından Türk Vergi Mevzuatı incelendiğinde özellikle son yıllarda otomatik bilgi değişimi yönteminin ülkemizde yakından değerlendirildiği görülmüştür. Çünkü Türkiye'de, diğer birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke gibi etkin bir vergilendirme yaparak vergisel gelirlerini arttırmak ve vergilendirmede şeffaflık ve adalet ilkesini ön plana çıkarmak istemektedir. Fakat sosyal ve ekonomik yönden yaşanan eksiklikler neticesinde gerekli alt yapı henüz oturtulamamıştır. Bu nedenle ülkemizde otomatik bilgi değişimi yöntemi etkisini pek fazla gösterememektedir.

Otomatik bilgi değişimine ilişkin ülkemizde atılan ilk adımın 2011 yılında OECD ve Avrupa Konseyinin birlikte hazırlamış oldukları Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşmasının imzalanması olduğu kabul edilmektedir. Sosyal ve ekonomik alt yapıdaki eksikliklere ek olarak anlaşmanın Türkiye Büyük Millet Meclisinde onaylanması Bakanlar Kurulu tarafından ortaya atılan bazı çekincelerden ötürü 2015 yılına kadar uzamıştır. Ayrıca anlaşma her ne kadar 2011 yılında imzalanmış olsa da günün koşullarında uygulamaya geçirilmesi mümkün olmadığı için otomatik olarak bilgi paylaşımının 2018 yılından itibaren başlaması taahhüt edilmiştir. Fakat 2018 yılına gelindiğinde, Türkiye'nin hala uygun ortamı oluşturamadığı için taahhüdünü yerine getiremeyeceği anlaşılmıştır.

Otomatik bilgi değişimi yöntemini uygulamaya geçirerek ekonomik yönden küresel standarda ulaşmak isteyen Türkiye ne yazık ki ortaya koyduğu tutumla uluslararası düzeyde çelişkili bir ortam yaratmaya başlamıştır. Aynı zamanda bu durum küresel ölçekte Türkiye için vergi yönünden güven zedeleyici olmaya da başlamıştır. Bu nedenle en kısa sürede teknik ve finansal alt yapıımızdaki eksiklikler giderilerek taahhütler yerine getirilmeli ve raporlanmaya başlanması gerekmektedir.

Günümüzde Türkiye'nin taraf olduğu üç ayrı otomatik bilgi değişimi yöntemi vardır. Bunlar arasında en önemlisi ise ABD ile imzalanmış 'Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ABD Hükümeti Arasında Genişletilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Arttırılması Anlaşması'dır. Kısaca FATCA olarak isimlendirilen bu anlaşma modeli 2010 yılında ABD tarafından kendi vergi sistemlerini iyileştirebilmek için geliştirilmiştir. Fakat vergi kaçakçılığını tamamen ortadan kaldırmak gibi sunduğu avantajlar sayesinde artık birçok ülkenin taraf olduğu ve olmak istediği bir anlaşma halini almıştır.

Çalışmanın başından beri vergisel bilgi değişimi yöntemlerine dair en önemli çalışmaların OECD tarafından hazırlandığı açıklanmıştır. ABD, vergisel hususlardaki bilgi değişimi konusuna derinlemesine bir ilgi göstermiştir. Bu noktada FATCA ile küresel ölçekte bir bilgi değişim ağı kuran ABD mükelleflerinin hem kendi ülkelerinde elde ettikleri hem de gizlemek için ülke sınırları dışında değerlendirdikleri gelirlerini tespit edebilmekte ve bu sayede vergi gelirlerini arttırabilmektedir.

Her ülke, kamu harcamalarının finansman kaynağı olan vergi gelirlerini arttırmak ve vergi ahlakını zedeleyen vergi kaçaklığına engel olmak istenmektedir. Bu nedenle FATCA modeli vergisel işbirliği hususunda özellikle 2012 yılından sonra ülkelerin tercih ettiği bir anlaşma haline gelmeye başlamıştır. Anlaşmaya taraf olan ülke sayısı arttıkça ülkelerin finansal ve hukuksal alt yapısına uygun olabilmesi için FATCA kendi içinde iki model halinde uygulanmaya başlamıştır. Türkiye ABD ile diğer ülkeler arasındaki bilgi alışverişinin karşılıklılık esasına dayanan otomatik bilgi değişimi yöntemiyle ve mevcut ülkenin vergi otoritesi eli ile sağlanması gerektiğini savunan Model 1'e uygun olarak anlaşmaya taraf olmak istemiştir ve 30 Haziran 2014 tarihi itibarıyla da Türkiye özde anlaşma sağlanan ülkeler listesindeki yerini almıştır.

29 Temmuz 2015 günü Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve ABD Hükümeti arasında imzalanan 'Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ABD Hükümeti Arasında Genişletilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Artırılması Anlaşması' ancak 05 Ekim 2016 tarihinde TBMM tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girmiştir. İki ülke arasında imzalanmış olan bu anlaşmada; hangi bilgi değişimi türünün kullanılacağı, bilgilerin ne sıklıkla ve ne şekilde paylaşılacağı maddeler halinde ve ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir.

Dünya ekonomisi üzerinde olduğu gibi Türkiye ekonomisi üzerinde de önemli etkiler yaratan FATCA dışında Türkiye; Letonya ve Norveç ile de otomatik bilgi değişimi anlaşması imzalamıştır. Türkiye her iki ülke ile de 2018 yılı içerisinde 'Uluslararası Vergi Uyumunun Artırılmasına Yönelik Otomatik Bilgi Değişimi Anlaşması' isimli anlaşmaya taraf olmuştur. Vergi kaçakçılığının önüne geçerek vergi gelirlerini arttıracak olan bu anlaşmalar sayesinde Türkiye'nin her iki ülke ile ilişkiler eskiye nazaran daha da güçlenmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde otomatik bilgi değişimi yöntemine ilişkin Türkiye'nin güncel durumunun ele alınmasının yanında otomatik bilgi değişimi yönteminin vergi güvenliği ile ilişkisi ve vergi kaybı açısından ne gibi etkiler yarattığına dair değerlendirmesi yapılmıştır.

Otomatik bilgi değişiminin getirileri ile ortak birçok özelliğe sahip olan vergi güvenliği kavramı ülkelerin vergi sistemleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Verginin konuluş amacına uygun olarak en etkili ve en yüksek gelirin elde edilebilmesi için yapılan yasal düzenleme şeklinde tanımlanan vergi güvenliği kavramı aslında otomatik bilgi değişimi ile aynı amaca hizmet

etmektedir. Tarhiyat öncesi ve tahsilat aşamasında hayata geçirilen vergi güvenliği ile otomatik bilgi değişimi yönteminin vergi gelirlerine olumlu etkileri olan birçok ortak özelliği söz konusudur. Bu noktada otomatik bilgi değişimi yöntemini uygulayarak ülkeler vergi güvenliğini de aktif olarak sağlayabilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde kısaca her iki uygulamanın birbirini destekler nitelikte olduğu ve birbirlerini pekiştirdikleri tespit edilmiştir.

Son olarak ele alınan ve otomatik bilgi değişiminin hayata geçirilmekteki en önemli amacı olan vergi kayıplarının engellenmesine dair yapılan değerlendirmede; otomatik bilgi değişimi yönteminin uygulanması ile vergi kaybına neden olan ister vergiden kaçınma olsun isterse vergi kaçakçılığı her iki olumsuzluğunda minimum düzeye indirilebileceği görülmüştür. Özellikle hukuki yaptırımları olan ve vergi yasalarına aykırı hareket edilerek ortaya çıkan vergi kaçakçılığı vergilendirmede adalet ilkesini zedelediği için bu durumun ortadan kaldırılması tüm dünya ekonomileri için önem arz etmektedir.

Çalışma neticesinde Türkiye'nin otomatik bilgi değişimi yönünde önemli adımlar attığı fakat bunların yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Özellikle Türkiye'nin yıllar önce konuya ilişkin verdiği taahhütleri hala daha yerine getirememiş olması ve gerekli alt yapıyı oluşturamamış olması tespit edilen önemli eksikliklerdendir. Bu nedenle Türkiye, özellikle vergilemedeki kayıp ve kaçakları minimize ederek optimal seviyede vergi toplayıp bu sayede kamu harcamalarını arttırabilmek için daha etkili adımlar atmalıdır. Bunun sağlanabilmesi içinde vergi sistemimizin uluslararası düzeyde bilgi paylaşımı yapabilecek şekilde düzenlemesi ve güncellenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acinöroğlu, Serkan (2013). Vergiden Kaçınma ve Vergi Kaçakçılığıyla Mücadelede Avrupa Birliği'nin 1 Ocak 2013 Tarihli Son Eylem Planının Değerlendirilmesi. **Vergi Dünyası Dergisi**, 188 - 197.
- Acuner, Serkan (2014). Avrupa Birliği'nde Vergiye Tabi Bazı Gelirler İçin Otomatik Bilgi Değişimindeki Son Gelişmeler, **Vergi Sorunları Dergisi**, 142-154.
- Ağar, Serkan (2012). Vergi Mahremiyeti Vs Bilgi Edinme Hakkı, **Ankara Barosu Dergisi**, 361-392.
- Ağbal, Naci (10 Ocak 2018). T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı: <https://www.hmb.gov.tr/haberler/agbal-otomatik-bilgi-degisimi-tartismalarina-aciklik-getirdi> (09/04/2020)
- Aktan, Çoşkun Can, Ağcakaya, Serpil, Dileyici, Dilek ve Vural, İstiklal Yaşar. (2004). **Kamu Maliyesinde Hesap Verme Sorumluluğu ve Mali Saydamlık**, Kamu Maliyesinde Çağdaş Yaklaşımlar (s. 169-184). içinde Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ateş, Leyla (2015). Vergisel Bilgilerin Otomatik Değişimi Standardı ve Türkiye. **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 665-682.
- Atila, Berk (2008). OECD Model Anlaşmaları Çerçevesinde Vergisel Amaçlı Bilgi Değişimi Ve Banka Bilgilerine Erişim, **Vergi Dünyası** (322), 60 - 65.
- Bakkal, Hakan ve Kasımoğlu, Alper (2015). Bütçe Sürecinde Mali Saydamlık ve Hesap Verilebilirliğin Önemi, **Finansal Politik Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 37 - 52.
- Batirel, Ömer Faruk (2014). Vergi Bilgi Değişim Anlaşmaları Ve Vergi Cennetleri, **Journal of Life Economics**, 43 - 50.
- Bilgin, Sibel, ve Yılmaz, Arzu (2019). Vergi Güvenliği Açısından Otomatik Bilgi Değişimi, **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**, 358-375.
- Birinci, Nagihan ve Eser, Levent Yahya (2017), Vergi Kayıp ve Kaçaklarıyla Mücadelede BEPS Eylem Planı ve Değerlendirilmesi. **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 447 - 459.
- Bryık, Recep (2018), Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi Yürürlükte, **Vergi Bültenleri**
- Boynar, Merve Dilara (2019), **Uluslararası Bilgi Değişimi Ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Türkiye-Abd Karşılaştırması** , T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Maliye Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Çakmak, Timur (20 Mart 2016), Otomatik Bilgi Değişim Anlaşmalarının Ulusal Vergi Hukukuna Yansımaları, <https://www.kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=504> (05/09/2019)
- Çaşkurlu, Eeren (2018), **Küreselleşme Sürecinde Devlet Ve Kamu Maliyesi**, Gazi Kitapevi, Ankara
- Çeç, Ahmet (2018), Bilgi Değişimi Uygulamalarında Yaşanan Son Gelişmeler ve Türkiye'deki Uyum, **Vergi Dünyası Dergisi**
- Çiçek, Serdar ve Sabbağ, Jale (2016), Mükelleflerin Vergiden Kaçınma Algısı ve Demografik Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma: Isparta Örneği, **Dergi Park Akademik Dergisi**, 43 - 64.
- Dağlıoğlu, İclal ve Çiçek, Hüseyin Güçlü (2014), Uluslararası Vergileme İlkeleri Ve Uluslararası Vergilemenin Amaçları Üzerine Bir Değerlendirme, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 27-46.
- Demircan, Esra Siverekli (2007), Yeni Ekonomik Düzendeki Küreselleşme Yerelleşme Bağlamında Belediyelerde Yeni Mali Yönetim Anlayışı, **Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 99 - 128.
- Eren, Erhan (16 Ekim 2017), FATCA'da Son Gelişmeler, [www.kpmgvergi.com: https://www.kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=829](https://www.kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=829) (10/10/2020).
- Erol, Ali (2015), **Vergi Hukukunda Bilgi Verme Ödevinin Sınırı Olarak Vergi Mahremiyeti İlkesi Ve Sonuçları**, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Evans, Chris (2009), Containing Tax Avoidance: Anti-Avoidance Strategies. J. Head, & R. Krever içinde, **Tax Reform in the 21st Century A Volume in Memory of Richard Musgrave** (s. 529 - 560), Hollanda: Kluwer Law International.
- Gedikli, Betül (2018), **Vergilendirmede Otomatik Bilgi Değişimi Üzerine Oecd Ve Abd Çalışmaları**, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2011), <http://www.gib.gov.tr/node/102573> (08/02/2019)
- _____ (2014), Mükelleflerin Hakları ve Ödevleri Rehberi, [www.gib.gov.tr: https://www.gib.gov.tr/fileadmin/beyannamerehberi/mukellefinhakveodevleri2014.pdf](https://www.gib.gov.tr/fileadmin/beyannamerehberi/mukellefinhakveodevleri2014.pdf) (05/11/2019)
- _____ (2015), Amerika Birleşik Devletleri Ve Türkiye Cumhuriyeti Yetkili Makamları Arasındaki Yetkili Makam Düzenlemesi. [www.gib.gov.tr: https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/mevzuat/uluslararası_mevzuat/ABD_yet_mak_duzenleme.pdf](https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/mevzuat/uluslararası_mevzuat/ABD_yet_mak_duzenleme.pdf) (01/07/2019)

- _____ (2019), Madde 5 Vergi Mahremiyeti, <http://www.gib.gov.tr/node/85231> (03/04/2020)
- _____ (2021). **Finansal Hesap Bilgilerinin Vergi Konularında Karşılıklı Olarak Otomatik Değişim Standardı Bilgilendirme Rehber. Yayın No: 396.** Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı.
- Gökçe Altınbaş, Öznur (2019), Offshore Gönüllü Beyan İçin Karşılaştırmalı Analiz, Rehberlik Ve Politika Tavsiyesi-1: Başarılı Uyum Programları İçin Çerçeve, **Vergi Dünyası Dergisi**
- Günaydın, İhsan ve Benk, Serkan (2004), Globalleşme Sonucu Oluşan Vergi Kayıp Ve Kaçaklarını Önlemede Uluslararası İşbirliğinin Önemi. **19. Türkiye Maliye Sempozyumu 'Türkiye'de Vergi Kayıp Kaçakları, Önlenmesi Yolları'** (s. 381 - 420). Belek / Antalya: T.C. Uludağ Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü.
- Gündüz, Zeki (2005), Türkiye'de Vergi Nasıl Kaçırılıyor? **Mali Çözüm Dergisi**, 24 - 35.
- Güneş, Gülşen (2014), **Verginin Yasallığı İlkesi**, İstanbul: XII Levha Yayınları.
- Helvacı, Güneş (2011, 12 03). Bilgi Değişimi Anlaşmalarında Türkiye'nin İlk İmzası. **Vergide Gündem Dergisi**, Vergide Gündem: https://www.vergidegundem.com//documents/10156/1333698/tmmz2013_makale3.pdf (09/12/2019).
- İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD). (2019, Haziran 21). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: http://www.mfa.gov.tr/iktisadi-isbirligi_ve-gelisme-teskilati-_oecd_.tr.mfa (04/08/2020)
- İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası, (2016), Vergi Usul Kanunu Tasarısı, http://www.istanbulymmo.org.tr/dosyalar/vuk_Tasarisi_Gib.pdf (03/08/2020)
- Jaiswal , Suraj ve Biyani, Neeti (2016), India's Experience With Exchange Of Information Agreements, **Centre for Budget and Governance Accountability.**
- Kalaycıoğlu, Şerafettin (2003). Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşmaları ve Türkiye Uygulaması, <http://www.muhasibetr.com/makaleler/003/> (06/12/2019)
- Karadeniz, Salim (2009a), OECD Ülkeleri Arasında Eşzamanlı Vergi İncelemesi, **Vergi Dünyası Dergisi**, 30 - 33.
- _____ (2009b), OECD Ülkeleri Arasında Spontane Bilgi Değişimi, **Vergi Dünyası Dergisi**, 20-23.
- Karahan Gökmen, Mahpare ve Adıgüzel, Hümeysra (2019), Vergiden Kaçınmak Kolay Mı? **Mali Çözüm Dergisi**, 53 - 70.

- Karakoç, Yusuf (2004). **Hukuki Nedenlerden Kaynaklanan Vergi Kayıp Ve Kaçakları (Düzenleme-Uygulama-Yargılama)**, Türkiye’de Vergi Kayıp Ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları (s. 99 - 126). içinde Belek / Antalya, Belek / Antalya: T.C. Uludağ Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü 19. Maliye Sempozyumu.
- Karataş Durmuş, Neslihan (2017), Ticari Sırların Ve Kişisel Verilerin Korunması Kapsamında Vergi Mahremiyeti, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, 371-409.
- Keen, Michael ve Lighthart, Jenny (2004), **Information Sharing And International Taxation** . Tilburg University.
- _____ (2006), Incentives and Information Exchange in International Taxation, **International Tax and Public Finance**, 163 - 180.
- Kılıç, Ramazan (2006), Vergi Anlaşmaları Çerçevesinde Ulusal Gelir İdareleri Arasında Gerçekleştirilen Bilgi Değişimi, **Vergi Dünyası**, 105 - 115.
- Kobetsky, Michael (2011), International Taxation of Permanent Establishments, **Cambridge University Press**.
- Konca, Ateş ve Çelebi, Elifcan (2013), Bilgi Değişim Anlaşmaları ve Vergi Cennetleri, **Ernst&Young, Vergi Gündem Dergisi**.
- Lampreave, Patricia (2013), Anti-Tax Avoidance Measures in China, Bulletin For International Taxation, 49 - 60.
- Müezzinoğlu, Ziya (1980), **Türk Vergi Sisteminin Genel Görünümü ve Vergi Güvenlik Önlemleri, Yeni Vergiler Yasa Tasarısı ve Vergi Güvenlik Önlemleri** İstanbul: İ.İ.T.A. Ekonomi Fakültesi, Kamu Maliyesi Enstitü Yayınları:1 Hüsnü Tabiat Matbaası.
- Nayyar, Deepak ve Court, Julius (2002), **Governing Globalization: Issues and Institutions**, The United Nations Universty World Institute for Development Economics Research, 1 - 43.
- OECD (2006), **Module On General And Legal Aspects Of Exchange Of Information**, Oecd Manual On The Implementation Of Exchange Of Information Provisions For Tax Purposes.
- _____ (2010), Offshore Voluntary Disclosure. <https://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/2010oecdstudyonoffshorevoluntarydisclosure.htm> (09/03/2020)
- _____ (2012), **Automatic Exchange of Information**, (s. 1 - 26).
- _____ (2013). Glossary Of Statistical Terms. <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1121> (09/08/2020).
- _____ (2015), Update On Voluntary Disclosure Programmes, <https://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/Voluntary-Disclosure-Programmes-2015.pdf>.

- _____ (2016), Automatic Exchange of Financial Account Information. <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/commitment-and-monitoring-process/AEOI-commitments.pdf>
- _____ (2017). Model Tax Convention on Income and on Capital. https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-condensed-version-2017_mtc_cond-2017-en#page1 (09/04/2020).
- _____ (2018), AEOI: Status Of Commitments. <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/commitment-and-monitoring-process/AEOI-commitments.pdf>
- _____ (2021). Jurisdictions Participating In The Convention On Mutual Administrative Assistance In Tax Matters Status – 26 August 2021. Oecd: https://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/Status_of_convention.pdf (10/09/2021).
- _____ (tarih yok), About exchange of tax information <http://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/about-exchange-of-tax-information.htm> (01/02/2020).
- Ortaç, Fevzi Rıfat ve Orkunoğlu Şahin, Işıl (2018), **Bilgi Değişimi Ve Türkiye - ABD Vergi Bilgi Değişim Anlaşması**, 3. Sosyoekonomi Kongresinde Bildiri.
- Öncel, Mualla, Kumrulu, Ahmet, Çağan, Nami ve Göker, Cenker (2020). **Vergi Hukuku**. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öncel, S. Yenal (2001), Gelir Vergisinin Vergi Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi, **DergiPak Dergisi**, 37-56.
- Öner, Cihat (2008). **Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arası Bilgi Değişimi** . T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____ (2016). **Uluslararası Bilgi Değişiminde Vergi Mükellefinin Haklarının Korunması: Türkiye Yaklaşımı** **Uluslararası Bilgi Değişiminde Vergi Mükellefinin Haklarının Korunması: Türkiye Yaklaşımı**. B. Yaltı içinde, Vergi Hukukunda Bilgi Toplama ve Açıklamanın Sınırları (s. 41-62). İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Öz, Semih (2005), Uluslararası Vergi Rekabeti Ve Vergi cennetleri, **Maliye ve Hukuk Yayınları**.
- _____ (2009), Sınır Ötesi Vergilendirmede Bilgi Değişiminin Artan Önemi. **Vergi Sorunları Dergisi** (255), 26 - 50.
- Özdemir, Belçim (2020), **Uluslararası Vergilendirmede Bilgi Değişimi ve Avrupa Birliği Örneği**, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye (Kamu Ekonomisi) Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye (Kamu Ekonomisi) Anabilim Dalı.

- Özer, Murat Levent (2006), Vergilendirmede Global Eğilimler Ve Uluslararası Vergi Anlaşmaları, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pehlivan, Osman (2014), **Vergi Hukuku**. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Revenue (2018), **Role of International Tax Division**, Guide to Exchange of Information under Council Directive 2011/16/EU, Ireland's Double Taxation Agreements and Tax Information Exchange Agreements and the OECD/Council of Europe Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters.
- Solak, İnci (2004), **Türk Vergi Sisteminde Vergi Güvenlik Önlemleri**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Spencer, David (2000), Exchange of Tax Information, **Accountancy business and the Public Interest** , 87 - 94.
- Şanver, Cahit ve Oktar, Ateş (2013), Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Vergi Güvenlik Önlemleri ve Mükelleflerin Ba-Bs Bildirimlerine Bakışı Araştırması, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 1-23.
- Taş, Bülent (23 Eylül 2019), Vergi Algı, <https://vergialgi.net/vergi-alaninda-uluslararasi-otomatik-bilgi-degisimi-ve-turkiye> (07/09/2020).
- T.C. Resmi Gazete (2021). 4025 / 4026 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı. resmigazete.gov.tr: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/06/20210601-3.pdf> / <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/06/20210601-2.pdf> (15/09/2021).
- Tekin, Ahmet ve Can Avşar, Gülnihal (2020), Türkiye’de Tarhiyat Öncesi Vergi Güvenlik Uygulamaları, **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 32-48.
- Turan, Hayrettin (2001), Bilgi Değişimi, **Vergi Dünyası Dergisi**.
- Uçanok, Okan (2015), (Uluslararası Vergi Dünyası) Bilgi Değişimi, **Vergi Dünyası Dergisi**.
- Yayman, Derya (2018), **Uluslararası Vergi Bilgi Değişiminin Türk Vergi Mevzuatına Yansımaları**, 1. Uluslararası Çağdaş Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu, Antalya.
- Yeniçeri, Harun (2005), **Türk ve Sisteminde Vergi Güvenlik Önlemleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Mehmet (2019). **Vergi Kayıp Ve Kaçaklarının Azaltılmasında Vergi Denetiminin Etkinliği, Sorunlar Ve Çözüm Önerileri**, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yoruldu, Mutlu ve Yoruldu, Nilüfer Zeybek (2016), Türkiye’de Vergi Kayıp Ve Kaçaklarının Önlenmesinde Vergi Denetimi Ve Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü Üzerine Bir Değerlendirme, **Uluslararası Bilimsel Araştırma Dergisi**, 1-70.

ÖZGEÇMİŞ

2008 yılında Şavşat Atatürk İlkokulu'nu; 2012 yılında Arhavi Anadolu Lisesi'ni; 2016 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü'nü bitirdi. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programına başladı.

ÇELİK, evli ve bir çocuk annesi olup, İngilizce bilmektedir.